

98. szám

2016.

EX

S y m p o s i o n

irodalom művészet filozófia reflexió

„Úgy tűnik olykor, hogy az élet lehetősége értelmezhetetlenségében van; meg azután rábukkanhatunk-e egyszer arra az azonoságra, amely a mi valódiságunkat is kétségtelessé teszi? Aligha.”

KESZTHELYI Rezső

A NAGY TENGHERI HALANDÓK

ALKALMAK SZÜLTE VONALAK

– Diskurzusok Keszthelyi
Rezsővel

Gyakran beszélgetünk és sokszor terveztük azt is, hogy rögzítjük. Más érzés így beszélgetned velem?

Hál' istennek, valóban folyamatosan cseve-részünk, mi igen jó hatással volt rám, pontosan: a közérzetemre, még a körülményeimre is. Ezúttal más: tartósított, ami nincs igazából ínyemre, mert nem szeretem konzerválni az élményt.

Holott különlegesen nagy az igényed a pontosságra. A tőled legtöbbet hallott és legnyomatékosabban kiejtett szó ez. Például amikor az új köteted, az Emlék kert címadásán gondolkodtál, úgy éreztem, hogy legalább akkora munkát adott neked a cím megkomponálása, mint egy vers megírása. Mit értesz a pontosság alatt?

A szövegem azonosságát velem, és fordítva. Az *Emlék kert* tulajdonképpen utalás az első kötetre, a *Vonalak kertjére*. Megneszeltem, ez talán zárókötet. Nem rajtam múlik.

Válogatás-kötet.

Igen, viszont akadnak benne új versek is, számos, évek szülte sziámi ikreként. Tehát nem válogatott versek, vannak benne a régi-ekből is, mivel szerettem volna valamilyen kvintesszenciát, ami persze és végül is lehetetlen, mert esetemben teljesíthetetlen kérelem.

Mi szerint döntötted el, hogy melyek azok a versek, amelyeket bele fogsz választani ebbe a válogatott kötetbe? Nézegetted, olvastad magad, felidézted?

Olvastam, akárha eddigi magamat. Aszerint. Viszont elég sok régi verset átírtam, részben – miként jelenlegi időm mondatta tollba.

Nagyon szigorú voltál magadhoz?

Nem én, hanem a toll.

Mindig szót fogadsz neki?

Múlhatatlanul.

Küzdesz magaddal, amikor írod a szövegeidet...

Én nem küzdök a szövegemmel, fordítva van. Ő küzd velem. Értem. S ha akad melléfogásom, fogadjam el jómagam annak, amilyen. Ezt a konstellációt kevesen kapiskálják, majd másképp kell kérdezned.

Szerkesztői szemed van, sokat dolgoztál mások szövegeivel. Könnyen találtad meg hozzájuk a kulcsot?

Nézd, én több mint három évtizedig lektoráltam, szerkesztettem. Szemem is meg fülem is van hozzá, de ez jószerével a rutin adománya. A rokonérzet segítségével, türelmesen. Olvastam a kéziratot, mignem ráleltem arra a két-három versre, amelyben benne volt a kötet lelke, ami megmutatta nekem a társait is. Csak ennek alapján alakult a véleményem a kéziratról. És most éppen itt tartunk, szeretném hozzáfűzni ehhez: tartsuk tartósan eszünkben, a lektor vagy szerkesztő nem kritikus, nem ítéskész, és mindenekelőtt nem Atyaúrísten, hanem diagnoszta. A látletet kell értelmeznie és aszerint kell javasolnia. Mikor valaki az első kötetét kéziratát adta be a kiadónak, még többször elemeztük a diagnózist, és ha valami biztatót találtunk benne, kiadtuk a kéziratot. Ugyanis: semmiképpen sem szeretünk volna abortálni, amin életfordulatok és egyebek múlhattak volna. Azt emlegettük: döntsön a második szülés.

A pontatlanság, a nyelvi trehánytság nem csak a szépirodalomban, hanem az élet valamennyi területén határozottan bosszant téged. Például a médiáé. Miért?

Mert azonosak a gondolkodás felületességével és nemegyszer silányságával, az anyanyelv elszegényítésével, szókincsének pusztításával, fertőzésével. A médiumok tekintélye miatt nagy volna szereplőinek a felelőssége is: a rossz példák ragadnak, és az egyszerű, iskolázatlan emberek tőlük tanulják a

rossz nyelvhasználatot. A másik aspektus pedig nem csak a médiára vonatkozik, hanem azokra is, kik nem akarnak, vagy nem mernek őszinték lenni, nincs szándékukban konkrétan lenni: így is, úgy is lehessen érteni őket. Ne mondjak semmit, de mégis mondjak valamit, és akkor jönnek ezek a felesleges fecsegések, sablonok. Nevezzük magyarul úgy: duma; eszük ágában sincs a gondolataikat – vagy nem is képesek – tisztán odatenni a másik ember elé. Vagy fülébe. Ez jórészt politika és érdek is.

Hogyan lehetne ezen javítani?

A politikával és az érdekekkel biztosan nem. Egyébként az anyanyelv, a magyar szókinccs, az csodálatos. Én szinte mindent neki köszönhetek. Viszont a szókinccs használatának alapja a grammatika. És akkor te beszélhetsz jassznyelven, meg így meg úgy, ezek apróságok, de a grammatika a fundamentum. Mert a grammatika a gondolkodás nyelvi tükre. A mai nyelv a leíró nyelvtan szintagmarendszere. Van alany, állítmány, a hozzájuk csatlakozó jelzők, határozók, tessék eszerint gondolkozni, mondatot alakítani.

Az írásaidban a nyelvi részleteknek és invenciónak jelentős szerepe van. Saját személyiségedre szabad a költői nyelved?

Nem. Lehetőleg az úgynevezett költői nyelv személyiségére magamat. Viszont elég sok szóösszetételem van. Újak, személyesek. Gyarapítom a szókinccset, mert bármekkora is a készlet, mégsem tartalmaz mindenre megfelelőt, én pedig hozzáillesztem, ami az. Szeretnék egy kicsit a forrásra visszatérni, az írásra. Alapközhelyem, hogy én nem azt írom meg, amit tudok, hanem arról szeretnék írni, amit délszínre hoz. Mert ha valamit tudok és azt leírom, akkor már ismerem az elejét, a végét, ez epikai dolog, részben. Mikor eszembe jut egy hajdani tanmese, még ma is elmosolyodom. A következő: a Vígszínház ösztöndíjat ajánlott fel egy színdarab megírására. A dramaturghoz kellett mennem. Bemutatkoztunk, és ezzel folytatta: miről szólna a darab, és van-e már címe? Az utóbbi igen, *A legnagyobb hajó*. Egy luxus óceánjáró. Átkelelése több napig tart. Utasainak egy része szórakozásként társasjátékot játszik, a tét min-

dig a játékos számára fontos érték. Ha veszít, arról le kell mondania. Végül egyvalakinek semmije se marad, pusztán az élete, ezt kellene odaadnia: ugorjon be éjszaka az óceánba. Az illető persze tiltakozik, kétségbeesetten. A társaság megkérdezi: miért nem, győzzön meg minket erről. Ekkor a dramaturg megkérdezte: és mi a vége? Ha tudnám, hölgyem, hozzá se látnék. Megismerési folyamat az írás. Mikor utólag elolvasom – nem másnap, hanem két-három év múlva –, akkor fogom fel, mi az istent írtam.

Mindig?

Szinte.

A megértés magányos munka, vagy számítás olvasói segítségre?

Nem számítok, de kapok. Például Michael Castro költő, az egyik amerikai fordítóm a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartott antológia-bemutatón, mielőtt felolvasta az egyik versemet, mondta bevezetőként: én ezt a költeményt nem értem, de nagyon szeretem, mert a szívemből szól.

Borbély Szilárdról is említetted, előbb értett meg, vagy pontosan úgy értett meg, ahogy te akartad.

Igen! Szilárd igen korán talált rám. Egyetemista kora óta végig követett. Ha megnézed, miket írt, szinte azonosulásként, és elég sokat írt; az első a debreceni egyetem lapjában jelent meg, azon elképedtem.

Miért vannak fényképek a honlapodon?

Mert azokat szeretem. Nézd meg például a honlapomon levő fényképek közül azt, amelyik a szigligeti parkban van. *A fa élete* címet adtam neki. Egy felvétel, ellenben személyem idoma.

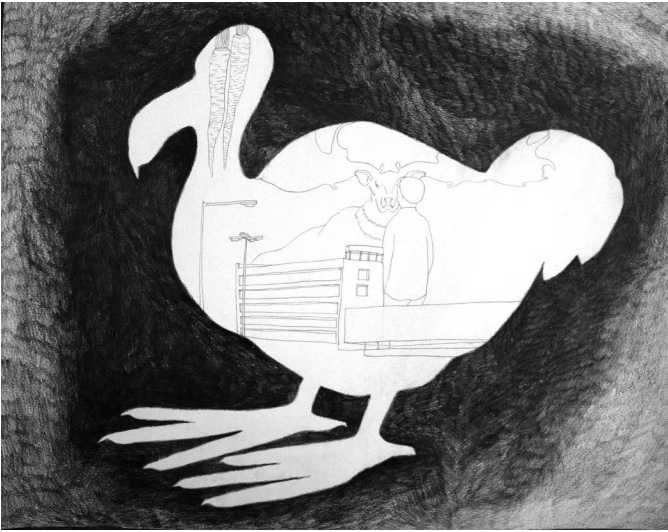
Úgy érzem, hogy ezek lábjegyzetek, vagy háttérközlések a verseidhez, vagy legalábbis a saját megközelítésedhez, megértésedhez. Egyetértesz ezzel?

Keveset fényképezem, amikor azonban igen, akkor arra sarkall, akárha az a tengeri cédrus, vagy a kapri virága, vagy a lepke halála.

Meséld el, légy szíves.

A hvári udvar tiszta kőlap. Delelőn volt, süttött a kő, jóformán rá se lehetett lépni mezítláb. És leszáll egy nagyon szép, színes, jókora lepke az udvar közepére, és akkor leül, széttárt szárnyakkal. Időnként megpróbál

felrepülni, fel is repül, egy darabig, majd vissza, verdesi a szárnyát. És nem értettem, mi a csuda, miért van éppen ott. Nem lehetett felfogni. Mindig földreppent, de egyre alacsonyabbra, és mindig visszaesett. Utána megszártarta a szárnyát, verdesett vele, s aztán azt se, és úgy maradt, kitárt szárnyal. Ez van lefényképezve. Ez egy sorozat, elképesztő. És én nem tudom megfogalmazni, ez most micsoda, de nagyon szeretem megfigyelni a gyíkokat, a vadászatukat, a hangyákat, ahogy mászkálnak...

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Kacsa)

Ezek visszajönnek a szövegeidben. Látod magad előtt a képeket, amikor írsz róluk?

Vissza. Nézd, én a természet nélkül jóformán láthatatlan lennék. És most a természetten értsd a flórát, a faunát, az időjárást, az esőt, az évszakokat, szóval mindent. Nem pontos, amit mondok, de valójában nekem a természet a kifejező hangszerem.

Ha téged olvaslak, mindannyiszor úgy érzem, hogy a természet a kézenfekvő eszköztárad. Tévedek?

Nem, nem, Márta, ez valami más, ezt valaki megírta, nem, én nem szeretem a fogalmat pusztán, az nem érzéki. Érted? Szóval van, mikor játszadózom pusztán fogalmakkal, ennek megvan a bája, például *A Mindenható bája*. Neki nincs vallása – ez tiszta fogalom. De hát azért betart ennek, annak, amannak, hiszen még az egy istennek is mennyi vallása volt, van és valószínűleg lesz.

A mindenható kötelező vonzatát elbillented másfele.

Hát...

A természet szerinted a Mindenható bája?

Egyet ne felejtünk el. Alapvető, ezt nem írtam még le, de most mondom: a természetnek nincs ideológiája. Nincs.

De törvénye van.

Persze. Ám ismétlem, az nem ideológia. Valamennyien fonódnak egymásba. Az egyik prózában például a lepkétől kezdve a növényeknek, mindennek vannak különböző színeik. Mert átveszik egymástól, tehát alkalmazkodnak. Például a gyík színe Hvaron egészen más, mint Badacsonyan. A környezettől veszi magára a színt. Nem csak alkalmazkodik, momentán azonban hagyjuk ezt.

Olyan, mint a tenger, annak sincs színe.

Nincs. Ő mindig az égbolt színe. Nincs sajátja. A fizika azt állítja, valójában nincs szín, nem akarom befejezni, elég közismert.

A természet és annak jelenségei foglalkoztatnak. Ebből a szempontból hogyan emlékszel Szolnokra meg az Alföldre, ahol születted?

Nekem Szolnok szülőváros ugyan, de taszít. Abban a városban sohasem éreztem jól magamat. Egyedül a Tisza, az élő Tisza meg a Holt-Tisza, meg a Zagyva, az igen. Bennük úsztunk, meg ott voltunk a sodrásban, meg az iszapcsaták, az igen; már gyerekkoromban el akartam szökni onnan. A család nem is odavalósi egyébként.

Hanem?

Hát innen-onnan. Anyai nagyapám székely, anyai nagyanyám német, apai nagyapám osztrák. Jól összejött.

Jártál azokon a helyeken, amelyek szerepelnek a családi legendáriumban, vagy nem is beszélhetünk igazán családi legendáriumról?

Én nem tudom, mit értsek ezen. Két várost szeretek igazán, az egyiket atavizmusból, Bécsset. A másik Róma. Ezt a családot úgy nevezem, ami összehozta ezt a székely-német-osztrákot: futóhomok. Mindegyik családtagnak máshol van a sírja, például.

Az Alföldön töltötted a gyerekkorodat, értem, hogy nem szereted. Mégis, kell lenniük kapcsolódási pontoknak. Mi tűnik fontosnak számodra a szülőhelyeden?

Ide figyelj, én a rónát, ellentétben Petőfivel, nem szerettem, nem is szívelem. Ellenben megajándékozott, még hozzá örök érvényűvel. Mesterszállással. Öcsöd mellett van. Kisgyerekkoromban oda jártam a szünidőben tanyára, ott nyaraltam. Ott volt az első légyott a lovakkal, a zabbal, a vetéssel, a csikókkal. Nyolcéves koromban be tudtam fogni és lovagoltam. Ugyanakkor almoztunk, hordtuk ki talicskán a trágyát a trágyadombra. Gyerekkorban dől el a felnőttkor, ahogy mondani szokták. És ez volt az alapvető. Az állatok közelsége, a növények állandó otléte. Az itatások a vályúból... Dolgoztunk, dolgoztam. Nem volt nekem akármilyen befogni egy kocsiba vagy egy szekérbe. A hám nehéz, a zablák, a szíjakat bekötni. Szőréen ültem meg a lovat! Nem is kötőfékkal – mert van ugyan kötőféke a lónak, viszont egyszárú –; át kell tekerni az orrán és így ülni meg szőréen.

Ment?

Ment. Mikor az első nyeretget fölraktam magamnak, ez ilyen hollywoodi filmes jelenet, nem csatoltam be rendesen, felszálltam és leestem a nyeregből, legurultam a lóról, na de szerettem a lovakat, mindig vittem nekik cukorkát, mert azt szerették, nagyon jóban voltak, megismeri az embert az állat, szóval... meg a kutyák, engem ez nevelt igazán.

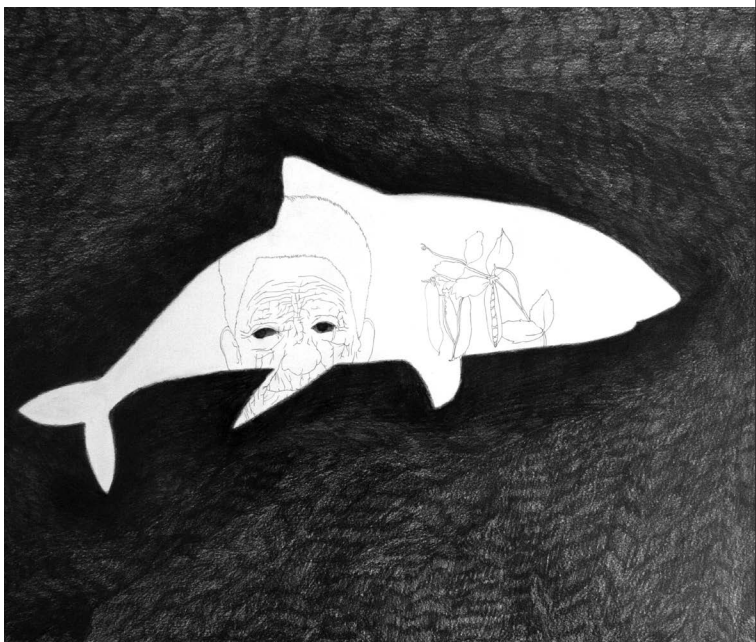
Mondtad, a természet, az időjárás, az állatok, az színek, a szagok nélkül nem lennél.

Nem. Mint említettem, valójában nem.

Az Alföldet nem kedveled, ám mély nyomait örözd – hova köthetőek a meghatározó emlékeid?

Egy tanya révén. Ezt nem tudom eléggé meghálálni. Például egy klottgatyában, mezítláb tudtam futni tarlón, mert megtanítottak rá. Hogyan kell rácsúszni, és akkor lehajlik. Meg aratáskor a kaszások – mert úgy építették a tanyák nagy részét, az ottani földből és vályoggal, ott maradt egy nagy-nagy gödör, és mikor esett az eső, az egy kis tóvá vált. Aratásig azonban kiszáradt. Mindig fogadtak aratókat, meg marokszedő asszonyokat. A száraz tóban ültek, pihentek, aludtak és ott főzték a vacsorájukat. Lebbencs- vagy tarhonyalevest, a legsoványabb ételleket. Mégis nagyon ízletes volt bármelyikük. Kóstoltam. Ráadásul bensőséges volt velük lenni. A ka-

szát meg kopácsolással élesíteni kellett esténként. Manapság ilyenek nincsenek, hiába beszéllek neked erről, senki se tudja, ez mi a franc. Senki. No, de ebben az életmódban az az egyszerűség delejes volt, a marokszedő

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Delfin)

asszonyok, kik mentek a kaszás után, és hajlongtak végig, kévébe kötötték a kalászatokat. Aztán abból raktak keresztet, a kévékből. A gazdáékkal együtt vasvilláztuk szét a keresztet, emelgettük a szekérre, mikor már magasra gyűlt, akkor vittük be a tanyára. Nehézek voltak. Ólmos munka volt, részt vettem benne én, raktam és raktam. A másik meg az ekekapálás volt, akkor a kukoricát sorokban természetették, közöttük meg gyorsan nőtt a gyom. És ezt ekekapával kellett irtani. Ló húzta, és pengeéles volt. Én vezettem fél kézzel a kapát, fél kézzel meg a gyeplőt tartottam. És nem volt szabad odaérnie a ló szerszámának a kukorica szárához, mert akkor a sarj tönkrement. Erre is kezdettől alkalmas voltam. Miközben fönt voltak a pacsirták. Az akkori helikopterek. Ez szerencsére belém került, na.

Hogyan viszonyultál akkoriban a valláshoz, hithez? És azóta? Változott valami?

Hogyan is mondjam neked? Ugye, a Mindenhatónak nincs vallása. Minden vallásnak a hit a fundamentuma: az ember abban hisz,

amit nem ismer, és amire nincs semmi tanújel. Ellenben mindenképpen szüksége van valamilyen világrépre. Én a mulandóságot tak-sálom mindenekfölött, mert az élet nem létezhetne nélküle. Képzeld el, Márta, az örök-létet! Tudod, ülsz a mennyekben, vagy Allah-nál, vagy mit tudom én, kinél, és mit is csi-nálhatsz? Semmit. Nincs táj, semmi, de sem-mi sincs. Az örökkévalóság mozdulatlan, me-rev; mulandóság, változás nélkül nincs élet. A görögök tudták, tisztában voltak ve-le. Nekem egy érdekes akadt az egyistenhitben vagy a mitológiákban: csupán fogalomélményem volt. A végtelen. Ennyit jelentett nekem addig az isten.

Otthonról is ezt kaptad?

Meg vagyok keresztelve, római katolikus-nak, viszont ez nem avatott hívővé. Szeretem ugyanakkor az ádvent vasárnapjait, a nagy-hetet, különösen a nagypénteket és a nagy-szombatot, szerettem a hangulatát, de ez nem vallási dolog.

A rítusok fontosak neked?

Igen, a rítusok a hajdani múlt tevékenysé-geit őrzik. Mert a világrépek is úgy jön-nek-mennek, mint az istenek. Gondold csak el magad egy peruiban, meg egyiptomiban, bármelyikben. Akkor mit tudnál kezdeni magaddal? A hitedtől kezdve az értelmedig bezárólag. Jelenleg is van képünk a világról, illetve amibe születtünk. Nemrég még a new-toni volt, most meg az einsteini. Newtonnál fontos, evidens volt a gravitáció, ám oly evi-dens volt, hogy senki se gondolt rá, akárha a differenciál- vagy integrálszámításra. Min-dig az evidencia a legnehezebb. Egymásra dőlnek a világrépek, szóval megőrülnék, ha megállnánk, örökkévalóak volnánk. Mint a szobrok, merevednénk, nem? Kész. Semmi mozgás, semmi mobilitás nem lenne, nem, nem. Ám ez is túlhaladottá válik szerencsére, túl kell lépni, mert kényszerít a valóság sza-kadatlan változása. Például a barokk zene netovábbja, Johann Sebastian Bach esete: bár-mily absztrakt zenét komponált is pályája vége felé, képtelen volt kilépni a barokkból. Mert a rá szabott korban élt. Én szerettem volna kívül maradni valamennyi világrép-ből. Azt hiszem azonban, ez lehetetlen óhaj.

Sokat olvastál gyerekkorodban?

Sokat. Mindenfélét, ponyvától kezdve Jó-kaiig mindent. Folyamatosan olvastam. Már nagyon korán Baudelaire-t, Paul Valéry esz-széit, bár ezek és a hasonló olvasmányok til-tottak voltak akkoriban. Minél előbb szeret-tem volna ismerni az ábécét, azaz olvasni. Mondom, miért. A család inspirált: ha megta-nulok olvasni, legyen az első könyvem az *Egri csillagok*. Én pedig alig vártam, olvashassam.

Elsősorban a családon múlt az olvasási kedved?

Igen, ám nem csak az, hanem felnőttkorom idomzata. És a tanáraimon jószerint hason-lóan, csaknem akkora mértékben. Nem elég pusztán az olvasás, hanem beszélni is kell tudnod helyesen anyanyelveden. Beszélj he-lyesen magyarul. Szükség van a minél igé-nyesebb tanárookra, kik egyébként azért szí-gorúak veled, mert jót akarnak.

Szolnokon jártál elemibe, Nagyváradra gimná-ziumba, a háború miatt haza kellett menekülnöd. Mihez kezdteél itthon?

Édesanyám óvatosságából Mesterszálláson helyezett el, a bombázások elől. István bácsi jött elénk Tiszaföldvárra, ott kellett leszállni a vonatról, onnan hajtottunk a tanyára, a Csil-lag nevű pejkanca húzta a csézát. István bá-csi, mikor sötétedett, letette az ostort a tartó-jára, arra kötötte a hosszabbra eresztett gyep-lőt, és azt mondta: akkor hát aludjunk, Re-zsó. Csillag pedig egyedül is hazatalált, te-kervényes dűlőutakon.

Ma is úgy érzed, hogy organikus volt az a világ?

Igen. Ilyenben már nem nőnek fel gyere-kek, nem bírnák ki. Járhatnak konditerembe, bárhová, de almozni nem tudnának, meg be-fogni, meg keresztet rakni. És egy klottgatyá-ban, mezítláb, nem volt sportcipő. A Tiszára is úgy jártam. Olyan forró volt a homok, mi-től kapkodni kellett a talpamat. Ez így van. Ennek hatására – vagy következményeként, inkább így mondanám –, még mindig, ebben a világban is élek. Benne. Jól tudod, most má-niákus internetező vagyok, mégis...

Hvaron is ezért gondozol kerteket?

Igen. A citromfát, a narancsfát és a gránátalmát magról ültettem. Alföldi gyerek létemre... És most teremnek, mint a csuda. A hvari lakhely a másik otthonom, erre szoktam mondani,

mikor Hvarról indulunk, akkor otthonról haza. Mikor Pestről megyünk, akkor meg itthonról haza. Paradoxon, de én így fogalmazom. Szigliget is nagyon a szívemhez nőtt. Emlékszem, a szigligeti park le van írva az *Öntalálkozóban*. Borbély Szilárdék karácsonyoztak egyszer ott, és felhívott: Rezső, most olvasom a könyvet, ez itt benne a szigligeti park. Hát, mondom, persze. Szilárd ráismert az ösvényekre, a rózsakertre, a fákra.

Budapest is otthonélményt ad?

Másképpen. Szeretem ezt a várost. Arról viszont nem tudok dönteni, otthon-e igazán. Őszintén szívelem. Például a karácsonyozásnak kizárólag ez a helye, Pest. Mikor kezd karácsonyosodni a város, az utcái, a kirakatai, az nekem nagyon pesti. Tehát pesti karácsony-otthon.

A helyszíneket és korokat az emlékezés tartja egyben?

Az emlékezés az ember pillanatnyi idejéig az életét tartalmazza. Ha nem lehetne mire emlékezni, akkor hová lenne az élete. Dobai Péternek van erre elmélete, én egyszerűen emléksorsú barátomnak tituláltam, hiszen ez életének lelkialkata. Az emlék élővé váltható történelem. Mármint a magánszemély történelme.

Az emlékezés nehéz munka?

Igen, mert amire jó emlékezni, az nagyon fájó. A rossz halványan dereng elő, és nem elevenedik meg igazán. De a jóra emlékezni nagyon fájó. Nyomban hiányzik egykori valósága.

Gyakran emlékezel?

Persze, mindenki emlékezik. Az emlékezés a jelen társa, amolyan vágytársak. Mihelyt ébred, a legapróbb részletek is eszembe jutnak. Például a hvari udvaron egy vessző, minden évben visszarakom az őt illető helyére. Ez örjítő. Nagyon fáj. Nagyon fáj. És érdekes módon utána szívesen emlékszem rá, mert rögtön elkezd fájni.

Szerinted mi a különbség az emlék és a veszteség között?

Az emlék nem veszteség. Akkor válik azzá, mikor nem valósul meg újra.

Az emlékeknek meg kell-e valósulnia?

Igen. Valósuljon meg. Legyen itt a jelenemként is. Ezt nem is fogalmaztam meg, csak a

te kérdésedre válaszolva jött elő ez így, átoksúly, ami kísért, te meg ütheted a nyomát.

Az elmúlás azonos a hiánnyal?

Nem hiány, szükséglet. A múlásé. Az ógörögöknek fennmaradt egy elmeszickrájuk erről: a mulandóság nagyon szépít. Enélkül nem látnánk olyan szépnek a világot, mint amilyen szépnek látjuk.

A beszélgetés fontos számodra?

Mit értesz pontosan beszélgetésen?

A barátságot. Fontos gondolatok megosztását látszólag konkrét vonalvezetés, cél nélkül.

Igen, különösen az utóbbi. Az effajta azonban védett állat. Igencsak ritka, akárcsak te. Annyit meséltem már neked magamról. Ám nem mindenki válthatja ki belőlem ezt.

Beépül az életedbe a barát lényének az élménye, többek között Györe Balázs, aki nagyon átgondoltan tud önmagáról beszélni?

A személy épül belém. És akkor dől el, elfogadom, elutasítom, távol tartom-e, vagy a szívembe ölelem, és ha az utóbbi történik, akkor mindhalálig őrizni szeretném. Előfordul azonban a barátságnak fonák tulajdonsága is. Eltarthat nyolc-tíz évig is, ám egyszer csak elillan. Akár a másik fél részéből, akár az enyémből.

Részéről is?

Többé-kevésbé fájóan. A barátságról szokták mondani, tartósabb, mint a szerelem, ez közhely, de az is valamikor, nem tudom, miért, véget ér. Ezt többször tapasztaltam sajnos, és nagyon sajnálom, és hiányzik, napjaim fertályaként. Örök barátság? Meglehet, égen-földön, abban az örökléti állapotban. Már nem tudhatok róluk semmit. Mikor egy barátom meghal, akkor megszűnik bennem valami. Elveszthettem barátságokat ugyan, a relációkat viszont holtamig őrzöm.

Nem nyolc-tíz éves barátságok történetével, hanem harminc-negyven évvel korábbról folytatjuk. A barátságok, relációk többnyire szerzőket, író- és költőtársakat, irodalmi közeget is jelentettek. A Cserépfalvi és a Magvető Könyvkiadó, a lektori vélemények, a kötetek, a szerkesztői szempontok és a pályatársak kalandjai, hogyan is zajlott mindez – készen állsz a következő beszélgetésre?

Általában: ami következik, elkerülhetetlen.

JÓZSA Márta

FELMEGYÜNK REZSŐHÖZ

Felmegyünk Rezsőhöz – mondta Cyprian. A Váci után bandukoltunk 1988 tavaszán, elit értelmiségi hetilap munkatársai, jól öltözött emberek között; mint két... (Cyprian lemondóan trágár hasonlatát nem idézem; nem sejtettük, mi jön még). Akkoriban irodalmi szerkesztő voltam (könyvrovat), erős kánonfelforgató hajlamokkal, s az volt Csajka is (a prózarovat alvezére Kardos G. György mellett). Nagyon tetszett végletekig rövidített listája a komolyan vehető kortárs magyar költőkről – Keszthelyi Rezső rajt’ volt.

Addig kétféle költőt ismertem. Az egyik távoli, begubózó, inkább depressziós, olyan, aki levélben érintkezik a szerkesztőséggel (van ilyen barátom). A másik extrovertált, barátkozós, inkább mániás, aki nagy peckesen vagy provokatívan furcsákat beszél különféle kocsmákban. A férfi, aki a szerény belvárosi lakásban fogadott, nem tartozott egyik kategóriába sem. Nem volt olyan, mint egy költő. Semmi megszenvedett fölény, semmi tapsra váró szellemesség, semmi nyilvánlatkoztatás. Velem szemben udvariasan gyanakvó, az egész világgal szemben halak, de könyörtelenül kritikus.

Halk. Az akkor ötvenes éveiben járó Keszthelyi Rezső éppen a meghallhatóság határán beszélt. Ilyen irodalmárral addig nem találkoztam. Úgy kellett figyelni a kimondott sza-

vaira, ahogy az ember verset olvas. Valami elhangzik, önmagát is jelenti, és többet is. Felszíni jelentés, belső szerkezet, lényeg. További beszélgetéseink során jöttem rá, hogy ezt az irodalmi magatartást – ha az „attitűd” szót használnám, a kényes szerkesztő alighanem kigúnyolna – nem lehet hangosabban beszédre fordítani, mert azzal önmagának mondana ellent.

Akár a való világról, akár az irodalomról beszél, a hitványságtól való irtózás hatja át minden személyes mondatát. A műveibe ez már nem jut el: ott egy hitványságtól megtisztított világ van. De mint szerkesztő és szóbeli kritikus, így dolgozik. „Bele kellett tenni a *Szép versek*be, de így legalább mindenki látja, milyen pocsek verseket ír – mondta egy politikai okból ajnározott költőről. – Nézd meg. Ilyen nincs.” – Kevesen látták, hogy milyen pocsek, és még kevesebben, hogy ez nem irodalom a hitványságmentes mérce szerint; de Rezsőnek megvolt az elégtétele.

Ami a való világot illeti, politizálni ugyan politizáltunk, ezek személyes adatok, de a lényeg nem is a szereplőkről mondott ítélet, hanem a tökély mint viszonyítási pont. Nagyon sokáig nem beszélünk ötvenhatról. „Az első nap csodálatos volt. Az idő is nagyon szép. Egy *katonatiszt* ment mellettem. (A hangsúly elegendő a helyzet leírására. – Sz. J.) Az ablakba kitétték a zászlókat, kilógatták a szőnyegeket. Az első nap egy csoda volt. Aztán a magyarok megint magyarok lettek.”

A tökély. Itt nem tudok kikerekített esszét írni a költészetéről, de Tandori 1997-es közlése, hogy Keszthelyi Rezső „a mai mezőnyben az abszolút költő”, ma is érvényes. Vagy ahogy a néhai Antal Juszuf mondta: mikor megvette egy antikváriumban a *Vonalak kertjét* – pár évvel azelőtt lehetett, hogy Cyprianal felmentünk hozzá –, megnyugodott: „Van még költészet Magyarországon.” A hitványságtól megtisztított világról ilyen verseket lehet írni: az emberi kapcsolatok a mélyszerkezetre egyszerűsödnek – vagy talán bonyolódhatnak –, ilyenkor derül ki, mennyire nehéz az *én* és a *te* legelemibb kölcsönhatásait megfogalmazni. A nyelvből eltűnik minden, amit lustaságból „szokás”, „illik” mondani, a név-

Szkárosi Endre

GOOD GUMI

Keszthelyi Rezsőnek

good gumi vese nuku
anya csavar bele tabu
hihet étlen buta tahó
bele butik tuti kamu
cudar anyu tapi nyista
elég pikáns honi baba
srég a rendszer de jó a bugi
csupa ruszki hol a karod
mi a manó vágod ésszel
most az egyszer mi a menő
hol a zse
merre de merre de merre
ki a macska ha ott a karod
izom a gyú bukva totál
hát és – kotorj bele
good bugyi kamu nuku
alles anyád topis alak
lóg az öcskös baró suli
ki a tököm ez a pali
hozz lét – nincsen balhé
good gumi puszi ciki
cumi nyista
bele mered a homályba
mégsem eredsz a nyomába

mások és a viszonzások főnevesednek, a kapcsolatok dolgokká válnak, a dolgok kapcsolatokká. Gondolat és cselekvés között nincs különbség. A világból az marad meg, ami teljesen tiszta, és szükséges: a kövek, a víz, a fák, a leanderek, a nyugalomhoz képest a rebbenések, tiszta koordináták között a gondolatcselekvés. A beszéd origója: a római nulla.

Ha szabad ezzel büszkélkednem, van némi szerepe a prózasovinizmusomnak abban, hogy a húsz évvel ezelőtti állapothoz képest Keszthelyi Rezső már nemcsak abszolút költő, hanem abszolút prózaíró is. Elég sokat győzködtem, hogy forduljon a „magasabb rendű műfajok” felé (dupla önirónia). És így

ír sorozatban remekműveket az időről, a múlásról és visszatérésről az időből kivont, zenei prózanyelven, két századfordulót és legalább három kultúrát – a magyart, a hajdani osztrákot és a franciát – egyesítő stílusban, megint csak a tökélyig nem nyugodva.

Magyarországon rettentően nehéz elismert irodalmi személyiséggé válni úgy, hogy valaki a műveiben egyáltalán nem politizál; hiszen az a hitványság tudomásul vételét jelentené.

Rettentően nehéz elismert irodalmi személyiséggé válni úgy, hogy valaki nem tartozik nemzedékhez, iskolához, csapathoz, baráti társasághoz, brancshoz. Kétségtelen előny, hogy az embert támogatják, emlegetik, *együtt* emlegetik; hátránya, hogy az ember kénytelen olyanokkal is közösséget vállalni, akikben kényes műszereivel észleli a hitványságot.

Rettentően nehéz úgy közismertté, sokat emlegetett névvé válni, hogy valaki, legalább is a célokban, nem adja a tökélynél alább, és nem törődik azzal, hogy kedves vagy ismerős legyen.

Rettentően nehéz kibírni, hogy valaki ne tegye meg mindezeket az engedményeket, legyőzze a közvetlen, azonnali jutalom iránti vágyát. Hogy ne akarjon elismerést azoktól, akiket nem ismer el, hogy adjon, egyoldalúan, és ne akarjon semmit cserébe, ne tegyen a művén kívül vagy belül semmit csak azért, hogy válasz érkezzék.

Mondom, mindez Magyarországon van így. Nem ismerek minden irodalmi életet, de ahol nagyobb a közösség, ott mások a művön kívüli-belüli rásegítés módjai; nagyobb nyelvek irodalmában talán könnyebben érvényesül a tökély az önmenedzselés egyéb technikái nélkül; magányos alkotók könnyebben válnak híressé.

Keszthelyi Rezsőt hihetetlen mértékben kerülték a formális elismerések, és hihetetlen állóképességgel kerülte a formális elismerést. Esélyes volt a *legjobbságra*, de „titkos favorit” – ahogyan egy kiadója mondta. Kultusza volt a legjobb és a gyarlóbbak között is. Győzött – mondhatnánk, amennyiben a győzelem az önmagához és a talentumához való hűséget jelenti, s azt, hogy vannak értők, és *tudják* mindezt.

A KÖZTES KERT TITKAI

Mindenekelőtt példának a szerző egy rövid verse, *Távozó idő* címmel (a cím egyúttal a versmondat kezdése is): „arra int minduntalan, / abban legyek jelen, / miben emlékéket észleli a pillanat.” A figyelmes olvasó ebből a parányi mintából tüstént érzékelheti, mennyire tömör, ahogy mondani szokás, komprimált, metafizikai gondolatot jelenít meg a költő. Tehetett volna, persze, a *Távozó idő* elé egy határozott névelőt is (*A távozó idő*), ám akkor nem támad az a parányi, résnyi szakadék a cím és a vers között, amely azt a minduntalan távozó pillanatot jelenti, amiről a vers beszél. Mondhatta volna tehát így is: „Távozó idő // mely arra int” stb. Vagyis ez a *mely* mutat rá a verszáró „pillanat”-ra. Ennek a *melynek* a hiánya.

Ennek az „intelemnek” a frivol olvasata lehetne akár a *carpe diem* is, ami Keszthelyi Rezső mediterrán alkatától és versvilágától nem is olyan idegen; csakhogy az intelem sokkal mélyebb regisztereket is megszólaltat. Mondhatni, abszurd elvárást sejtet. Legyek abban a pillanatban jelen, amiben észlelem már a tulajdon emlékéit is magában foglalja. Hatoljak be abba a hiátusba mint szakadékba, legyek, magyarán, résen(!), amely hiátus (rés) a múltat a jövőtől elválasztja; ott tartózkodásom azonban semmiképp sem tétlenséget, hanem tökéletes figyelmet jelentsen. Tettleges skizofréniát vár el ez az intelem a vers alanyától, meghasítva, pontosabban: *maghasítva* a pillanatot észle-

lőre és emlékezetre – értelmezésemben: a létezőben felbukkanó létre magára, amely azonos ön maga emlékezetével. Nem arról van szó, hogy állítsam meg a pillanatot, hogy szemügyre vehessem minden oldalról, a múlt, a jövő és a jelen (amelyről tudjuk, hogy folyamatosan tart a múltból a jövőbe) oldalairól, nem; hanem azt mondja, (a) távozó idő arra int, hogy ne múljék el nélkülem, hogy jelenlétem révén a pillanat már önmagában észlelhesse a tulajdon emlékéit, mert csak így teljesülhet be.

Keszthelyi költészete tudva és ösztönösen egyaránt mindig ennek az intelemnek a jegyében született és születik ma is e könyv tanúsága szerint, habár az intelem szót itt már elhagyhatnám; ez a költészet nem törekszik szigorúságra. Halkszavúságában nyoma sincs annak a fegyelmezésnek vagy fegyelmezettségeknek, ami például a nagyszerű prózairónk, Nádas Péter élő- és szavakba formált hangját annyira félreismerhetetlenné teszi. Keszthelyi úgy halk, mint egy sütkérező gyík a kövön vagy egy virágszirmot utánzó lepkeszárny; idézek erre megint egy példát, ami ráadásul újrafogalmazza-variálja, illetve valamelyest kibontja a recenziómat bevezető háromsorosát. Íme: „Feltűnik olykor-olykor / lélegzetemben / egy-egy lélekszünet. // Benne a leélés / pillanata / önmagára vár.” Így indul a *Töredék terzinák* című, valóban leheletszerű, tizenhárom tercínából álló verse, amelyet sajnos nem elemezhetek itt még felületileg sem végig, terjedelmi korlátom miatt. No, meg nem is olyan könnyű minden elmozdulását racionalizálni ezeknek a nyomkövetésre tett verseknek. Már csak azért sem, mert Keszthelyi nem építkező költő, ha egyáltalán megkísérlem megnevezni az ő költészetének a jellegét, absztrakt impresszionistának mondom némi szorongással, hiszen jól tudom, hogy a két fogalom – absztrakt és impresszionista – szinte kizárják egymást. Az utóbbi, ugye, merő érzékiséget, az érzékszervek egymást átható vibrálását sejteti, míg az absztrakt az elvontat, a fogalmiságot jelenti. Márpedig Keszthelyi, fittyet hányva az én szorongásomnak, könnyedén egy kamarazenekarban játszatja a kétféle hangszer, a jól tem-

perált zongora vagy hegedű és ugyanezek preparált változatain virtuózan eligazodó játékosait.

Szükszavú kötete ontja a lírai trópusok variációit, olyasféle könnyedséggel és sűrűséggel mégis, hogy nem győzöm rajta tartani, sőt rajta felejteni a szememet a versen: „Éppen // mikor hullatja sűrűn hóalakját / a magasság a tekintetemre, / akkor kinyílik rám / egy-egy emléksír belőle.” Itt azért nem vágok bele a négy soros elemzésébe, mert feszélyezne belegyalogolnom abba a sűrűbe, abba az egzisztenciális „forró kicsi erdőbe” (Pilinszky: *Apokrif*), amiről ez a nem csupán egzisztenciális, hanem mélyen szakrális versbeszéd hallgat; a hallgatást pedig úgy értem, hogy mozgásba, eseménybe, mozzanatiságba helyezi azt az imabeszédet, amit a költő privát személye morzsolva motyoghat magában az ilyen „Éppen”-ek perceiben vagy akár óráiban is. Talán a véletlen műve, hogy ha az olvasó kinyitja a könyvet a 42. oldalon, és elolvassa ezt a verset, automatikusan ugrik át tekintete a nyitott könyv párlapjára, a 43. oldalra, ahol a *Pszt!* című négy soros szerepel: „A tartós golgota / tébollyal babusgatott / sugallatot / adományozott.” Az a szúrós kristályalakzat, ami az előbbi négy sorosban a magasba emelt tekintetre hullott a mennyből, emléksírok sokaságát nyitva meg a tekintettel elfödött elmében, az itt, a párversben mintha csakugyan a tekintetbe bedöfődve végezné az éppen(!) „tébollyal babusgatott” elmében a múlhatatlan golgota munkáját. A szenvedését. Aminél gyötrelmesebb munkát még az ember leleményessége, kreativitása sem képes kiagyalni, hacsak nem direkt kínozószközökkel esik magának. Keszthelyi azonban nem mazochista költő. Szenvedélyesnek viszont bízást gondolhatom, csöndben, magamban, s ekként leírva itt, lévén ez a szenvedélyesség híján bármiféle harsányságnak. Ezt muszáj többször elismételnem, ennek a lírának a szenvedélyes csendjét – mással ugyanis nem

magyarázhatom el magamnak, sem más versolvasó embernek, hogy Keszthelyi költészetére még a hozzáértőnek vélt szakma jelesei sem nagyon rezonáltak az elmúlt sok-sok évtized során.

Pedig hány írótól, költőtől, esztétától hallottam már, hogy Keszthelyi nagy költő – csak két nevet említek meg, mivel ők már rég nem élnek, s mindketten remek költészetet csináltak, és rajongva beszéltek mindig a

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Kenguru)

Keszthelyi-líráról: Kemenczky Judit és Csajka Gábor Cyprian. Az élőkét nem említem meg, ez maradjon az ő dolguk, ahogy az enyém is megmarad: miért, hogy bizonyos művészek a privát beszélgetésekben evidensen a leghízelgőbb jelzőkkel kerülnek szóba, az intézményi-szakmai diskurzusokban viszont mintha megfélekednének a létezéséről is. Azért-e vajon, fogalmazom nem ironikus szándékkal a kérdésemet, mert az illető művész munkái annyira bensőségesen és kifinomultan erősek, hogy félnek kitenni őt a piaci-hatalmi kanonizáció durva és trágár eseményeinek? Keszthelyi „tartós golgotája” eszerint bizony önéletrajzi jelentéssel is terhes, és a kötetben még szerepel néhány vers, amelyekben nem panaszkodik a szerző, csak mellékesen utal a mellőzöttségére. De nem kívánok erről a kérdéstről többet beszélni, hiszen még az sem kizárt, hogy valóban ez a mellőzöttség is tette, hogy egy költő épp a

kései éveiben írja meg a leggazdagabb, legizgalmasabb remekléseit. Némi cinizmussal és miszticizmussal (=miszticinizmussal) akár azt is hangoztathatom, hogy végre egy rendkívüli életmű a kortárs magyar lírában, amelyet nem amortizálhatott le a szakmai közönség, a szerző lelkes beleegyezésével, s így gúnytárgyává sem válhatott, ergo a maga tisztaságában, ereje teljében találhatják fel maguknak példa gyanánt az eztán született nemze-

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Lajhár)

dékek. Már amennyiben születnek újabb és fogékonyabb nemzedékek, amelyek számára a vers örömlényként és spirituális kalandkínálatként jelenhet meg.

Hanem még egy rövid darabját hadd idézzem itt, részint hogy illusztrációval is példázhassam a fentebbi kérdéseim indokanyagát, részint hogy a költő nem mindennapian finom ontológiai humorából is ízelítőt mutathassak. Íme: „Gyanítom, / világra ellett lényem / kénytelen átélni / némely titkokat, / kiknek talánya / aztán az én talányom / marad.” (*Próbatétel*) Megkapóan idézi be a versbe a Szép Ernő-i névmáshasználatot itt a költő: „kiknek talánya”, amivel a titkokat megszemélyesíti, jobban mondva, animálja, lelket tulajdonít nekik, vagy inkább *nekik*. Ám a vicc, a humor ebben a versben szokatlanul mélyről fakad fel, már a kezdéssel: „Gyanítom”; majd a második sorban – abszolút okkal – az állatvilágba helyez vissza

bennünket, embereket, hogy azután a létitkok mint potenciális misztikumok átéljenek, és ezáltal a sírig szinguláris talánnyá avanzsálva köddé váljanak elménk elködösülésével együtt.

Végezetül s anélkül, hogy belebocsátkoznék ennek a remek verseskötetnek mint kötetkompozíciónak is a vizsgálatába, egy egészen földön járó, triviálisnak is mondható felfedezésemet közlöm itt a – remélhető, és remélhetően fogékony, mert figyelmes – olvasóval. Természetesen nekem mind a fogékonyosság, mind a figyelmesség ajándékba, a tavaszi napsütéssel jött. A könyvvel a kezemben sétáltam le több alkalommal is a Krisztina körüli villamosmegállóba, és az első ilyen alkalommal – szerencsémre – kimaradt egy járat, így a verőfényben húsz percre belemerülhettem a versolvasásba. És úgy nyíltak meg a versek teljes szín pompájukban, árnyalataikban, gondolatgazdaságukban, mint a virágok, és tegyem hozzá, amikor este ismét kinyitottam a könyvet, nehezebben engedtek már magukhoz ugyan-

azok a darabok. És másnap, ugyanabban a napsütötte megállóban megismétlődött ez a csoda. Keszthelyi ebben élesen különbözik nagy kedvencétől, Kosztolányitól: Kosztolányinak jót tesz az éjjeli olvasólámpa, Keszthelyinek nem, őt a napfény és a napfényel asszociált tengervíz kelti ámulatós életre. Mert ez az íz még nagyon erős az ő verseiben, a tenger és a tengeri levegő íze, innen származtatom magamban ennek a költészetnek a rezge-nihilista derűjét, ami természetesen nem Schopenhauerrel és még csak nem is a buddhizmussal rokonítja őt, hanem talán Tandori Szép Ernőjével, nem Szép Ernővel magával, hanem ahogy Tandori emelte a saját oltárára Szép Ernőt és meg-megszólaltatta ott, ahhoz az orákulumhoz áll bennem a legközelebb Keszthelyi versbeszéde.

Ám amint újra belelapozok a kötetbe, ismét egyedülálló magaslathoz érzem ezt a költészetet.

Marno János

REGGEL

A tudómról hallgatva szállok
vitába egy ismerős alakkal
az utcánkból a ködben,
és akkor a vita hevében,
nem szólva tudómról, köhögnöm kell,
abbahagyhatatlanul,
mintha indulat fojtogatna,
talán a mulasztás indulata,
a vonat indulásáé,
amiért köphetek akár vért is már,
azon se múlna már semmi.

Visszaalhat még egy órára az utca,
ismerősöm is csak vigasztalna,
míg köhögésemet a házörzők
csaholása magába nem fojtja
a felszállni készülő ködben.

SOUL-MINTA

Változat Keszthelyi Rezsőnek
„a múlás fénye” motívumára

Valamit nagyon felkavarhattam,
amibe véletlenül sem szeretnék
belekeveredni. Ez az egyik.
A másíkról inkább nem beszélek még,
a harapó fogam menne másképp
a levesbe tőle, a sírás küszöbén –
a sírás küszöbén játszik a huszonhét
évét sem betöltő hangjával Otis
Redding, a múlás fényére emlékszem,
az hatolt át rajtam belőle egészen
ezerkilencszázhatvanhétben,
ültem a konyhaasztalnál, emlékszem,
ültem délután három körül, mint
mindig, a konyhaablakkal szemben.

NINCS AZ A KÖNYV

„és csak párolog”
(Keszthelyi Rezső)

Na és ott az a könyv, a címe
most nincs meg, majd megjön közben,
ha nem figyelsz oda, magától
jön meg, ahogy más is csak jön-megy,
gondolj a rosszullétre, csak nem múlik
sem magától, sem rajtad nem múlik,
másnak meg ugyan mi köze, mi
köze hozzá. Te viszont párologsz,
hajszádra mint a Paradicsomban,
az almamarás előtt. Megvan! mondtam,
hogy meglesz, *Az elveszett Paradicsom*,
amit a szerzője vakon költött.
Most mehetsz lefeküdni. Nincs több könyv,
csupán egy cím még, mielőtt, mielőtt
elalszol mélyen, hogy *Nincs az a könyv*.

„TÖRTÉNÉSEIM TOVATŰNÉSÉN JÁROK-KELEK”, AVAGY „HOL LELHETŐ HÁT BENNÜNK A TELJES ÉLMÉNY?”

– Jelzések Keszthelyi Rezső
költészetéről

Keszthelyi Rezső az elmúlt, lassan már elég sok évtized egyik legjobb költője. Mond ez valamit? Szinte semmit. Lehet gesztus, túlzás, hízelgés, szigorúan magánvélemény, azaz hóbot. Valamit mondani viszont nem egyszerű, mert ez a költő nem egyszerű, nem is *egy-hangú*, bár a különféle könyvekben, azok más-más hangján átüt egy bizonyos és bizony jellegzetes hang. Legalábbis annak a fülnek, amelyik az ezeket íróhoz tartozik, eléggé szervesen, és aki – az elfogultságot tisztességes korán bevallani – a költőt szereti és sokra tartja.

A hangvétel, az attitűd ugyanis Keszthelyinél szinte kötetenként más és más, ha a koraiakból kevésbé érződik is ki az, ami a későbbi-

eket meghatározza, a báj és a keménység együttese, egymásra ható disszonanciájuk megejtő hangzása, keltett érzése, sőt értése is. Bájon nem bájosat értek, se nem búbájt, a keménységen pedig olyant, amelyik híján van minden durvaságnak. Vagy akár szárazságnak. A tényszerűséget, a cirkalmak elmaradását értem, ami a költői beszédben, amikor nem szenvtelenül, akkor keményen hat. A „Ninccsen apám, se anyám” nem durva, de amennyiben kihívó, eléggé kemény. (Egyébként nem is tényszerű.) A „Tudod, hogy nincs bocsánat, / hiába hát a bánat” szerintem eléggé kemény, de vallomás, sőt önvallomás, ami sohasem lehet a pusztán tényszerű értelmében kemény, ha meggondoltan beismerő, azaz se védekező, se dühös, se önmarcangoló.

Szándékosan hoztam elsőnek más költőtől példákat. Most rátérek Keszthelyi Rezső egy mástól eltérő, mégis érezhetően összetartozó hangjainak a hangjára. Orgonaszó, de *pianissimo*. Mindig.

Az egyik pályázatát támogató levélben írtam, amit meglepetésemre aztán a tényleg megjelent kötet hátlapján láttam viszont: „Keszthelyi Rezső költészete egyedülálló a magyar líra spektrumában. Halk szavú, de kemény; bensőséges, de nem személyes; gondolkodásra késztet, de csakis érzékletesen; a psziché közegeiben mozog, de nem pszichologizáló. Műveit nem jellemzik sem a nagy szavak, sem a nagy lendületek; dinamizmusuk lassú, alig-alig mozgó, de megakaszthatatlan: mintegy a csendes tenger és a csigaház vonalának ismert és mégis meglepő dinamizmusa. Versei mézskökemények, mint a csigaház – szinte mindegy, lakják-e vagy lakták, hiszen ha lakják, majd nem fogják, s ha nem lakják, mindig érezni volt lakóit.” Nos, ezt semmiképpen sem írnám a korábbi *Aszimptot*, sem a későbbi *Római nulla* kötetéről, vagy a későbbiekről, azok hangja és hangulata egészen más.

Az *Aszimptot* című kötet Báborka-versei különlegesek, mindegyikük hosszú sorokból álló egyetlen verstörzs; első felüket, idézőjelek közé fogva, egy nő mondja egy férfinak, a másik felét, hol hosszasan, hol egész röviden, a férfi mondja, inkább érintőlegesen,

mint kommentálva. (Nem dialógusban.) A kötet címe pontos. Az *aszimptot* jelentése: egyenes vonal, amelyik egy görbéhez közeledik, anélkül hogy (a végesben) megérinthetné. Ha rajznak képzeljük el, érezni fogjuk a viszonyt a kettő között: feszültség, amelyet a közelség, a hozzáérés és az egészen távolra helyeződés lehetőségének elkerülése vált, illetve váltana ki, ha valóban elkerülést, (szándékos) cselekvést lehetne érezni. De éppen a cselekvés dinamizmusa, folyamata hiányzik. Együttlét, ami együtt is van meg nem is. A sétálás, a tenger, a madarak, a sziklák nézése nem cselekvés, hanem viszony és állapot, érzés és gondolat: „»úgy tűnik olykor, hogy az élet lehetősége értelmezhetetlenségében van; meg azután rábukkanhatunk-e egyszer arra az azonosságra, amely a mi valódiságunkat is kétségtelenné teszi? Aligha.« Nem szóltam semmit. Úgy viselkedtem, mintha szórakozott lennék, és nem is igen hallanám, miket beszél. Csendben haladtunk tovább. A murvával takart ösvényen egyszer csak a csillagok alá értünk.”¹

Az egész kötet versei nem párbeszéddek, hanem egymás mellé beszélések lennének, ha a férfi mondaná, nemcsak gondolná és leírná, ami olvasható. Nem is monológok és azok kommentálásai. A nő és a férfi nem nő és férfi, hanem mindegyik esetben egy-egy verstörzs két folytatólagos része. A vers nem két személy, nem is két típus – nő és férfi –, hanem két szövegrész keltette hang, hangulat, érzés-gondolat. Az utolsó vers első részének befejezése: „»hiszen egyszer csak / annyira eljutunk magunkkal, hogy nincs átélni újra / jeleket, és, ugye, nincs más élni, és ilyenkor van, / amit élünk, és ha azt érezzük, nem tudni, ez micsoda, / akkor, valahogyan, az a legkevesebb ezt érezni, hanem / a park deres fáit és bokrait nézni, amelyeken aprókat / ráz a reggeli szél, és ha most sírok, ugye, / ezúttal sírok.«” A második részének a befejezése: „és meggyújtottuk a gyertyákat az asztalon, és néztük egymáson a fényüket, vagy a fák ágait az erkély előtt, / ahogy egyre vastagabb lesz rajtuk a hó, és mind jobban /

bevilágít, és ültünk szótlanul, nem vettünk az ételekből, / nem töltöttünk a poharakba, és nagyon szerettem volna / látni magunkat, most rögtön, ahol semmi sem / mozdul, és olyan puhán hullva áll a hó, ahogyan nincs / itt, ami már megtörtént velünk, és nincs itt, ami lesz, / és most annyira eljutunk magunkkal, hogy nincs más / élni, és ilyenkor van, amit élünk, és magunkban lenni / egymással, és már ennek se lehet mondani.”²

Együttesükben ambivalensek? Kimondva lennének – olvasva két élmény. Ami kimondhatatlan, mint állítólag minden élmény, ahogyan az a későbbi *Öntalálkozóban* olvasható: „élményt képtelenség *egyszerre* szavakba önteni”.³ Az *Öntalálkozót* több, nemcsak időbeli vonatkozásban megelőző 2000-es *Önidőző* három részre tagozódó elbeszélésében kétszer olvasható a következő: „Nos, barátom, ön valahol van, és nincs senki, aki arra hivatott, hogy a jelenlétét megítélje. Önnön magának is ítélni lehetetlen. Van; észrevétlenül, hangtalanul változtatja a helyét. Merő szem, csupa fül és létét azoktól a dolgoktól kapja, amelyeken nyugszik; ismeretlen testvérüként, miként az önéi. Változásai kinná alakulnak legbelül, mert gyötrik az összes dolgok, és míg gyötrik, gyönyörködtetik. Ez a gyötrődő gyönyör a tartalma az életének.”⁴ Az első mondat jóval később megismétlődik, ami pedig rákövetkezik, valójában az előbbieket változata: „Nos, ön, barátom, valahol van és nincs senki, aki arra hivatott, hogy jelenlétét, és majd hűlt helyét megítélje. Van, és azzal van, amivel nincs sehol. Észrevétlenül, helyek nélkül változtatja a helyét.”⁵ Ez utóbbit a narrátor „H.”-től idézi. Az előbbi „H.” mondja, aki a későbbi, jóval terjedelmesebb és – egészében nagyszerűbb – *Öntalálkozó* egyik „személye”.

A másik személy ott is egy narrátor. Az kezdi azt a könyvet így: „Gyakran megesik velem ott, ahol éppen vagyok, hogy sehol sem érzem magamat; nincs hely, mely körülfogna, és lennék valahol. A való világ magánya költözik

1 *Aszimptot*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990. 9. o.

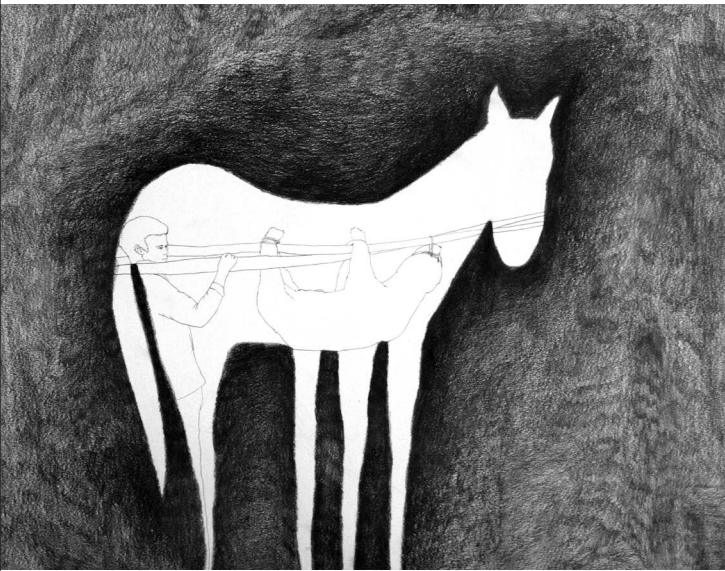
2 Uo. 50. o.

3 *Öntalálkozó*. Fekete Sas Kiadó, 2010. 27. o.

4 *Önidőző*. Fekete Sas Kiadó, 2000. 30. o.

5 Uo. 112. o.

belém, úgy, hogy egyedül bennem legyen az egész világ magánya, és ez felidézzi érzékeny feledésben tartott állapotaimat, azokhoz tapadó helyek képeit, hirtelen áttűnésüket rajtam, amolyan bárhol bármikor lebegésben hagyva, midőn legbelső ösztönöm se képes időt és teret teremteni sajátjának. Egyik ilyen alkalommal eszembe jutott ez a név: Bosco Viennese, és azon nyomban H. is.”⁶

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Ló)

Az *Önidőző* narrátora viszont azt a könyvet így fejezi (fejezte?) be: „Azt hiszem, van tűnődő párbeszéd, társsal is, egyedül is, több ízben mind a két módon egyszerre. A legutóbbi ilyen társalgáskor elhangzott ez a név: Bosco Viennese, így, és felidézett hirtelen egy érzékeny feledésben tartott állapotot, mely arra intett, abban vegyem észre magam, amiben elmúltam. Ezután szó szót követett, és az iméntiekhez fűződött némileg képzeletként: a vakságból nyílik a szem, a nézésben azonban minduntalan elásódik a tömérdek látvány.”⁷ (Egyes kritikusok a „Bosco Viennese”-t személynévnek vélték, esetleg a narrátornak; valójában a „Bécsi erdő” – *Wienerwald* – olasz neve.) E könyv harmadik, *Macska* alcímű részének vége felé mondja (gondolja?) a narrátor, írja az író: „Míntha aludnék. A macska. Tökéletesen magányos. Mert tökéletesen egyedülvaló. És ezek miatt tökélete-

6 *Öntalálkozó*. I. m. 15. o.
7 *Önidőző*. I. m. 118. o.

sen szabad. Önmaga tárgya. Nem talált tárgy. Találhatatlan. Öntalalat. Vagyis: öntalálkozó.”⁸ Az *Öntalálkozó*ban: „Fájlalatos egyed vagyok az emberlétnek illetően kitérésaival, hisz’ nem üthet el gyökeresen másoktól a feleségem. Egymi azonban mindegyikből hibádzik. Nevezetesen: a magam én alapos felkutatása, az egyetlenegyé, aki, miként bárki mindenki, arra született, hogy az legyen. Ismételtetem: egyedüli. Elégszer visszatér belvilágomba az a feltevés, miszerint azért látta meg velem a napvilágot, ki lehetne a megmondhatója, micsoda, hogy találkozzam önnönmagammal, és az ebből ajánlkozó együttélésben is előfordulhasson.”⁹

A sok idézettel két körülményt akartam jelezni. Az egyik, hogy Keszthelyi Rezső sokszor idéz saját magától, hol kifejezéseket, hol kijelentéseket, hol mondatokat, szavak révén felismerhető képeket és gondolatokat. Sok könyvében olvasható: „ami szép, nem szép: szép”.¹⁰ Ezek, visszatekintve, lehetnek feleslegesek, de az ugyanaz örök visszatéréssel szolgálhatják az életmű szakadozott egységét. A másik körülmény, hogy a megszólaló, általában a narrátor, illetve a fiktív elbeszélő, sok helyen átveszi valaminek a létét-lényét, például egy virágét, esetleg vissza is adja. Az egyik példa:

*Kezemhez békülve kanadai gyöngyvirág,
állapot-tény, és lengedez, és még nőni fog
szín- és emlékteste is.*

*Átveszem lényét,
tartogatom, aztán, hogy láthassam még,
visszaadom.*¹¹

Olykor akad hasonlat: „gyöngyvirág-hósziriom, mintha én”,¹² olykor kölcsönösség:

*Velem is leéli magát, ami
nem én, miként eltöltöm vele,
ami ő*¹³

8 Uo. 117. o.

9 *Öntalálkozó*. I. m. 122. o.

10 *Önidőző*. I. m. 76. o.; *Magánbeszéd*. Fekete Sas Kiadó, 1994. 120. o.; *Öntalálkozó*. I. m. 27. o. stb.

11 *Hasonmások*. Orpheusz, 2005. 11. o.

12 *Római nulla*. Fekete Sas Kiadó, 1999. 63. o.

13 Uo. 33. o.

És: „mind nélkülem van, ami én”.¹⁴ Ez szerintem egy különleges *én-idegenség*, nem ön-idegenség.

Az egymásra következő gyakori szóismétlések, például a már idézett „ami szép, nem szép: szép”,¹⁵ arra szolgálnak – legalábbis számomra –, hogy megtörjék a fogalmak általánosságát, egy szó általánosító jellegét, amit a „szép” szó ismétlése helyett így is jelez: „a szép attól szép, hogy szépségét / szünös-szüntelen összetöri”.¹⁶ Szolgálnak az ismétlések persze arra is, hogy érzetessék, a tautológia maga is megnevezhetetlenség. Az azonosulást és a szóismétlést „H.” az *Öntalálkozó*ban feldúltan, a hasonlítás ellenében hangsúlyozza: „Csakhogy nincs Mint! Csakhogy nincs Akár! Nincs »mint« a felhő! Nincs »akár« a Nap! Vesse elméjébe[,] barátom: a felhő olyan, mint a felhő, a Nap olyan, akár a Nap. Netalán tud többet róluk? Netalán tud akármi más milyent őket illetően? Vagy jártas-e ön olyan sugallatokban, amelyek szerint bármelyik akármicsodának létezhet más bármelyik akármicsodában is a saját énje?”¹⁷

Magyarul, sajnos, az *én* szó nem viszonyul egy *ön* mint *önmaga* vagy *magamaga* szóhoz – ez utóbbiak baja, hogy csak birtokos névmással mondhatók, ezért nem felelnek meg az angol *self*, a német *das Selbst*, a francia *sois*, a latin *ipse* szavaknak. Az *én* baja viszont az, hogy az egyes szám első személy szava és jele. A Nap maga, nem a Nap énje, és arról kellene szó, ami a Nap *magamaga*, ami az *önje*. (A karteziánus *cogito* tartalmazza az első szám első személyt, ezért mondta Lichtenberg, hogy a „*cogito ergo sum*” helyett „*cogito ergo est*” lenne helyes.) Ez az *én-ön* különbség része annak a rejtélynek, amely körül – és amelyen keresztül – Keszthelyi Rezső költészete úzi magát, és amit érezni, de érteni is, csak műveinek olvasásával lehet.

„Álltunk és figyeltük mozzanatlanul, hogyan süllyed mind gyorsabban a távoli hegygerinc mögé a Nap, mígnem csak sugaraiból maradt az ég színeiben. Minket meg hirtele-

nében árnyéktalan világosság vett körül. Ez a pillanat döbrentett rá, hogy emlékképet látok, hogy egész környezetem emlékkép, amelynek valamennyi részlete megannyi emlék. Emlék a rezgőfüves pázsit, emlék a lombkoronák karéja, emlék a bálványos csönd, emlék az innen-amonnan madárhang, emlék a süllyedő Nap, emlék az árnyéktalan világosság, emlék H. szómorzsolása, és emlékekből fog összetevődni a sétánk.”¹⁸ Ám hogyan tevődnek össze, hogyan tevődhetnek össze?

Az éppen idézettekre következik a rejtélyt magyarázni illetékes rész-rejtély – „múlt és jövő egytetéjű”.¹⁹ Vagyis a múlt csak a jelenben jelentkezhethet, a jelen pedig ezredmásodpercenként múlik, és, ahogyan az idézett megidézés jelzi, térben, sőt helyileg is, sokféleképpen.

Mindez személyes és nem szubjektív, ahogyan a gyakran furcsa, gyakran lenyűgöző, olykor megakasztó szóösszetételek is személyes költői kellékek egy szöveggel indított hatáshoz. Keszthelyi Rezső találmányai, de nem szubjektívek, ha hatásuk másokban tényszerű. Egy példa, majdnem végezetül:

*Enyhe kaptató, oldalt ág-
lélegzet és fehérfehér színbeszéd, lassan
lépkedek, és lassan ezt álldogálom, és azután
tovább, fölfelé, és akkor már mintha belőlem
semmi sem látszanék, ám a szél szikrázása engem
mutogat, a murvapor is ugyanígy, és
a fűszálárnyék, a zsalurés és a neszezés, a
füst-tűnés és a madárcsönd, ahogy át-
üt az éjszakán, minden-
mind nélkülem van, ami én.*

Ez, a xxiv., a harminc római számmal számított, de nem a számsor szerint egymásra következő vers egyike például a *Római nulla* kötet tizenharmadik oldalán található. A római számsorban, talán közismerten, nem volt nulla. Viszont az arab számsorba a kora középkorban beillesztett nulla, ami maga az üres, a semmi, a számokat pozitív és negatív számokra osztotta, bármelyik számhoz hoz-

14 Uo. 13. o.

15 *Önidőző*. I. m. 76. o. Vö. még a 10. lábjegyzettel.

16 *Római nulla*. I. m. 57. o.

17 *Öntalálkozó*. I. m. 38. o.

18 Uo. 29. sk. o.

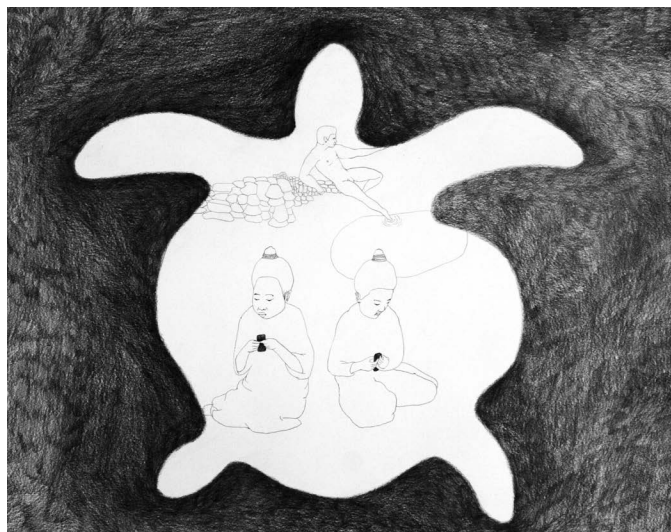
19 Uo. 30. o.

zátéve pedig megsokszorozta azt, attól függően, hogy hány nulla került egy szám mögé. A semmi révén így lehet valami negatív vagy pozitív, ami a váltóáram esetében eléggé megrázó. A nyelvben, ha a „nulla” – vagy a „zéró” – nem szám neve, csak azt jelenti, *semmi*, de azt nem, hogy *csönd*. Beszédben van csönd, szó is, tény is, és a szerepe attól függ, hol helyeződik el és meddig tart, azaz melyik/milyen alkalommal „történik”. Költők ezt a csöndet ritmusokra és ritmusváltásokra használják, és persze arra is, hogy körülvegyék vele a verset, illetve bármelyik költői szöveget. Ez a csönd, zenei tulajdonságként, az alkotott hangzásba vagy hangzáshoz illeszkedik. Ebben az értelemben a költőt dalnoknak is mondták, és talán nem véletlen, hogy a dalnok szó – ódivatúsága miatt is – az *Öntalálkozóban* kiemelkedő hangsúlyt, nyomatékot nyer.

A valami szerepében tündöklő vagy meghúzódó semmi sajátos módon lényeges Keszthelyi Rezső költői műveiben, hiszen példának okáért egy március 17-én lebukó Nap semmivé lesz, amikor *esetleg* emlékké. Akkor viszont már nem semmivé, hanem emlékezett élményévé valakinek, aki, bármilyen minimálisan is, azzá lett általa (is), ami folytonosan múlik. Múlik és el. Egyszerre negatívan és pozitívan: múlt-jövőbe és jövő-múltba, amíg annak a valakinek van múltja és jövője, amíg ő van és apró változásokkal is létezik.

Keszthelyi Rezső költészetében gyakran van szó halálról és életről és létről, arról, ami és ahogyan van, ami van. És ezért arról, hogy egy költőember folytonosan él, amíg életben van, amíg nem halt meg – feltámadása, akár csak a lélekvándorlás, hit kérdése –, egy költői alkotás viszont nem él és nem hal meg, de nem is halhatatlan. Léte nem folytonos, semmiképpen sem szakadatlan, bár a lét szakadozottnak se mondható. Létében létezik, mondhatnám, ha nem abban a létező emberben is, akiben éppen most. És mindig újra. És mind azokban, akik éppen egyidejűleg olvassák, hallgatják vagy az emlékezetükből előhívják. Egy bizonyos költői alkotás – ha nem is létében, léte létezéseiben, jelenség-

ként – mindegyik alkalommal múlik, egyszerre negatívan és pozitívan, múlt-jövőbe és jövő-múltba. Amíg neki, a költői alkotásnak van múltja-jövője. Neki és annak, akiben jelentkezik. (Metafizikainak tűnő probléma, hogy a *jelentkezik* más, mint a *megjelenik*, mint egy pusztán érzéketes jelenség, holott a tudat, az eszmélet maga, ami révén valamit érezni és érteni lehet, vagy hiányolni ezt az érzést és értést, nem jelenség. Szerintem.)

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Teknős)

Az *Öntalálkozó* egy nem saját verssel kezdődik, és egy másikkal végződik. A végződő vers magáról a versről mint alkotásról szól, és arról, akiben jelentkezik:

*Akkor hajolj le majd a peremére
a mű iránti teljes odaadással,
s csak későn vedd ott röpke képed észre,
csodálatos és rémült hallgatással.*²⁰

Számomra erre utal, ami előtte, az elbeszélő szöveg utolsó oldalán olvasható: „H. halkán felém fordította arcát. Szemében nem láttam sem őt, sem magamat. És nekem újfent amaz érzésem támadt, mintha a nemlét lenne a világ léte.”²¹ *Érzése támadt*, és újfent: neki, a fiktív – és talán a fiktív elbeszélőt költő – költőnek.

20 Uo. 178. o.

21 Uo. 174. o.

EGYFORMA KÜLÖNBSÉG

„én pedig most körbemutattam a tájon: hát így”
(Keszthelyi Rezső: *Elengedett séta*)

Állandó jelzői is lehetnének, ha a magyar recenzensek hajlamosak volnának egymás szövegeit is olvasni Keszthelyi Rezső költészetéről írván. Tudom, persze, hogy virtuális térben és valós időben egyaránt távol eső textusokról van szó, miként maga ez a verskorpusz is erősen tagolt ugyanebben a téridőben.

Ritka szavú, szűkszavú, magányos, szemlélődő, enigmatikus – sokkal tovább aligha lehetne az epitheton ornansokat sorolni. S valóban mindegyik igaz, mi több, együtt is érvényesek, egy bokorban, a jelzők, noha magáról a Keszthelyi-opusról nem mondanak el szinte semmit. De ezen sincs semmi csodálkozni való: a szavak – természetük szerint – valóban nem mondanak semmit.

Asztal. Terített asztal. Abrosszal terített asztal. Fehér abrosszal terített asztal. Fehér abrosszal terített asztalon edények. Fehér abrosszal terített asztalon edények, kenyér és evőeszköz. Bokor előtt álló, fehér abrosszal terített asztalon edények, kenyér és evőeszköz – mondom, de még sokáig sorolhatnám a szavakkal kifejezhető látványt, és alig valakinek ugrana a tekintete elé Nicéphore Niépce *Terített asztal* (*La table servie*, 1840) című

fotója (hovatovább számos más címen is fut, például *Kilátás a dolgozószobából*, ahol az asztal szó nem is kap szerepet). A szűkítés, a pontosítás nyelvi értelemben szószaporítás, hiszen egy-egy látványnak, jelenségnek, tárgynak, cselekvésnek mind több elemét kell megnevezni ahhoz, hogy a képet a nemlétéből valami valóságos felé mozdítsuk el.

Hiszen a nyelv maga is teremtmény, virtualitás, anyagában *nem-anyag* (Nemes Nagy Ágnes mondta, hogy a költőnek még az anyagát is magának kell megteremtenie). „Az írás magányos mesterségét talán az teszi elviselhetővé, hogy a nyelvbe tart, amely mással közös, és a mű, amely a szavak egymásutánjából áll elő, az írója számára éppolyan idegen lesz, vagyis éppolyan bezárt és megközelítésre váró valami, akár a másik számára” – írja Borbély Szilárd éppen Keszthelyi Rezsőről 1991-ben.

Megragadni valamit a nyelv által: merész és kudarcral teli vállalkozás. A szószaporítás tehát éppenséggel jól jön a nyelvet használóknak; nagy szövegtetek jöhetnek létre általa, amelyek elemei, egyes kapcsolataikban, képesek az olvasójukban majdnem azonos képzeteket felidézni, valami valósághoz hasonlót, a „valóság” képzetébe tartozót alkotni. Ez a „valóság” az, ami már birtokba vehető (érthető, átélhető), és a – nyelvi – közlés lényege mi más lehet, mint esély adni a nyelvet ismerőknek a megalkotott valóság birtokba vételére?

Mindez, persze, érvényes az ember alkotta rendszerek mindegyikére. Hiszen a lényeg ebben a hármasságban mutatkozik meg: ember alkotta rendszer. Rendszer: beláthatóan van, létezésére a működése maga a bizonyíték. Alkotott rendszer is van, ha hiszünk egy „alkotóban”, noha erre emberi léptékű bizonyíték nincs. („Létezik tehát olyan értelmes lény, aki minden természeti lényt célra irányít. Ezt nevezzük Istennek” – írja ötödik istenbizonyítékként Aquinói Szent Tamás, valójában a *kell, hogy legyen* imperatívuszában.) Ami egyaránt tapasztalhatóan és tudhatóan, tehát érzéki és objektív értelemben egyként a legnagyobb valószínűséggel létezik, az az ember alkotta rendszer. Rendszerek. Nyelvek.

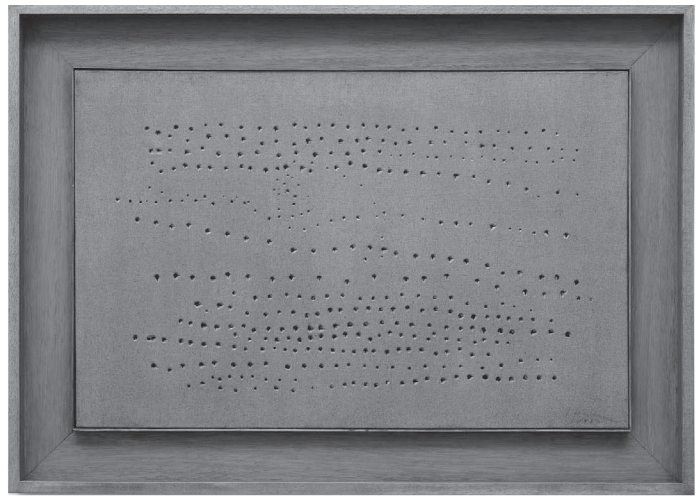
Struktúrák. Önmagukon belül is gondokkal terheltek, állandó karbantartásra szorulnak, „olvasásukhoz” meg-megújuló és részletes útmutatást kell adni – vagy a rendszer alkotóinak, vagy a rendszerek értelmezőinek. És a különböző jelekre épülő struktúrák között is rendszerek működnek, közvetítenek, kivétítenek, átfedéseket, közös tartalmakat, összefüggéseket keresnek és mutatnak.

„A művészet a valóság egésze fölött áll, nincs vele közvetlen kapcsolata. A fizikai és az éteri szféra között határ van, ahol érzékeink megtorpannak. Ám az éteri ugyanakkor áthatja a fizikai szférát, s mozgósítja azt. Így a szellemi szféra áthatja a valóságot. De érzékeink számára ez két különböző dolog: szellemi és anyagi. Hogy a művészet közelíthesse a szellemihez, minél kisebb mértékben használható fel a realitás, mert a valóság szemben áll a szellemivel. Így kap az elemi formák használata logikus magyarázatot. Mivel a formák absztraktak, bennük egy absztrakt művészet jelenlétére ismerhetünk. Egyelőre legalábbis azt akarom, hogy műveim az érzékek megszokott birodalmán belül maradjanak, mert ez az, ahol még élünk” – írja jegyzetfüzetébe valamikor 1913-ban Piet Mondrian.

Ez az, ahol még élünk – pontos definíció. A határ felismerése, a sáv kijelölése, a tér, amelyben az emberi értelem még képes a felismerésre, a befogadásra és a reflektálásra egyaránt.

Az észlelés: tartalom. A következtetés: forma. Az anyag – küzdelem. Az anyag megteremtése az anyagot csupán mint szükséges hordozót magában foglaló virtualitásból: maga a lehetetlen. Festék, korom, grafit, gesztus, gégefő – hogyan lesz belőlük nyelv, írott vagy hangzó, *langue* avagy *parole*? Hogyan lesz belőlük valóság, *valóság* vagy legalább „valóság”?

Ritka szavú, szűkszavú, magányos, szemlélődő, enigmatikus – éppen mint Lucio Fontana: „Csináltam egy lyukat. Áthalad rajta a végtelen, áthalad rajta a fény, nincs szükség rá, hogy fessek... Mindenki azt hitte, hogy pusztítani akarok, de ez nem igaz, semmi nem semmisült meg. Én teremtettem, nem

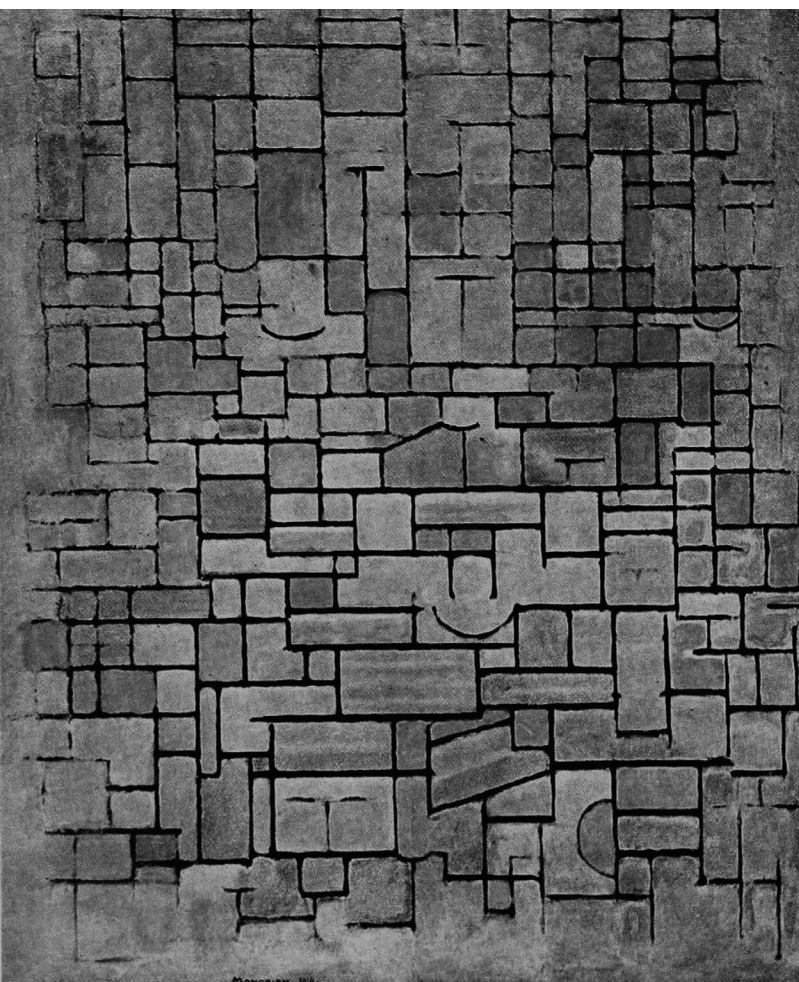
Lucio Fontana: Spatial Concept (1949)

pusztítottam” – írja egy datálatlan jegyzetében, talán az 1949-ben kiállított *Spatial Concept* kapcsán.

Érdekes, hogy Keszthelyi Rezső költészete kapcsán senki nem említi a képzőművészetet. Fontanát sem, a korábban idézett Mondrian sem, pedig mennyire jellemző Keszthelyire is az, amit Szabados Árpád írt egy magánlevélben Mondrianról: „A térbeliség fokozatos elhagyása segítette hozzá a síkbeli tiszta szerkezetekhez. Lassan a képek érzékiségét is elhagyta. Egyvalami megmaradt: gyakran festett át képeket, és egy-egy apróbb elemet többször is variált. A látszólag nagyon tudatos munkái korántsem egyértelműen eldöntött elemekből állnak. Megmaradt a kézművesség esetlegessége.” De nekem még jobban hiányzik a „képből” Kazimir Malevics – ahogyan a szuprematizmusból (*supremus*: legszebb, legfelsőbb, legjobb, a dolgok lényegének, a világ szerkezetének legtökéletesebb képe) visszatér „az érzékek megszokott birodalmán belülre”, „ahol élünk”, és számos látványkísérlet után 1932-ben megfesti a *Vörös házat*. A tér ábrázolásának abszurditása és lehetetlen volta okán, ennek belátásából született absztrakció-festészet átlényegül: a sík megmarad mint az ábrázolás egyetlen lehetősége, de ebben a síkban mintegy megvalósul a tér; a faktúra és az árnyalatok megidéznek. A sík és a tér egymásra utal, egymást tartalmazza. A kép nyelvként viselkedik, és pedig nem csupán vizuális-fogalmi

jelnyelvként, hanem „hangzó”, teret képező nyelvként, amely a bizonyosságokat az esetlegességekhez, a biztonságosat a gyarlóhoz társítja; az absztrakció egyneműsége a megformálás esendőségével, kézműves karakterével együtt alkot teret.

Keszthelyi Rezső költészetére nagyon is jellemző az ebben az értelemben vett képalko-

Piet Mondrian: Composition No. 7 (1914)

tás, a sík és a tér egybeforgatása, egymásra vetítése, egymásból származtatása. A valóság megragadhatatlan egészének kivonása a nyelv, a vers teremtett valóságából. Az esendő, bizonytalan, tünékeny megragadása és kiemelése a nyers, markáns, követelőző látványokból, élményekből, terekből. Tamkó Siratót kell, nem egészen indokolatlanul, föl-
idézni a maga szósíklapjaival, s noha az vizuális/konceptuális költészet volt (ami Keszthelyitől merőben idegen), a módszer

hasonló: a szavak, szókapcsolódások mint apróbb-nagyobb síklapok sorakoznak egymás mellé, s inkább: fedik le és át egymást. „Sirály ível, / árnya suhan szikláról / hulláma, / amitől a légmenny / meginog”;¹ „És az égbolton még ama szín – / egymásra fakadunk lassan, / akárha végtelen-egy esti tér”;² „most visszatérhetsz a mozaik-aranyba, / a nap lepkéje vörösen követ, / állj be a falba fehéren, meztelen”.³

Képköltészet ez, de nem metaforikus vagy metonimikus – mindkét képalkotáshoz stabil, végtére szilárd pontok kellene, amelyek (a metonímia) a jelentést kiterjesztik vagy (a metafora) két jelentés közötti térbe helyezik. Keszthelyi lírájában a kép önálló, autentikus létező, a megragadhatóság bizonyítéka, egyszerre erőfeszítés, öröm és csalódás; a birtokba vétel és az elvesztés izokrón élménye. „Keszthelyi Rezső, a vers- és prózaíró nem metaforákban gondolkodik, semmi nem úgy több önmagánál, hogy valami mást jelent, hanem úgy, hogy önmagára vetül” – írja Széky János az *Öntalálkozó* kapcsán.⁴ Ebben az értelemben használja Borbély Szilárd is a metaforát: „A metaforikus szemlélet átalakítja a szavakat, fogalmi határait szétoldja: bizonytalan, megfoghatatlan lebegésben léteznek. Egy oda nem illő igével vagy jelzővel a költő ismételtlen kimozdíthatja helyükből a már megállapodni akaró szavakat. A kifejező és kifejezendő közé benyomul a nyelv, és mintegy önállósítja magát.” „A nyelv (...) figyelmet követel magának. Nem csak közvetítőként, nem csak eszközszerűségeben, hanem (...) szubsztancialitásában. Redukáltságában is kimeríthetetlenül.”⁵

S hogy ez nem változott, mennyire nem változott évtizedek múltán sem, példaként álljon itt néhány idézet a 2011 és 2013 közötti évekből:

1 „Észrevétlen történet”. Keszthelyi Rezső versei. *Irodalmi Jelen*, 2011. szeptember 10.

2 „Vázlat”. In: *Emlék-kert*. Pesti Kalligram, 2015.

3 „Képolvasó”. *Irodalmi Jelen*, 2013. augusztus 9.

4 *Kalligram*, 2011/3.

5 „Katalekták”. *Határ*, 1987. december

*arcunk is visszatükröződhet bárhol;
csönd nyílása a száj, zúgások halmaza a hát,
és az ásó fejéből rácsurog
az újhold.*

(Régiség)

*Ahogy egy balesetkor sehol sem az eszem;
már nem volt tárgy, hanem úgy tárgy –
mint ha múlandósága híján
a múlandóság.*

(...)

Ismét az ugyanarra változás:

*lehetek egy túlevelű árnyékában,
egy parki padon,*

mellettem szikla nyúlik, és merül,

ahová már csak a tenger mélyéig alá.

(Stádiumok)

Mindezekén túl Keszthelyi Rezső költészetének elemi ereje a térhez és az időhöz rendelt ambivalenciák megjelenítésében, a létezés tetten éréseinek mulandó bizonyosságában van: „lépten-nyomon túsul ejt / a belőlem fakadó / majd belém temetkező idő” (*Le-folyás*); „Velem is leéli magát, / ami nem én, miként eltöltöm vele, / ami ő”.⁶

Fázishasadás

*A hóhullás átszakítja
az erek falait, és lángra kap
a képtelenség levegője –*

*A föld angyalai
betakarják a csontokat,
és a nagy vérrögök hasztalan
hallják a repülés éjszakáit;*

*a szájba pedig benyomul
a tér ezernyi szép sárkány-feje,
és a tüdő virágokká nyílik
vörösbe gynek, széncinegének.*

*És ami az egyforma különbség:
napkeletről száll fel a nap,
és ugyanonnét kel a naptalan.*

Innen nézve izgalmas igazán, vajon miért tekinti őt néhány értelmezője társtalannak, magányosnak. „Keszthelyi Rezső költészete egyedülálló a magyar líra spektrumában” – írja egyik leghívebb, legkövetkezetesebb és -alaposabb elemzője, András Sándor, igaz, még 1994-ben. Meglehet az is, hogy Keszthelyi maga táplálja ezt a mítoszt: „Gyakran megesk velem ott, ahol éppen vagyok, hogy sehol se érzem magamat; nincs hely, mely körül fogna, és lennék valahol. A való világ magánya költözik belém, úgy, hogy egyedül bennem legyen az egész világ magánya...” (*Öntalálkozó*). De ez a megközelítés annyira nyilvánvalóan téves, hogy – e tekintetben – érdemtelen is a további figyelemre.

De hogy maga Borbély Szilárd miért nem merül föl társként („Van a világ, az, ami volt, amit én kötök össze azzal, / Ami most van. Elbizonytalanít, hogy csak ennyi, csak / Ez, hogy nem más. Megrettent, milyen illanó, / Visszahozhatatlan, jelentőség nélküli”),⁷ szinte megfeythetetlen. Vagy Tolnai Ottó *ár-vacsáthja*, Oravecz Imre *Héja*, Marno János *Cselekménye* miért csak Jász Attilának jutott eszébe?⁸ Fodor Ákos, Györe Balázs szinte teljes költészetéről nem is beszélve...

Géczi János kicsit pontosabb: „A hazai költészetben két-három évtizede ritka, talán mert meghaladottnak hitt élménylátás-költészet Keszthelyié.” A fogalom ismeretlen ugyan, de a szerző pontosít: „Illékony, rebbenékeny, szüntelen körvonalazódó és menten el is tűnő, miközben eseményekben gazdag részletekből szövődik össze a vers, amely mindörökké részlet és sohasem a mindig hiábavaló teljesség.” Ami már az ő, Géczi „kései” költészetére is jellemző: „a Hold fényében szél és nád / vihar ébred bal kezem fogja / jobb kezemet helyére lépett vissza az idő”.⁹

De a legközelebbi társról, a mindössze kilenc hónappal fiatalabb, s valóban magányos költőről, Marsall Lászlóról semmiképpen sem feledkezhetünk meg; az ő költészete mindenki másénál, Tandoriénál is testvéribben illeszkedik Keszthelyi Rezső líraszemléletéhez.

⁷ Borbély Szilárd: *Ami helyet*. Jelenkor, 1999.

⁸ „Az alkalom állandósága”. *Jelenkor*, 2006/9.

⁹ „Szilánkok”. *Irodalmi Jelen*, 2012. augusztus 8.

Szél-álma volna?
Partra dobott halak dúdolása?
Elásott sípcsontban
a nyüzsgés zsolatárai?

Már nem a fül hallja
a Bóralatti Valaki füleli

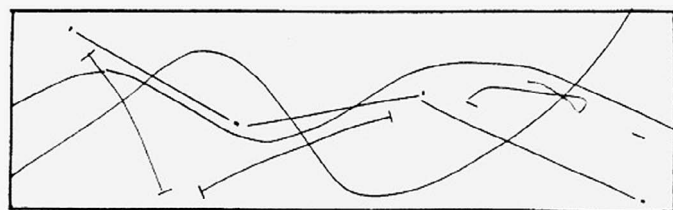
Papírlap sötétben
kiáltó vízjelek
krumplicsírában
a tenger mikro-hullámverése
falról
az alvó arcába visszaverődő lehelet

szén-láncok lágy csörrenése
szárnytoll érinti
a szíó csontvázába befűzött kezét

mert nem néma az angyal
a suttogónál suttogóbb
és félelmetesebb
(A csönd mélységei, 2002)

És a kortárs próza-párhuzamok, köztük a legerősebb: Mészöly Miklós. Hozzá ugyanannak a tér-idő-elbeszélés viszonyának a lényegi hasonlósága fűzi, amiről korábban, a Keszthelyi-líra kapcsán már beszélünk. Mészöly ugyanúgy paraláziákkal dolgozik, egymásra rétegződő, egymásban el- és felmerülő időkkal és terekkel, mint Keszthelyi az *Öntalálkozóban*. A később született *Emlékmacska* című elbeszélésben¹⁰ inkább a tartalmi és szövegalkotási, „szöveglélegzési” rokonságot észlelhetjük – negyven év távlatában: „Három lépcsőfokkal alatt, közepén az udvarnak, tűző napon egy macska. Mikor észrevett, még hangosabban hallatta fülsértő hangját. Eképpen esengett. Szőre sárgás rőt, imitt-amott fehér foltokkal. Pofája és mellsője telis-tele friss sebekkel és hegekkel. Nagy és valaha valószínűleg jó felépítésű teste már-már rútul sovány és megviselt. Ellenben tiszta. Visszafordultam. Műanyag tálba vizet eresztettem. Ám a macska, ahogy közeled-

tem hozzá, fogta magát, és iszkolt. Könnyedén felugrott a szemközti kert terméske kerítéséből burjánzó vadsóska-sövénybe, és eltűnt. Nem öntöttem ki a vizet. Árnyékba tettem a tálat.” Mészölynél (az *Anakamphosban*, 1972-ből): „A városka dombra futó negyede csupa romház. Tizenhatodik század. Itt bo-

Tamkó Sirató Károly: Bevezetés a regénytégglába (1930)

lyongok. A kihalt utcán egy kutya jelenik meg, a szájában élő hal. Mikor észrevesz, megtorpan, mellső lábát görbítve fölemeli, és félrefordítja a fejét. Mintha így kisebb volna az esély, hogy csakugyan tudomást veszünk egymásról. Végül beleejti a halat a sarkon egy akantuszleveles kőkorsóba, és tovább üget. Ismét elmúlik egy fél óra.”

Az Esterházy- és Nádas-vonatkozásokat ezúttal lehetetlen feltárni. És Krasznahorkaihoz is elég kell, hogy legyen egyetlen mondatnyi kapcsolat: „Egy katasztrófa bekövetkezésének előre nem látható volta nem azt jelenti, hogy minden zuhan szabadon a sötét, véletlen pusztulásig, hanem hogy mindennek, még egy katasztrófának is van egy villanásnyi szerkezete – egy szerkezet, mely azonban mérhetetlenül, felfoghatatlanul, őrlő mód’ bonyolult, vagy másképp fogalmazva: amelynek az úgynevezett bonyolultsági foka egy olyan képlettel volna csak kifejezhető, melyet felfedezni éppoly lehetetlennek látszik, mint amennyire itt volna már rálassan az idő...”¹¹

Nagy a Keszthelyi Rezső írói családja, szemmel látható, érezhető, olvasható, követhető. Korántsem magányos költő, még a saját korában sem. De kiterjedt ez a szellemi família másfajta téridőben is (csak néhány támpontot jelölve): Janus Pannoniustól („S íme

10 Irodalmi Jelen, 2013. március 16.

11 Krasznahorkai László: „Lefelé egy erdei úton”. *Jelenkor*, 2008/4.

virágzik a mandulafácscsa merészen a télben”) Balassin (*Adj már csendességet*) és Berzsenyin át („Kanócom pislogó lángjait szemlélem”) Arany Jánosig („»A tölgyek alatt – / Felhők szeme rebben« – Van-e szép, vagy kép, / Vagy értelem ebben?”) és Babitsig – majd tovább Weöres Sándorig („A belső végtelenből néhanap / még kitekintek arcomon keresztül”), Pilinszky Jánosig, Rába Györgyig, Nemes Nagy Ágnesig („Meg kell tanulni azt a sávot, / hol a kristály már füstölög, / és ködbe úszik át a fa”) terjed. Így, ennyire magától értetődően ágyazódik be a magyar költészetbe, de ugyanezzel a megejtő természetességgel része a világlírának is – Ovidius, Hölderlin, Lautréamont, Walt Whitman, Rilke, Gottfried Benn, Georg Trakl, Paul Celan, Ezra Pound, Vladimír Holan és a század eleji oroszok: Oszip Mandelstam („És én a térből kilépek / a nagyság gazos kertjébe, / a vélt állandóságot kitépem, / nem győz le az okok önteltsége.”), Anna Ahmatova, Nyikolaj Gumiljov szellemi rokona, és a mi irodalmunkban szinte teljességgel ismeretlen Velimir Hlebnikové:

*Nem kéne nekem
karaj kenyéren
s tejen kívül egyéb,
csak ez az ég fenn,
s a felhők szanaszét.*¹²

*Nekem, ki lepkeként betévedt az emberi élet
Szobájába, a sorsom az, hogy szárnyverdeséseim
Nyomát a szigorú ablakokon hagyjam, egy fogoly
Aláírása gyanánt a végzet rideg üvegén.*¹³

Szerteágazó, valóban, mondhatni, széttartó versnyelvek. Mintha nem ugyanarról beszél-nénk, mint amiről Keszthelyi Rezső írásai során beszéltünk. Holott eredendően és eleméntárisan ugyanaz teremtődik újra a létbe vettség mindenkori (nyelvi) közegében és vonatkozási rendszereiben. Ennek kereteit, terét azonban évszázadok óta a két – szintén nyelvhez rendelt – testvérvilág, a filozófia és a teológia jelöli ki. Immár csak érintőlegesen, a jel-

12 Velimir Hlebnikov: *Nem kéne*. Tellér Gyula fordítása.
13 Uő: *Zangezi*. Szilágyi Ákos ford.

zés igényével – előre hátrálván az időben a majdnem kortárstól a majdnem időben létezőig: „A művészet és a filozófia nem helyezhető el egy elszigetelt viszonyrendszerben. Egy olyan háromszög-viszonyal van dolgunk, amelyben a harmadik ismeretlen. A teológiával és a vallással szembeni tartós intellektuális arrogancia miatt kell a felvilágosodásért nagy árat fizetni. A vallás nem tűnik el a felvilágosodás során, csak kivonja magát a felvilágosodott észlelés köréből és kísértetként bukkan fel a legkülönbözőbb helyeken: mint romantikus művészetvallás, mint filozofikus észvallás, mint pozitivistá tudományhit. Mint darwinizmus, monizmus, holizmus és mindennemű politikai ideológia.”¹⁴

*

„Föld és ég, isteniek és halandók jámbor egyrétúségének sajátta tevő tükör-játékát világnak nevezzük.”¹⁵

*

„Mi hát az idő? – Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom. Merem állítani, hogy egyet tudok; azt tudniillik, hogy nem volna múlt idő, ha nem volna mulandóság; nem volna jövő idő, ha nem volna jövőendő törté-
nés; nem volna jelen idő, ha egyáltalán semmi sem volna. De hogyan van meg az időnek két fajtája, a múlt és a jövő, ha a múlt már nincs, és a jövő még nincs? A jelen pedig, ha mindig jelen maradna, s nem menne át a múltba, nem idő volna, hanem örökkévalóság. Ha tehát a jelen csak úgy lehet idő, ha át tud menni a múltba, hogyan mondhatjuk róla, hogy van; hisz az ok, amelynek erejében van, éppen az, hogy majd nem lesz – következőleg csak azért nevezhetjük valóságos időnek, mert arra törekszik, hogy ne legyen?!¹⁶

14 Hannes Böhringer: „Gondolatok filozófia és művészet viszonyáról”. In uő: *Szinte semmi. Életművészet és más művészetek*. Balassi Kiadó–BAE Tartóshullám, 2006. Tillmann J. A. fordítása.

15 Martin Heidegger: „Adolog”. Brémai előadások (1949; IV/1.). In *Világosság*, 2000/2. Korszog Balázs ford.

16 Szent Ágoston: *Vallomások*, xi. könyv xiv. feje. Dr. Vass József ford.

*

„A létezők közül egyesek testek, mások formák vagy erők. A forma és az erő anyagatlan, de testben van. A halhatatlan semmit sem fogad be a halandóból, de a halandó befogad a halhatatlanból. A halandó nem vesz fel halhatatlan testet, de a halhatatlan felveszi a halandó testet.”¹⁷

*

Ebben az ember alkotta rendben született és teljesedett ki Keszthelyi Rezső életműve. Korántsem magányosan tehát, ellenkezőleg: időt, tereket, nyelveket, kultúrákat átható szellemi közegben. *Ritka szavú, szűkszavú, szemlélődő, enigmatikus* – igen, a többi majdnem stimmel.

P. s. Keszthelyi Rezső, a *hallgatólag költő* Nádra Valéria könyvheti kérdésére („Mi rejlik amögött, hogy Ön ilyen ritkán és akkor is ennyire szűkszavúan jelentkezik?”) 1999-ben ekként felelt: „Valójában nem tudom. Meglehet, a különböző korok, korszakok nyomai a roppant kevesek. És az is lehet, hogy – miként némely elődünkről mondták – fáradt vagyok: hosszabb időkre elfáradok az írásban, kedvetlenkedem tőle.” Nos, a költő 2011 októbere és 2015 januárja között az *Irodalmi Jelenben* huszonkét(!) alkalommal publikált – 1220 sor verset és ötvenháromezer leütést, tehát mintegy harminchat gépelt oldalt kitevő prózát. (Talán korábban is csak kérni kellett volna tőle...) Én, mint a lap ekkori vers- és prózaszerkesztője, eredeti szándékom szerint erről az időszakról akartam emlékeztetőt írni. Nem sikerült, mert rendre-másra az ő egész költészetét, s azon túl: magát a művészetet érintő kérdésekbe, dilemmákba akadtam. Olvasóimtól elnézést kérek a kudarcért.

¹⁷ Hermész Triszmegisztosz: *48 alapelv összefoglalása Tatiosz tanítására*, 37, 38, 39.

Ladányi István

A KÖTŐANYAGOK KIIKTATÁSA

– Keszthelyi Rezső költészetéről

„nem jelképe az életnek az élet, mondanám”
Keszthelyi Rezső: *Színlepték* (Emlék kert, 97. o.)

„Mindig arról kell beszélni, ami van! Esmék nélkül kell
beszélni a valóságról!”
Keszthelyi Rezső Györe Balázs *A valóságban is létezik*
című könyvében (68. o.)

„És nem leledzik széles e határon olyan magiszter, aki
a dalmoknak ilyen esetben a nyomába szegődhetnék.”
Keszthelyi Rezső: *Öntalálkozó* (82. o.)

A Keszthelyi Rezső életművével való szerkesztői és olvasói – meg reménybeli eszszéírói – foglalatosság hosszú hónapokra nyújtott idejében, egész más téma kapcsán került a figyelmem terébe Spiró György írása a szerb Momčilo Nastasijevićről, és ragadt meg bennem megfogalmazása, miszerint a szerb költő a „verseiből minden kötőanyagot kiiktatott”.¹ Nyilván azért ragadt meg bennem, mert a költői alkotásnak ebben a leírásában Keszthelyi Rezső költészetére s egyáltalán az irodalomfelfogására ismertem. Ebben a gondolatkörben mozogva állapítja meg róla Tandori Dezső is, hogy *abszolút költő*.

¹ Idézi Tóth László *Határsértők* című kötetében, 49. o.

A kötőanyagok kiiktatása jellemző költészetére, versesköteteit, prózaköteteit együtt olvasva ez nemegyszer konkrétan is tetten érhető, a kiiktatás folyamata is nyomon követhető. A *van* költője akar lenni, egy állandó, a dolgok mellérendelésében létező jelen időé, a *vanra* helyezett összefüggésbe hozások nélkül. A nyelvi műalkotás nála azért és oly módon kap dimenziókat, hogy a szemiózisban (*magától értetődően*) aktivizálódó oda nem tartozók elé akadály kerüljön, oda nem tartozó értelmeik kiíródjanak a szövegből. „A van a legtöbb”, mondja a Györe Balázs prózájába, *A valóságban is létezik* világába írt Keszthelyi Rezső. Györe Balázs különös könyvének fontos szólama a Keszthelyi Rezsővel folytatott telefonbeszélgetések jegyzetanyaga. Bezúzzák a tükörmetafora képét, megszüntetik a tükörkép csillogását. „A valóságnak nincs mása” – hangzik el a műben (íródik a szövegbe) a telefonba mondott szentencia, illetve: „Egész testtel belevetni magunkat a mondatokba: az írás az élettel egyenrangú cselekvés.” Ez nem az élet, a cselekvés negligálása az írással szemben, hanem épp visszajuttatása úgymond jogaiba, a hasonlatok, a jelzők és pláne az eszmék kiiktatása. „A nyelv köldökzsinór” – szól a Györe Balázs könyvében írott Keszthelyi-megállapítás –, amely köldökzsinórt talán elvágni kellene, hogy megszűnjön a függés, de ha elvágjuk, akkor a nyelv által létező beszédművek létfeltételeit is megszüntetjük. Ezzel a paradoxonnal él a Keszthelyi-szöveg, ennek fenntartása élteti. „A valóságban minden megvan. Minden benne van. Semmit sem kell kitalálni. Megismerni kell.” Ha jól értem, akkor Keszthelyi a nyelv, a kultúra által közvetített megismerési feltételeket kívánja denaturalizálni, állandó, végeérhetetlen folyamatoságként próbálva meg fenntartani a megismerés (egyféle szempontú) célhoz jutása előtti állapotot. Neologizmusai is mintha ezt céloznák, akár a szavak (legintenzívebben az *Öntalálkozóban*), akár a kifejezések szintjén (az egyes szavak primér jelentéseinek felfüggesztésével, különösen a paradoxonokban).

Keszthelyi Rezső utolsó kötete, az *Emlék kert* című versesválogatás a „kötőanyagok ki-

iktatása” szempontjából is összegzés: a résznyire szűkült és szűkített tekintet perspektívája a beszéd és a hallgatás határán jut szóhoz, szerény, egyszerű paradoxonokban a hallgatást, az aktív hallgatást beszéli, ennek a beszédét mondja, hogy hallható legyen – keszthelyiesen szólva – a hallgatás hallgatásának (a hallgatás-fogalom megcselekvésének) hosszan kitarított csöndje.

A beszéd és csöndje, a látás és a látvány, továbbá az önmagába záruló gondolat létezi létét ebben a költészetben, jellemző módon alig jut szóhoz a tapintás, a szaglás, az ízlelés – a látás és a gondolat anyagtalan, nyilvánvalóan önmagába záruló dimenziói izgatják, az, hogy látás és látvány viszonya nyilvánvalóan feltételes, nem érinti a tárgyát, csak szemlélésében létezik a szemlélő és tárgya, ahogy gondolásában létezik a gondolt és a gondolója.

Az *Emlék kert* olvasásához azonban, azt hiszem, szükségesek (és mindenképp hozzátesszük) az egész (egyébként szerény méretű) életmű dimenziói, szövegei, létrejöttének időbelisége, tartama is, hogy a verset ne csupán aforisztikusságában, hanem a végére jártság megszólalási helyzetében kimondott, a *végét járó* gondolat és a kiüresített nyelv közléseként érzékeljük. Például hogy *A lantos igaz énekében* (37. o.) az egész életmű szóljon, az *Öntalálkozó* terében, az *Önidőző* gondolati ismétléseiben és ehhez végigvitt, a nyelvet, a grammatikát és a stílust próbára tevő, sőt a próbaterhelés helyett valóban és tartósan terhelő beszédmódjában – és így tovább, visszafelé, egészen az 1969-es *Vonalak kertje* kötet vázáig és nyelvhúsáig – kapja meg idejét, terét, dialogikusságát.

A lantos igaz éneke –

*mikor már csupán az,
ami a tiszta,
fogyhatatlan titkú semmi.*

Aforisztikusságában önmagába záruló közlés, amelyben csak a *már* viszonyzó jelzi az

előzményeket, illetve a kötetkompozíció, benne az olyan versek, mint a *Réveteg* (20. o.), a *Stádium* (23. o.), a *Színezés* (26. o.), *Az eltűnés sokadik bája* (58. o.), a *visszatérés a vonalak kertjébe* (63. o.) mutatnak meg valamit az aktuális megszólalásig megtett útból.

Ennél több mutatkozik meg, ha az aktuális kötethez hozzáolvassuk előzményeit, és egy-egy korábbi versben vagy prózarészletben fölismerjük a jelen szövegek kontextustágító változatait. Így a *Hasonmások* kötet *Emlékidézetek* című versének második darabjában elolvassuk az *Emlék kert* indító versének, az *Anonimnak* (9. o.) az előzményét.

Anonim

*Ablakunkban kanadai gyöngyvirág,
halványlila színe lengedez,
átveszem lényét,
tartogatom,
aztán visszaadom.*

Az *Emlékidézetekből* ezúttal csak a második darabot ragadva ki:

(**)

*Minap is változik
emlékektől a jelen;*

*levégőfűkert, belőle lilás
és sárgás feltörekvés, csaknem égerő,
vagy valóban az,*

*vagy hiányörömből a születés,
aztán eleven feledés-szenvedés.*

*Kezemhez békülve kanadai gyöngyvirág,
állapot-tény, és lengedez, és még nőni fog
szín- és emlékteste is.*

*Átveszem lényét,
tartogatom, aztán, hogy láthassam még,
visszaadom.*

Az emlékektől változó jelen, a jelenben aktív múlt számos más versnek, főképp pedig az *Önidőző* és az *Öntalálkozó* dialogikus prózájának vissza-visszatérő kérdése.

Vagy a másik irányban is meg lehet próbálkozni egy-egy szöveg, szövegrész továbbélésének a végigkövetésével. A *Hasonmások* kötet négy részletéből a harmadik („c”) több sora, motívuma íródik tovább az *Emlék kert* verseiben. Az eredeti szövegrészlet így néz ki:

*Könnyű lepkeraj verdes át az esőn
egy csillagról, ki homlokod mögött
ég tovább.*

*A tüdő öröm még ilyenkor, a szájba
betör a tér számtalan szép sárkányfeje,
és elmúlás óvja a kő
minduntalan fogyó szívét.*

*És színek roppant vonzásában
a tenger szarkofágja, ahogy nyílik belőle
az ezeréves virág.*

*Cserélgeted az isten alakját,
ha parázslík leheleted a vér madarain,
és végtelen vizek közepére tűzöl gyertyát,
mert azt szeretnéd,
hogy lángon és túl a semmin pihenjél.*

A tüdő mint a test része, a lélegzés szerve visszatérő motívum. Például az *Emlék kert Fázishasadás* című versének (55. o.) harmadik versszakában a fenti részlet több motívuma is újrendeződik:

(...)

*a szájba pedig benyomul
a tér ezernyi szép sárkány-feje,
és a tüdő virágokká nyílik
vörösbe gynek, széncinegének.*

(...)

A „tenger szarkofágja” kifejezés *A szavát vesztett mese* című versben bukkan fel; a *tengertől távolodva* című vers (71. o.) pedig egészében a fent idézett részlet első sorainak újraírása:

tengertől távolodva

*könnyű lepkeraj verdes át
az esőn egy csillagról*

*mely aztán homlokod mögött
izzik tovább*

*míg rozsdás sziklák alkonya
kísér és árnyad*

átélhetetlen fehérsége

Igen ám, csak hogy a *tengertől távolodva* szövege nem a *Hasonmások* kötetbeli változatában jött létre, hiszen az *Emlék kert* kötetben megjelent változatnak megfelelő terjedelemben és ugyanezzel a címmel megjelent már Keszthelyi Rezső 1969-es, első, *Vonalak kertje* című verseskötetében is, és a későbbiekben is felbukkannak változatai, sőt a *Magánbeszéd* kötetben nemcsak azonos című, hanem (*tengerhez távolodva*) címmel erőteljesebben elkülönülő változatát is olvashatjuk. Másrészt a *Hasonmások* kötetbeli szöveg ott van az 1999-es *Római nullában* is, III-as számú (című?) versként. Egyes versszövegei tehát több évtizeden keresztül folyamatosan aktívak, mondhatni, jelen idejűek az életműben, fenntartják változékonyságukat.

De az *Emlék kert* kötetben belül is ráismerünk az újraírás, újraértelmezés játékaiba, erre a címek is utalnak (*A hang bája*, *A színek bája*, *A létezés bája*, *A nemtelenség bája*, *Az országászat bája*, *A szépség bája*, *Az ötödik lovas bája*, *Az eltűnés sokadik bája*, *A Mindenható bája*, *A megsemmisülés bája*), illetve az olyan felismerések készítenek a kötet többedik újraolvasására, mint a *Több valami* (10. o.) és a *Próbatétel* (94. o.) viszonya – tulajdonképpen egy olyan megvalósíthatatlan vágy megnyilvánulásaként működtetve az újraolvasást, hogy

a kötet (és az életmű) szövegei valamiképpen egyidejűleg legyenek aktívak az olvasatban.

Mintha nem is a kettő közötti különbség lenne az elsődlegesen figyelembe veendő szempont, hanem a variációban történő megisméltetés nyomatéka.

Több valami

*Gyanítom,
világra ért lényem
átélni kénytelen
némely titkokat,
kiknek talánya
aztán az én talányom
marad.*

Próbatétel

*Gyanítom,
világra ellett lényem
kénytelen átélni
némely titkokat,
kiknek talánya
aztán az én talányom
marad.*

A különbségek lényegbevágók, egyik szövegváltozat sem „érettebb” a másiknál, nem javításról, nem is a már meglévő motívum újrafelhasználásáról van szó, hanem voltaképpen különálló szövegekről, amelyek a másik nélkül is teljes értékűek. Ilyen átiratokban bővelkedik az életmű, mármint annak publikált része is, jelezve, hogy a szövegváltozatok egyaránt érvényesek, és az egymás közti viszonyaik is vizsgálhatóak ugyan, de önmagában variáns jellegüknek is közlésértéke van: voltaképpen a további változatok nélküli szövegeknek is variáns jelleget adnak; ahogy a „létezi létét a lét” állítás sem a változatok abszolút létét tételezi, hanem mindegyik létezés folyamatosan feltételes, illetve változat-jellegét.

Az ismétlések, változatok az egész életművet átszövik, az *Önidőző* prózakötet 31. olda-

lán lévő szöveg némi változtatással megismétlődik ugyanennek a kötetnek a 116. oldalán: „Bennünk a jelen magyarázhatatlanul szövődik át a múlttal. Testünk pórusaiban bizsereg az eltelt napok, távoli, soha nem ismert apák és ősök, eltűnt népek, lemorzsolts korok ránk hagyott élete. Szemünkbe, ha senki másokéba nem, elér eleven tüze az égitesteknek, melyet a fagyos úr rég magába emésztett (...)”. Ennek változatai felbukkannak az *Öntalálkozó* prózáiban, de a távoli „égitestek fényideje” motívum a *Hasonmások* kötet *Vonalak* című versében vagy ennek továbbírt, *Vázlat* című változatában (16. o.), az *Emlék kert* c. kötetben is megjelenik. A legutóbbi változatot nemcsak ennek illusztrálására, hanem azért is érdemes idézni, mert egy esemény vagy egy én nyelvi-gondolati létesítésének tettenéréseként is olvashatjuk:

Vázlat

*A tengerre ráhullik apránként a színe –
pipázom a kerti karosszékben,
közös csendet hallgatok;
lepkeszárnyak bóklásznak levegőt,
és valamely égitest fényideje
éppen jelenként ideér;
meredt gyík a falon, csak lüktet:
sziklaszív, a társa meg oleander fürtje,
kiről alig-párák oszlanak,
és sirályok kerengő tollpíhéi
rajzolják, ami most
velük én magam.*

*És az égbolton még ama szín –
egymásra fakadunk lassan,
akárha végtelen-egy esti tér.*

Kitartóan használt motívumai, a kő, a vér (a kövek vére!), a gyík, a hó és a hóesés (havazás), a semmi, a tüdő, a lélegzés vagy a szín: különféle szóösszetételekben szintén az életmű együttes szemlélésére hívnak.

Visszatérő motívuma az *egyvetéjűség*: az *eltérő* identitások egyívású volta. Ahogy az egy petéből szétfejlődnek kettő egyedé az ikrek,

Szemző Zsófia: Kontinensek elfelejtése

és különbözőségük s ezáltal saját azonosságuk folyamatosan létesül, úgy voltaképpen minden létezőről, létezőmódról elmondható ugyanez: „Tekintetemben lények, dolgok, gondolatok: mind teljesen egyívásúak”.² Figyelme a horizontra,³ bajlódása (kínlódása és gyönyörködése) a végtelenül távolival, a tágassággal, valamint pontosító részűkülése a közeliekre egyazon kielégíthetetlen érdeklődés, gyönyör, szorongás manifesztálódása: „Életeszemnek felfoghatatlan, életlelkemnek is érezhetetlen a semmi. A mérhetetlenségig haladva a hatalmasban, és a mérhetetlenségig haladva a parányban képtelenség semmiig jutni. Ámbár nekem a képtelenséglétem egyenlő semmi. Nincs. És ha létezik netán, akkor van, és ami van, az nem lehet nincs. Nincsként a nincs. Láttam, hogy K. jóleső érzéssel gyönyörködik abban, hogy gyönyörködik.

² *Önidőző*, 115. o.

³ „Jobb kezem mutatóujjának begyét óvatosan végighúztam az ég karimáján, jobb vállamtól a balig, és vissza. Erről is, arról is a vállamhoz közeledett távolodásból. A látóhatár valóban karima. Nem egyenes. Érzéssel csodálkoztam. A rejtély, ami nyilvánvaló. A nyilvánvaló, ami rejtély. Egy kör kellős közepén henyélek.” (Uo. 74. o.)

Én is gyönyörködtem. És ettől szakadt rám a félelem. A hiábavaló. A meghalás. Az okszerű. Kapkodva tömtem újólag a pipát. És a lehető legközelebb néztem, levéve szemem a csillagokról. A gyufaszálra, a körmömre. Nem először fordult elő velem. Amikor a rémület. A hiábavaló. Amikor a meghalás. Az okszerű. Egyszerre. És akkor a csillagtérképre. A lámpára. A vekkerre. A kavicsra. A tollakra. A hűtládára. A napernyőre. A függönyre. A fehérre. Azöldre. A hangyára. A gyíkra. A sajtra. Az oleanderre. A kerítésre. A kapura. A fák susogására.”⁴ A kapkodó enumeráció végtelenben fuldokló kapaszkodása a megfoghatóba. Amittől aztán persze újra elrugaszkozik: bűvárként alámerül, a madár röptében, a tekintetben, gondolatban elemelkedik. Hiszen a kapaszkodók, miközben segítenek, sőt lehetővé tesznek, ha hitelt adunk nekik, csapdává is válnak: hiábavaló *képzeletvalóságok*,⁵ terelik a gondolatot: „Húzódóztam kiejteni a számon például az ilyeneket: világ, élet, emberiség, lélek, test, értelmi; az elvont szavakat, melyekre a nyelv önkéntelenül rájár.”⁶

Egész verses és prózai költészete telített a metaközlésekkel, folyamatosan szóba hozza a hallgatás opcióját, újra és újra kétségbe vonja a helyénvaló beszéd esélyeit – ezekkel is súlyosbítva a mégis létrejövő közlés jelentőségét, jelentéstelítettségét. Az *Öntalálkozó* nyelvi körülményessége, kimódoltsága, az egyedi szóalkotások sokasága elidegenítő és egyedítő kíván lenni: ha *megfelelő* nem is lehet, akkor legyen nyelvi és gondolati készenlétre, aktivitásra késztető. Az *Öntalálkozó* kötet *Második részének* búcsújelenete, a téli kertben tett séta után, az idegenné vált régi otthonosság környezetében, a maga sűrítettségében jó példája lehet ennek a beszélői magatartásnak. A nyelv neologizmusokkal, archaizmusokkal, a szó szoros és átvitt értelmében idegen szavakkal terhelt, ahogy idegen a színre vitt világ is.

„H. még nem vált meg a kinti látványtól, szintúgy ottani kedélyvilágától sem. Tétova idejébe tellett, mire megfordult, és odaért a

facsiplikész asztalhoz. Szemügyre vette a három szál gyertyát, mekkora a kevesbedésük. Úgy találta, meg kell állítania. Előkereste a koppantót, ráhelyezte az első égőbélre, és miután az meg füst nélkül elhamvadt, gyertyát másított, egészen a harmadikig, sorban lángítva őket.”⁷ Az elbeszélő az *idegen látvány* feltételei körül matat tehát – némi iróniával: egyrészt reflektál, fókuszál, rávilágít, másrészt háttérbe szorít, eltakar, árnyal, árnyékba szorít, vagy – képzavarig fokozva az iróniát – súlyt ad a fénynek, és tapinthatóvá teszi a szavak és a dolgok közti megszüntet-hetetlen távolságot. A meglévő *kevesbedésének* méréséhez aztán a *távozás közeledte* kifejezés társul, a bevált frazémában használva ugyan ezeket a szavakat, de a nyelvi iróniával ki is szolgáltatva őket saját különálló, összemaszatolódott múltjuknak.

„Visszaülve párnaszékébe:

Leáldozott a nap, igaz, kora téliesen, de imígyen is az ön távozásának közeledtét jelzi, méghozzá serényen. És ez oly lehangoló a lakhelyemnek és benne a személyemnek egyként. De szeretném javunkra fordítani a maradék pillanatot, mert múltunknak még avatott jelene.”

A fent idézett részben idegen a *párnaszék* szó és fogalom, amelybe H. visszahelyezkedik és ahonnan beszél. Idegen a *leáldozik a nap* kifejezés, éppenséggel megfelel a célnak, de csak ha közli meg nem felelő voltát. A „*távozás közeledte*”, vagy az *egykéntet* megelőző, vagyis előzetesen széttagoló megkülönböztetés a nyelvi tehetetlenség, a feltételelesség ironikus jelzése lesz. A *maradék pillanat* pedig csak *még avatott jelene a múltunknak*. Az ilyen distinkciók rendkívül fegyelmezett, folyamatosan a nyelvre is reflektáló olvasásra kényszerítenek, a bennük szemlélhető szerzői aktivitás pedig a versíró Keszthelyi vonatkozásában is tanulságokkal szolgál. Ugyancsak folyamatos reflexióra készítenek azok a gyakori nyelvtani szabálysértései is, amikor viszszazható vagy létigékhez tárgyat társítva cselekvő igékké teszi őket: *létezi létét a lét; ezt tétovázom; súlyát enyhüli; tűnődöttem időmet*.

4 Uo. 109. o.

5 Uo. 32. o.

6 Uo. 40. o.

7 *Öntalálkozó*, 94. o.

Petőcz András

A POR TERMÉSZETRAJZA

Sórt ittunk, nem éppen sokat,
talán egy vagy két üveggel
fejenként.

Ennyit kibír a férfiember,
mondtad, aztán mintha
még beszéltél is volna.

Nem, nem így volt.
Csak mosolyogtál éppen.

Mint aki mindent tud,
olyan volt az arcod,
és én hittem is neked,
az öregnek a fiatal,
fiatal pályatárs, aki voltam.

Mondtad azt is,
ugorjunk fel, egy pillanatra,
hozzád, valamiért, már nem is tudom.
Rég volt. Majdnem harminc éve.

A lakásod sötét,
inkább komor,
és mindent ellepett a por.

És te csak motyogtál magadban,
és hallgattunk tovább nagyokat,
így beszélgettük végig az estéket,
meg a hajnalokat.

És a redőnyön ahogy beesett a fény,
a szürkületben,
néztem, hogyan száll a por,
betakar minket könnyedén,
majd felemel, és
csöndesen magával sodor.

Vagy, folytatva az *Öntalálkozó* előbb tárgyalt részletének olvasását: „Szede-
lőzködnöm kéne, magamat, úgy, ahogy ér-
keztem; semennyi cókák nélkül, természe-

tesen.”⁸ Hogy az *Öntalálkozó* dialógusában nem ártatlan szójátékról, szedelőzködéssről van szó, azt egyértelműen jelzik az ezt követő mondatok: „És ekkor azt láttam, amit eddigi életemben soha: az én szemem tekintett rám a szemével, amitől amaz érzésem támadt: mintha a nemlét lenne a világ léte.”

András Sándor „a megvalósuló eltűnés”-t emeli az *Öntalálkozó*ról szóló írása címébe, Borbély Szilárd „az élet halk, néma és félelmetes drámájának színreviteléről” ír a könyvről szóló ismertetésében, „a nyugtalanító vigasztalások könyvének” nevezve azt. Keszthelyi Rezső szelíden várakozó kíméletlen költészete valóban a saját szemmel önmagunkra tekintés könyörtelen lehetőségét kínálva bocsát el, „ami marasztalás (...) inkább, semmint búcsú”.⁹

A hivatkozott művek jegyzéke

ANDRÁS SÁNDOR: „A megvalósuló eltűnés: Keszthelyi Rezső *Öntalálkozójáról*”. *Alföld*, 2012/12. 99–110. o.

BORBÉLY SZILÁRD: „Keszthelyi Rezső: *Öntalálkozó*”. *Élet és Irodalom*, 2012. március 9. 19. o.

GYÖRE BALÁZS: *A valóságban is létezik*. Liget Könyvek, Budapest, 1997.

KESZTHELYI REZSŐ: *Emlék kert*. Kalligram, Budapest, 2015.

KESZTHELYI REZSŐ: *Öntalálkozó*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2010.

KESZTHELYI REZSŐ: *Önidőző*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2000.

KESZTHELYI REZSŐ: *Vonalak kertje*. Magvető, Budapest, 1969.

KESZTHELYI REZSŐ: *Magánbeszéd*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1994.

KESZTHELYI REZSŐ: *Római nulla*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1999.

TANDORI DEZSŐ: „Az abszolút költő”. *Élet és Irodalom*, 1997. március 21.

TÓTH LÁSZLÓ: „»Gyökérből az isteni égbe...« Futamok és rajzok a Weöres-naplóból”. In uő: *Határsértők. Önarckép – másokban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015. 15–50. o.

⁸ Uo. 96. o.

⁹ Uo. 174. o.

– Beszélgetés Györe Balázssal és Tábor Ádámmal Keszthelyi Rezsőről

A kezdetek érdekelnének. Mikor, hogyan ismertétek meg Keszthelyi Rezsőt?

Györe Balázs: Két közeli ismerősöm javasolta, hogy a Magvető Kiadóhoz vigyem el a kötetanyagom. Akkoriban Keszthelyi Rezső volt a kiadó lektora. Bekopogtattam hozzá a verseimmel, és onnantól kezdve fokozatosan jóban lettünk. Mindig kevészavú ember volt, nem fecsegett, ezért csak lassan, a találkozásból derült ki, hogy szeretné megjelentetni a könyvem. Később feljáromattam hozzá a Petőfi Sándor utcai lakására. Amikor elkezdtük csinálni a *Lélegzet*-esteket és az antológiákat, Rezsőt is megkerestük, és ő támogatott minket.

Tábor Ádám: Már az első *Lélegzet*-esten részt vett, 1981-ben. A *Lélegzet* mindkét antológiájában is szerepel: az elsőben több, a másodikban egy verssel.

Később aztán Keszthelyi belépett a könyvedbe, Balázs, mondhatni, főszereplővé vált.

Györe Balázs: 1996 áprilisában Rezső rendszeresen felhívott telefonon. A *Ha már ő sem él, kérem olvasatlanul elégetni* című könyvem ürügyén beszélgettünk, elmondta, hogy szeretne róla kritikát írni. Végül a kritika nem született meg, viszont ezekből a telefonbeszélgetésekből és személyes találkozásból lett aztán a következő, *A valóságban is létezik* című köny-

vem. A könyv Rezső irodalomhoz, valóság-hoz való hozzáállásának is lenyomata.

Tábor Ádám: Még első kötete, a *Vonalak kertje* megjelenése előtt, a hatvanas évek második felében láttam őt először a Bem moziban első feleségével, Szabadi Judit művészet-történésszel. A magas, karakterisztikus férfiről a társaságomban levő lányok mondták, hogy ő Keszthelyi Rezső, tudniillik ismerték a Corvinából mint szerkesztőt. A *Vonalak kertje* fiatalon még igazán nem ragadott meg, akkoriban az extenzívebb, kevésbé szűkszavú költészetre voltam fogékony. Például még nem ismertem Celan verseit, amelyek szerintem közel állnak a Rezső költészetéhez. Sokáig nem volt vele személyes kapcsolat, talán csak egy-egy kiállításon találkoztunk, mivel édesanyám, Mándy Stefánia sokat dolgozott együtt Szabadi Judittal. Rezsőnek Balázs mutatott be 1979 őszén az Angelika presszóban, ahol először beszélgettünk hosszabban.

Jellemeztétek még egy kicsit Keszthelyit!

Tábor Ádám: Rezsőhöz hozzátartozik, hogy mintegy maga elé beszélt, alig lehetett hallani. Kerülte a nyilvános szereplést. A verseit soha nem ő maga olvasta fel, mindig megkért rá valakit.

Györe Balázs: Valóban, több alkalommal én olvastam fel az írásait. Nagyon kellett rá figyelni, ugyanakkor a megszólalása mindig lényegre törő volt.

Viszonylag kevés verseskötetet írt. A szűkszavúság a költészetére is jellemző.

Györe Balázs: '69 és '86 között hosszú szünet állt be a költészetében, majd egy adott életrajzi hatás következtében többet írt. Például a Bíborka-versek hosszú, részletező szövegek, az események és a gondolatok vegyítéséből. Akkoriban Tandori is ilyesféle versekkel próbálkozott.

Tábor Ádám: Tandori nagyon tiszteli őt, úgy emlékszem, van is egy szövege róla, amely a *Palócföld* egyik számában jelent meg.

Györe Balázs: Magvetős időszakában majdnem minden Tandori-könyvet ő szerkesztett. Élénk, hosszú éjszakai telefonbeszélgetéseket folytattak irodalomról, költészetéről. A Tandorinak írt fülszövegei is nagyon izgalmasak.

Fenyvesi Orsolya

KR. E. 288-BAN SZÜRETEL T MANDULÁK

A hajóroncs testében mandulavágású szemek
mandulavágású sebek kegyetlen mesék
hisz nincsen szereplőjük nincs gyilkosuk csak
idejük van temérdek
volt legalábbis míg rájuk nem letek Kyrenia mellett
a tengerfenéken egy 2300 éves kereskedelmi hajó
roncsára és benne a Kr. e. 288-ban szüretelt mandulákra
aztán vitrinbe zárták őket kiállítási tárgynak
mintha csak egy bazárban de vásárolni belőlük lehetetlen
épp emberekre következtetünk általuk
pedig ha hagytuk volna őket elmenekülni nem adtuk
volna el őket
rabszolgáknak gyógyítanak már be sebeinket már
sietnének is
vérelemzékként betömni a réseket nem csak a hajó
ezer és ezer éves álmát
de a fák között a teret az erdők az ember száját

Hol voltatok eddig? agyagedényekben vagy amforákban?
mióta leszedtek lefordították-e
termésnyelvetek 2016-ra?
el kellett volna égetni titeket, szegénykéim, ugye?
megígértük, hogy megemésztjük mindnyájatokat
és mit ért az ígéretünk? itt fotózlak titeket
mert eszembe jut hogy mandulavágású a szemem

A hatást már nehéz kibogozni, viszont tény, hogy Rezső azelőtt nem kísérletezett hosszú-versekkel.

Írjuk körül: milyen a költészete?

Györe Balázs: Annak ellenére, hogy a versei nehezen megközelíthetőek, Rezső többször hangsúlyozta az élmény jelentőségét. A valóságban minden benne van, és bizonyos dolgokat, eszméket szerinte nem szabad, nem érdemes túlgondolni. Vélekedése sze-

rint az élménynél nem lehetünk okosabbak. Az élménytelséget is megírja. Azt, hogy rágyújt, hogy elhúzza a függönyt, vagy akár az ágyazást. Az élménytelség is élmény.

Tábor Ádám: Ez igaz, de az első két kötet verseire nem annyira jellemző, ilyen verseket inkább az utóbbi köteteiben találni. Paradoxon, hogy létezik nála egyfajta élményközpontúság, de aztán nagyon nehéz visszakövetni az élményt, annyira áttranszponálja belülről és elrejt. A versekben vigyáz arra, hogy még a biblikus szövegekből se lehessen semmiféle világnézetre következtetni. Egyszerre immanens és transzcendens, összességében ezoterikus, tiszta költészetet művel.

Györe Balázs: Azt is mondta, hogy a valóság, a realitás fontosabb, mint a filozófia, ezzel valamennyire a verseire is utalt. Zárójelben mondom csak, hogy Kerouac és a beatköltészet képviselői szintén a költészet és a filozófia között hezitáltak, míg végül a költészet mellett tették le a voksukat.

Tábor Ádám: Rezső filozofikus alkat, de valóban nem a létezését elfilozofáló művész. Tulajdonképpen ő a legpregnansabb *Lélegzet*-költő. Az első *Lélegzet*-est anyaga már összeállt, de még nem volt címe. Nálunk, a Harris közben vitatkoztunk a címválasztásról. Többféle ötlet fölmerült. Mivel az est – és később az első *Lélegzet*-antológia – élére egy Balázs által lefordított Ginsberg-szöveget helyeztünk, javasoltam, vegyük azt elő, hátha abban megtaláljuk a címet. Balázs hangosan elkezdte olvasni: „A költészet ereje a lélegzet”. Ez a szó volt a tökéletes cím: *Lélegzet!* Konszenzusos alapon azonnal elfogadtuk.

Rezső verseinek alapszavai, tere, tárgya a lélegzet, a légzés, a levegő – és persze a tenger. Rezső lírájának jellege szerint is egyértelműen ég- és víznemű költő. Ugyan némi földneműség, a már említett élményhez való ragaszkodás is kimutatható nála, és a transzcendenssel is kapcsolatot tartott.

Györe Balázs: Ugyancsak két jellemző szava volt a lélekszünet és a madárcsönd.

Tábor Ádám: Meditatív, már-már zenszerű, pátosz nélküli és iróniamentes költészet jellemzi. Semmi retorika, semmi társadalmiság, a kulturális utalások jelenléte is

minimális. Nemcsak az élményt és a filozófiát, hanem a kultúrát is elrejt, pedig halatlanul művelt, nagy tudású és tájékozott. Elhallgatásos modern ezoterikus lírája Celan, Ajgi és mindenekelőtt az általa korán fordított Bonnefoy költészetének magyar rokona. Egész karakterét meghatározza a csönd, mind a magatartásában, mind pedig a költészetében. Ugyanez jellemző a társadalomban való létezésére is. Soha nem kívánt érvényesülni, nem tartott erre igényt.

Györe Balázs: Azt mondta magáról, hogy a közlésigénye is csekély.

Tábor Ádám: Kerülte az írótoimegeket. Szívesen beszélgetett egy-két íróval, de a nagy közösségektől ódzkodott.

Szerkesztőként viszont többeket segített. Kiket például?

Györe Balázs: Kemenczky Judit, Parti Nagy Lajos, Dobai Péter, Turcsány Péter és sok-sok más fiatal neki köszönheti az első kötetét. Csajka Gábor Cyprian egyetlen könyvét is Rezső szerkesztette, illetve az én első két kötetemet szintén. A könyvekhez írt fülszövegei kis remekművek. Mesélték, hogy a lektori jelentései az átlagosnál rövidebbek voltak, de mindig pontosak. Szerkesztőként erős szakmai tekintélynek számított.

Tábor Ádám: Nekem is Rezső révén és szerkesztésében jelent meg a Magvetőnél a kötetem.

Györe Balázs: Nagy érdeme még, hogy a *Szép versek* szerkesztőjeként több fiatal beválogatott az antológiába.

A legtöbb díjat nem megkapott magyar költő ő. Létezik elfogadható magyarázat erre?

Györe Balázs: Csajka Gábor Cyprian tagja volt a Művészeti Alap vezetőségének, ennek köszönhetően sikerült kijárnia Rezső számára a Pro Literatura-díjat. Később a Szépirók Társasága is javasolta Kossuth-díjra, köztük Borbély Szilárd támogatását is élvezte, de végül nem kapott semmiféle tárgyi elismerést. Talán kevesen olvasták, talán nem ismerték, esetleg figyelmetlenségből nem vették észre.

Tábor Ádám: Az az író, aki valamilyen szinten és módon nem menedzseli magát, figyelmen kívül marad. Rezső alkatától pedig idegen volt az önmenedzselés. 1986-ban a

Katalekták című verseskötetére megkapta volna az Örley-díjat, ám épp abban az évben jelent meg Balaskó Jenő *Mini ciklon* című kötet is, és végül azt díjazta a zsűri. Díjak ide vagy oda, Keszthelyi Rezső a *poésie pure* talán legtökéletesebb képviselője a magyar költészetben.

AYHAN Gökhan

Gyukics Gábor

ESÉLY

szűkül vagy tágul a tér
várod ki lövi ki az első golyót
ha a hajón maradsz
talán elkerülheted a sortűzet

a parton
megszédülve a merev talajtól
közéjük állsz

nincsenek szavak
meghatározni
nem lehet
mit szakít ki
más valóságából
hiányuk

NEM TERVEZETT UTAK

és amikor önkéntelen
benyúlsz
agyad szemétkosarába
olyan
emlékezetfoszlányokra találsz
amelyek
visszatérnek tükör nélküli világodba
együtt lélegezni
veled

HATVANKILENC

– versesszé

1.

Beszorul a szavak közé. Ha elindul az eső, tényleg megjött, itt kopog az ajtón és az ablakokon, mígnem betör valamennyi épületnyíláson, a kéményen, a kamra szellőzőnyílásán, s máris bent tombol a lakásban, mígnem maga alá teperi annak védtelen és önmaga rettegésétől halálra rémült lakóját. Ha útra kél a lélegzet, akkor csapot-papot maga után hagy, elszálló lélek, kóbor árny láthatatlan és ábrázolhatatlan lenyomata, olykor fantom, olykor szellem, kísért vagy életben megerősít. Miként egy szó, ahogyan apám, az egyik reggelen benne ragadt a kádban. Beragadt a dologba.

2.

Mindegyik szónak enciklopédiányi a története. A szavak azonban a saját históriájuknál jóval kevesebbre emlékeznek, kizárólag azokra az eseményekre, illetve azok következményeire, amelyek a hangokba, illetve betűkbe beépültek. A történetük többsége külsődleges, s a szavak használói számára érdekesekek. Itt ez a *kavics* éppenséggel.

3.

A pillanat – a jelen idő – súlyához, mértékéhez, kiterjedéséhez jut. Keszthelyi verseiben a minutum értéke visszatér, annak a legkisebb mostnak – amelyet tovább már nem lehet darabolni, hiszen láthatatlanná, érzékelhetlenné válna – a trónra emelése történik meg, amely, ha bekerült egy versmondatra, a továbbiakban képes akár monumentummá válni. S a kánonképzés is ezzel indul el (s ennek a lehetetlensége ugyanúgy ekkortól válik egyre világosabbá). (Minden bizonnyal itt szabad az okát keresni annak, hogy miért oly kicsiny a Keszthelyi-korpusz, s miért, hogy éppen kötetenként fragmentált.)

4.

Az feltűnően sajátos a kortársi magyar nyelvű költészetben, hogy költőnk számára mindenkor a természet, a természeti jelenség a minta. Lehetne előd ilyenformán akár Áprily, Jékely is, de ők plasztikusan ragadják meg az érzéki előzményeket, Keszthelyi pedig menten absztrakt módon, eleve vázlatosan érzékel. Rögtön vonalakat von meg, a síkban létezőkből épít vissza kertet, azaz rögtön közli az olvasójával: modellt készít. Az a költészet, amely ugyan él a természeti hasonlatokkal, de nem képvisel / nem adekvátan képvisel természeti rendet/mintázatot, sok-sok mindent alkot a világba, de kisebb halmazt – az évjárat emberét, a művelődési korszakot, a világképet – képvisel, mint amire adott a lehetősége. A reprezentáció tágasságát, úgy hiszem, Keszthelyi tudatosan választotta meg.

5.

Amalfi. A név, amelyben oly sok minden (főnevek és igék) ér egymással össze. Település, földrajzi fogalom, hellenisztikus eszme, Nagy Konstantin, egyidejűleg több antik természetkép (sztoicizmus, szkepticizmus, alexandriai természetbölcselet, epikureizmus, neoplatonizmus), római embereszmény, görög műveltségelemek, mediterráneum, mac-

chia, Salerno arabjai és egyebek. S a múltat a jelenben megjelenítő elemek, s az ezek meg tapasztalásához szükséges archeológiai eszköztár. Amalfi, a Földközi-tenger szárazföldjeinek az eszenciája.

6.

Demosthenes. Démosztenész. És mi történik mindazzal, amelyek a két, azonos jelentésű karakteregyüttes közös halmazán kívül vannak? Jellemző ez a gondom abban az életszakaszomban.

7.

A kötet 1969-ben jelent meg. Akkor voltam második gimnazista, a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban tanultam. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen frissen végzett tanárnő tanította azon év őszétől a magyar irodalmat, aki egyre-másra könyveket hozott be az óráira, olyanokat, amelyek néhány nappal korábban jelentek meg. Ennek hatására időnként be-benéztem magam is a mai Piac utca elődutcájának, a Vörös Hadsereg utcának a közepén, a Csonka templommal majdnem átellenben, a Gambrinus köz közelében működő Kölcsey könyvesboltba. A megnyújtott zsákszerű vásárlói térben elől-középen halmozták fel a friss kiadású műveket. Közük találtam Keszthelyi Rezső a Magvető Kiadó *Új Termés* sorozatában megjelent karcsú verskötetét. A *Vonalak kertje* – adja közre az impresszum – ezerháromszáz példányban jelent meg, Győrben nyomtatták, Garamond betűtípussal szedték, 3,2 A/5 ív terjedelmű, a felelős szerkesztője Székely Magda. Amúgy a könyv hetvenhat oldalas. Hét oldalát – a címenegyed és a tartalom lapjait – kivéve, mivel a kötet versanyaga nincs ciklusokra tagolva, s hatvankilencen található költemény. Miután a keresztény hagyomány szerinti számmisztikához való vonzódás világképünknek megfelelően bennünk rejtőzik, éljünk akár keleti, akár nyugati katolikus avagy protestáns tradíciók szerint, magam sem vonódom ki e meghatározottság alól, ha már kétszer is előfordul a 69, nem véletlen, vagy ha az is, ne ta-

láljam esetlegesnek, és tekintsem úgy, hogy a néhány lehetséges közül kiszelektálódik az egyetlen lehetőség, amely címmé emelhető. Némi meggondolás után a 69 átváltódik hatvankilencé, a két valószínű cím jelentése bár ugyanaz, de a számváltozat konnotációjának elkerülése érdekében a betűkkel írt változat mellett döntök. A legegyszerűbb leíró szöveg is, állapítom meg, döntések garmadája révén/által/mentén/keresztül/közvetítésével/tisztázásával születik meg.

8.

Távol eső dolgokhoz kapcsolódó gondolatok összekapcsolása, összekapcsolhatósága a kérdés, mondta rám jellemzőként Mester, aztán ezt vagy harminc évvel később meg is ismételte. Egymásra másolódott a saját tapasztalatáról referáló két azonos kijelentés, s erőteljesebb kontúrúvá vált. Nem tudom, hogy a megfigyelése mögött mi áll: az, hogy a szöveg nyelvileg heterogén, az, hogy a nyelv szövetének két egymás mellé került szála között nincs megfelelő keresztkötés, vagy az, hogy a saját nyelvem által megjelenített gondolkodásom a tárgyi világról, a hozzájuk fűződő képzeteimről – az észjárásom módszereiről és annyi mindenről még – együttesen tanúskodik (s magam számára is csak öregbedésem/bölcsülésem idejével szétszázalozható módon). Ekként kerülhet a beszélő akár a reáliák fölé, ettől lesz jobb állapotában szürreális? Valóban, hogyan válik (mert mindig elérkezik az a pillanat) szürreálissá a vers? A gondolattársítás bátorság kérdése, amikor nem a dolgok felszíni hasonlósága, hanem lényegi tulajdonsága nyújtja a társításkor az összevetésből adódó gondolatbővülést.

9.

A szürrealizmus jelentőségét Keszthelyi Rezső révén tanultam és tapasztaltam meg. Ha van magyar szürrealizmus, akkor azt két költő hozta létre, majd haladta is meg: Rezső és Bakucz József. Rezső azonban meditatív, mediterrán alkat, ettől kissé futurista, akinek

minden mondata hatalmas fény alatt áll, fénytömbök nyomása alatt görnyed vagy gubbaszt, és talán legpontosabban festők révén lehet elmondani, milyen is költői világa. Carlo Carrà, az anarchista metafizikus, Umberto Boccioni és Giorgio de Chirico képei beszélnek láthatólag róla.

10.

Apámmal sétálok a hajójavítóban. 2016. május 15. Ma kilencven éves. Ha illendően számolom, már hatszáz szóval képes elmondani a világmindenséget. A saját univerzumát.

11.

Tudom, de ehhez kellett sok-sok év tapasztalata, hogy a mediterráneumban könnyedén história nélkülivé lehet válni. Sőt: azt a világot módja van az arra alkalmasnak a történettelenítéssel bemutatnia. De hogy ki is lehet üríteni, s egyre-másra kicsipptenteni belőle a fölösleget, majd csak a festőktől tanulom meg. Ezt azonban Keszthelyi a versei megírása előtt már tudhatta.

12.

Mondja, mily körülményesen jött rá, hogy miért nem tudtak gyerekkoromban elküldeni a boltba, hogy az elfeledett dolgokat megvásároljam. Attól tartottam, hogy elfelejttem azt a sosem két-három valaminél – gyufa, leves citrom, törött bors, szódobikarbóna – több dolog nevét, ugyanakkor körülírom sem fog sikerülni, mire szolgálnának; s ebben az sem segített, hogy ráadásul vehettem magamnak is ezt-azt (pezsgőpor, úrhajós szelet, gránátkocka, zizi, keménycukor). Amikor felírtak mindent egy cetlire, akkortól nem volt probléma a feladattal, a továbbiakban jól meg tudtam oldani. Fel kell írni mindent.

13.

Hogy a hatórás út valamennyi percében akácfa után kutat apám hol fásult, hol nyugodt, hol kapkodó tekintete, s közben lamentál, mit is lát a horhosban, gyors emelkedésű domboldalon, hegyaljban, laposban, árok mentén, folyó partján, s mi az, amit nem lát, tehát jeleket kell ahhoz keresnie, hogy abból következtetéseket vonjon le, hol érdeklődéssel, hol pedig fásultan figyelem.

14.

A versekben megvannak/fellelhetők a korra, helyre, kultúrára vonatkozó vers elemek, a magyar viszonylatokról például mindig magyarizmusokkal szokás beszélni. Olyanok ezek, mint az antik szobrok nemi szerve. Az antik görög antropológia rendje szerint a férfialakok pénisze azért kicsi, mert az az intellektualitásuk és a felsőbbrendűségük megjelenítője. Ha valamelyik figura fasz nagy, az biztos a durva testiségre, állatias nemiségre utal, s bizony ettől a nemesb lélek, miként vagy kétszáz éve a pornográf jelentés nyílt megjelenítésétől a magyar irodalom jelentősebb része, elhatárolódik.

15.

Az, hogy önmegszólító vers is van a világon, és a vers, avagy a vers szerzője kibeszél hozzám, aki írta a költeményt – ezt az egyszerű dolgot is Keszthelyi révén tudtam meg. Ettől válok egyidejűleg alannyá és tárgygyá, aki hajlandó a dolgok elszenvadására, hogy aztán a tapasztalatait megossza – saját magával. Amúgy ez az állapot a kamaszkor érzelmi állapota. A kamaszkor előtti mitikus látás maradványaival elkeveredik a világ analitikus szemlélete. Ő de ne nyúlj a távolság rózsái után – írom a határidőnaplómbe néhány nappal azután, hogy megvásároltam és egyetlen este (a tanulószobában) kiolvastam Rezső könyvét: onnan jött ide a távolság rózsája és a fűrács –, ha zokogsz, elmerülsz, a kezéd csak kéz marad... átsejtődsz a rétek fűrácsán. S a rám oly jellemző világvége-érzés, sértettség, áldozattudat és önfeláldozás gesztusaival.

16.

A sárospataki Diáknapokra verseket küldtem. Zsuga Anikó (majd az első magvetős verskötetemet ajánlom neki, amúgy azt az összeállítást Keszthelyi Rezső szerkeszti, a fülszövegét is ő jegyzi) válogatja ki azt a harmat, amelyek aztán Kiss Tamás debreceni költőfejedelem íróasztalára kerülnek. Tamás bácsi (azaz: tanár úr, a Kossuthban, amely gi-

mivel közös tornatermünk van nekünk, a TÁG-osoknak) széljegyzetét ismerem, a versek szerzőjét illetően oroszlánkörmöket emleget. A három vers közül kettő majd, a díj nyomán, megjelenik a *Napjainkban* (de az első megjelenéseim a *Forráshoz* és az *Alföldhöz* kötnek), a harmadik, amelyen kivehető Keszthelyi ujjlenyomata, nem. Később sem. Olyan vers az, amely egyidejűleg több hangfekvést is használ, egy kamaszra ugyan jellemző, de a költőknek többnyire szégyen.

17.

Ettől az időtől olvasom a könyvek fülszövegét. A szerzőit kevésbé. A szerkesztőit inkább. A *Tiszatáj*nál pedig felfigyelek arra, hogy vannak szerkesztői üzenetek. Amúgy más lapokban is találok üzenetős felületeket.

18.

A kötetben alig-alig van múlt idejű mondat. Ami van, mondjuk azt, hogy 99%-ban kizárólagosan kijelentve, az csupa jelenben létezik. Nincs kifejtett, megidézett, beszólított történelem, se a beszélőnek, se azoknak a dolgoknak, amelyekről a beszélő szól. Az olvasó szeme előtt, ahogy a tekintet fut a sorok mentén, játszódik le minden, látni kell azt, amiről a szó szól. Jelen idejű ez a költészet, csakis az számít, amiben benne van az olvasó, de nem, nem az olvasó, mert ő csak társolvasó szerephez jut, látszik innen, 2016-ból, hanem a szerző, akinek feltűnően egyetlen, mindig az aktuálisra hangolt hangja volt, van.

De miért nincs históriája a versmondónak, hogy a versek mégiscsak, a szituációik révén – lepkeraj repül, leheletétől megválnak egy ember, a csillag a tükörképe által találkozik önmagával –, valami történetszerűt állítanak.

19.

Az állandó jelenléthez erős fény szükséges. Két kapcsolót igényelő Nap, túl a sárgán, a fehéren, a narancson, hogy a fényéhez nem képes már társulni semmi, de semmi szín. A mediterráneum sajátossága ez a még elvi-

selhető és a még nem elviselhetetlen határán imbolygó ragyogás. Ebben a fényességben valóban nincs múlt, és jövő sem, kizárólagosan a jelen. Keszthelyi minden versében ez a fényel történő egyidejűsítés, a pompáját kínáló egyidejűség tündököl, ebben a fényárban bővelkedik minden mondat, s ettől a ragyogástól veszti el minden test a kiterjedését, s lesz kontúrúra, vonallá, ponttá.

20.

Akárhogy is forgatom a *Vonalak kertjét*, s a léniák közibe vissza-vissza se képzelek egy-egy kiterjedéséről lemondott testet, mégis megtalálom mindazt, akkor, tizenöt évesen, amelyet ma (többé-kevésbé persze, azaz 99%-osan) magamra jellemzőnek látok az eddigi életemben. Mediterrán közeg. Jelenközpon-túság. Rózsa. Tenger. Olajfa. Csend. Árnyék. A grammatika és a retorika közében/hasadé-kában. Megjelölt origó, ahonnan hol erre, hol arra indulhatok: erőteljes centrum, elmosódó periféria.

21.

A Krpani tunel jó, ha száz méter hosszú. Semmi esetre sem hosszabb. Nem is lenne semmi megjegyzendő róla, ha a Sveti Rok felől érkezve az autópályán nem ebből az alagút-ból kijöve lehetne először, néhány kilométer után megpillantani a magasföldön ágaskodó, rózsatüske alakú sziklát. Egy óra tizenöt percnyire vagyunk már Murtertől. Az ormótlan méretű, a fennsíkon magánosan álló hegynyi – amúgy erdős – kőzetalakulathoz a Korenica–Udbina letérőnél lehet kimen-ni a sztrádáról, de én mindig tovább ha-ladok. Most éppen a rekettyés virágzik, a ha-rasztok pedig ki sem bújtak a gyeptől.

Mondom apámnak, hogy nézze a hegyet. Őt azonban nem érdekli egy szempillantás-nál hosszabb időre, a pillangós virágú nö-vényzet annál inkább, vajon mekkora a nek-tárhozamuk. Aztán magyarázatot is kreál: ezt a hegyet eleget látta az indiános filmek-ben. Amelyeket a gyermekei miatt unásig né-zett a falunk mozijában, majd pedig a televí-

zióban. S valóban, a kelet-németek indiános filmjeit ezen a tájon forgatták, talán éppen a Sveti Rok és a Mala Kapela közötti százvala-hány kilométernyi fennsíkon s az azt körbe-kerítő, vadnyugatias sziklás hegységben.

Jugoszláv tájtól származik első Amerika-él-ményem, s ezt semmi sem tudja immár meg-változtatni. Gojko Mitić *Az Ezüst-tó kincsében* az én rózsatüske alakú hegyem oldalán vág-tat a lován.

22.

A mediterránt nem csak növények és álla-tok felemlegetésével, művelődéstörténeti vagy művészeti relikviák beúsztatásával le-het megidézni, hanem a fény mennyiségével s a fény befolyásolta látási sajátosságok után-zásával is. A hirtelen jelenetváltással, a fény-árnyék-kontraszttal, a mikrojelenetekre való fókuszálással. De ekként, nekem legalábbis, először Keszthelyi mutatja meg ezt a délszaki világot. Egészen eltérő ettől Szerb Antal, Lénárd Sándor, Vas István, avagy éppen Márai Sándor ábrázolása, hogy csak a nyelvet hasz-náló művészekre hivatkozzak. Ez utóbbi, ne-kem ugyancsak élvezetet okozó szerzők ant-ropomorf módon írják le ezt a világot, mindig van emberies hajtása egy fatörzsnek, asszo-nyos takarékosága a száraz mezőnek, titok-zatosága a tengerpartnak, ahol előbb-utóbb körvonalazódik is majd a történet titka. Keszthelyi mediterráneuma az ember optimális közege. Úgy vall az emberre, ahogyan a ke-mény öntőforma az ugyancsak kemény önt-vényre. Mondjuk, éppen az, amely etruszk környezetben valamelyik nagy lábfejű, filig-rán Modigliani-szoboralak.

23.

Lamentáció, hízelgés, panasz, kesergés, si-ránkozás, könyörgés, átok, fenyegetőzés, hu-zakodás, vallomás, hivalkodás, dicsekvés, dicséret, esengés, panasz és vergődés, lelke-sedés és áhítat nélküli itt minden. A költészet dolga az embert magába foglaló világ (dol-gok, események, érzések stb.) lehetőleg szen-vedélytelen, tényszerű rögzítése. A szenve-

dély a grammatikában tapasztalható, tény-szerűség pedig a retorikában.

24.

A kötet világa nem magától értetődő univerzum. Alig megragadható, s még kevésbé leírható. Hosszan-hosszan körbejárható, csak kell hozzá egy késő délután, alkonyattal, homályos kerttel, ahonnan azonban rálátható (lenni) a tengerre és (fenn) a krétafehér fényben a kőszürke szirtekre. A kötet érezni való – megfelelő élettapasztalat hiányában, úgy hiszem, mint minden nagy költészet, érzékelhetetlen.

25.

Ugyanígy van ez mással is. Sok-sok a fürge tekintet, madármozgás, fűnövekedés, séta és tengeri hullámok, csillagok vonulása, mégsem a szövegbe foglalt események dinamikája, ami feljegyzésre érdemesül. Tektonikus, erőbedobás és akarat nélküli tevékenység mindenhol.

26.

Azért az érdekes, amikor kiderül, Rezső költészete (és az azzal teljesen azonos személyisége) kikkel azonosított. A pillanatok egyik része egy életre összeköt Kemenczky Judittal, Borbély Szilárddal, Tandorival, talán Marnóval, Györével, mással meg nem, Csajka Gábor Cypriannal és másokkal. Némelykor saját magammal is.

27.

Egykor Marno ingerülten hányt a szememre, hogy sok nálam a természet szépe. Ahányszor Keszthelyt olvasom, s tudom, hogy Keszthelyi Marno alfája-ómegája (még ha Marnónak alfája-ómegája sok is, s mind annak tanúköve, hogy más tektonikájú földdarabokat is meg tud látni ugyanazzal az Alföldhöz szoktatott szemmel), elcsodálkozom, hogy mégis van olyasvalaki, akinek cselekvési teréül elfogadja a (pontosan meg-

nevezett) természeti közeget. Keszthelyi antropológiája szerint természeti lény és nem társadalmi (ebben látom eredendő originalitását a hazai költészetben). Mindenét (majdnem mindenét) a természet által identifikálja, azzal kapcsolatos (evidens módon) a pszichológiája, az etikája, és természetesen a teste is. Az olvasó emiatt látja oly sérülékenynek/rezdülőnek, és ettől, hogy annyira kiszolgáltatott a mindenkori jelen időnek.

28.

Apámat, ahogyan öregszik, akként látom, hogy abba húzódik bele, ami végül ki is szolgáltatja. A biológiájának a kiszolgáltatottja. Semmi másra nem figyel, s panaszaiban sem illet már egyebet, mint azt, ami benne testi. Olykor elképedek, hogy erről az összezsugorodó testiségről miképpen nem tudunk magyarázatra beszélni. Mintha a magyar nyelvnek erre a világra nem lenne megfelelő szókin-
cse.

29.

Létezik olyan költészet, amelynek elmondásához, már ha olvasója akad, az olvasójának is olyan új értelmet kell juttatnia, amelytől legalább annyira megrettenünk, mint magától az attakot kiváltó költészettől.

30.

Nemzedékem kevés szerkesztőinek egyike. Felmérhetetlen támogatást nyújtott értékvalasztásaival.

31.

Utóbb, hogy a köteteim melyike kerül a Magvetőhöz vagy a Szépirodalmihoz, Mátis Líviával együtt döntötték el. Rezső a versekhez ragaszkodott, s még a képversekkel szembeni averzióját is képes volt fölfüggeszteni. S volt, hogy a társasági aktivitást leginkább kifejtő művészcsoporthoz – a *fölőspéldányosokkal* – szerepelt együtt. Sajnos, én nem láttam, mit nem csinált a színpadon.

32.

Szó, ami szó, egy kamasznak azt állítani – még ha versekkel is –, hogy nem az életese-mények a fontosak, hanem az életese-ményekre történő visszaemlékezés, felforgató eszme. Ma már tudom, az ember idejét nem a megélt életének dokumentumai képezik, hanem az azokra hivatkozó, értelmező emlékek. Az ezt állító költészettel nehéz volt mit is kezdeni. Pláne, ha nem a könyomást, olajat, mozaikköveket, hanem a pasztellt kedveli.

33.

Sosem emelte fel a hangját.

34.

Csajka Gábor Cypriannal akkor szakítottam meg a kapcsolatot, amikor leköpte E.-t. A Vörösmarty téren, a Magvetőt magába foglaló irodaház előtt vártam E.-re, amikor a Keszthelyit meglátogató Cypri kilépett az épületből, és belém botlott. Nem sok mindenről esett szó, amikor megérkezett E. Csajka menten leköpte.

35.

Rezső telefonon hívott, hogy mégse menjek fel hozzá beszélgetni a lakására. Holott, töprengtem az okán, ő invitált. Azaz Márta biztatott, hogy Rezső várna a jelentkezésemet, és ennek nyomán telefonáltam, hogy érdeklődjem a sorsáról. A betegségtúrásáról. Nyári meleg volt azon a pénteken, holott csak-csak tavaszodott. Nem indokolta, miért nem aktuális a jelenlétem. De a szavamat vette, hogy a nyár előtt felugrom hozzá, annyi mindent szükséges megbeszélni. Akkor már Hvaron lesz, ott is meglátogathatom. Ha már tavaly nem vállalkoztam arra, hogy én vigyem le őt az autómmal, hiszen nekem is arra van érdekeltségem, oda.

36.

A murteri tengerparti kocsmában szilveszteri éjfélt előtt, valamikor tízkor nekem aján-

dékoztak egy marihuánás cigarettát. Amúgy a levegőben terjengett a füves cigiszag, a kutyám el is kábult tőle. Nem találtam illőnek a visszautasítást, de nem szívtam el. Sosem fogyasztottam kábítószert.

37.

Sok az ismerősöm, akinek kivezették vas-tagbelét az oldalára. Mindegyikük attól tartott, váratlanul megömlik a nyiladék, vagy pedig hogy bélsárszaga van. Az idős korban elromlik az ember szaglása. S olykor olyasmit is érez, ami nincs, egyszerűen azért, mert a múltból párállik elő.

Pogány László képverse Keszthelyi Rezső szövegére

38.

Az öregedés kínjait sorolja apám elő. S azt, hogy kamaszkoráig figyelte csupán a korkülönbséget, meglett emberként nem érzékelt az időtávolságot maga és a tőle eltérő korúak között. S majd előáll azzal, hogy mostanság ismét számításba veszi. S mennyivel idősebbnek látja azt, aki két-három évvel korosabb nála, s mennyivel irigylésre méltóan fiatalabbnak azt, aki egy évvel utána született.

39.

Sok sort megjelöltem. Néhányat tudtam, tudok kívülről. (Magamtól azonban sem-

mit.) Ami tehát majd' a teljes életemet végigkísérte: „hogy maradjak. megmaradjak // szépség nélkül is a kimondott // emlék”.

40.

Az idézet végén nincs pont. A kötetben sincs központozás. Zuhognak, egymás után szelik át a teret a kisbetűs mondatok. Hogy jelentőségteljes lehet a versek képe, tehát akkor, ezáltal tanultam – tudom meg éppen most, ennél a pontnál.

41.

*a bűzvérű szörny is
elképzelte az agyam s hogy bántson
a fehérebb szomorúságot dáliának nézte
s ott benn a velőben most nap-tollú
madarak égik el a tengert*

42.

Nem primer tapasztalatokra hivatkoznak a versek. Azok arra valók, nézzük is bármelyik érzékszervi élményt, hogy a beszélő és a világ közötti relációt megjelenítsék.

43.

Hosszan és többször kérdezősködött a *Vadnarancsok* készülésének körülményeiről, a pszichiátriáról. Valamikor – aztán – arról a mentőútról suttogott, amelyben ő volt a beteg, amelyben megtapasztalta, hogy ő a beteg, amikor elfogadta az alkalom szülte, kezserves betegséget, Szigligettől Sümegig. Amikor már nem a világ depressziójával, hanem a sajátjával szembesült.

44.

Mást se csinált, csak kiforgatta a dolgokból a nagy, nehéz tükröket.

45.

Az ágyat a benne fekvő súlya béleli ki.

46.

Nem ragadható meg itt semmi. Csak úgy írható le, ha az eltűnések kerülnek rögzítésre.

47.

Az a tárgy a szomorú, amely megérintheetlen.

48.

Új antropológia: az ember, annak ellenére, hogy ő az érzékelő, nem kitüntetett szerepű. Az ember regisztrál, s bár kezdetben közönyös, a regisztrálás során felhevül, szenvedélyhez jut.

49.

Nekem is volt Amalfim. Rovinj.

50.

51.

Úgy a helyes, ha jelezzük, csináltunk egy üres sort is. Kivontunk belőle legalább egy mondatot.

52.

És csináljunk még néhányat.

60.

Megtaláltam a korábbi köteteiről írt apró szemléimet. Nem tudom, megjelenésük után olvasta-e azokat. Most abban reménykedem, hogy nem tette. Egyik szövegem sem jó, amelyet róla írtam, így csupán az lehet az értékük, hogy Rezső kapcsán nem sokan szólaltak meg. Úgy láttam, ő csupán szerkesztőnek lett használva.

61.

Volt korszaka, amikor drogozott. Mondták, hogy megszállottan tette. Cypriant nevezték meg okául, ő vitte bele, ő szerezte be számára az anyagot. Cyprian elpusztulásáról – a Nyugati pályaudvaron halt meg, a halottkezelési szabályzat szerint órákig ott kellett hagyni a tetthelyen, le volt takarva, és egy rendőr felvigyázta a tetemét – sosem beszélünk, halani se akartam róla.

62.

Tegnap meghalt Rezső. Ma, június 9-én kerül nyilvánosságra, hogy megszűnt lenni. Még nő a haja, a körme. Nyolcvanhárom éves volt.

63.

Mondják (nekem Szima, az egyik magvetős szerkesztőtársa), egy délelőtt Rezső arról panaszkodott, hogy költöznie szükséges az albérléséből. Meghalt a főbérlője. Ráadásul az önkormányzati lakás tulajdonosának nincs senki rokona, s nemcsak a temetés intézése, de a lakás visszaadásának procedúrája is reá hárul. Így derült ki, hogy kizárólag ő lehet a lakás további bérlője.

64.

A Vigadóba mentünk át a Magvető szerkesztőségéből. Legalább két órán át morfondírozott, de nem volt egyetlen szava sem, amelyet megértettem volna. Mivel olyan halkán beszélt, hogy nem hallatszott át az asztal túlsó feléig semmi sem. Ráadásul halk zene szólt. A fal mellett ültünk, valami dobogószerű alkalmatlanságra voltak fölemelve a bútorok. Kávét ittunk és vizet. A pincérnő Ági volt, Hajnóczy Péter felesége. Vele másodjára azután találkoztam, amikor Péter meghalt, és teteme, boncolásra, a veszprémi kórházba került.

65.

A Vörösmarty téren futok össze Györével, szép öregember. Varga Imrével téblábol együtt.

Imre is szép öregember. Onaggyal együtt járunk egy kört, amikor egymásba botlunk. Onagy sokat fogyott, szép öregemberré idősödött, azt hiszem, efféle alakokba zúgnak bele a pályakezdő írók. Keszthelyről beszélünk – Onagy hóna alatt éppen Rezső utolsó, kalligramos könyve. Amúgy a kiadó standjánál az volt az utolsó eladható kötete. Igaz, ha megmaradt volna belőle egy is, elvitte volna a hamarosan lezúduló eső. Keszthelyi Bíborkájáról nem szólunk, és sok egyébről sem. Csak hogy milyen jó fülszövegeket írt, rólam biztosan jobbat, mint a *Léghajó és nehezéke* valamennyi kritikusa. Györe Balázs ugyanazt állítja. Említi, hogy nem is oly régen Rezsővel telefonon beszélt, s elhívta magához. Bort és sört ivott, enni nem evett, nem tudott enni, s dohányzott, dohányzott, dohányzott. Örülök, hogy ő legalább találkozhatott vele.

66.

*Ó de ne nyúlj
a távolság rózsái után.
Ha zokogsz elmerülsz. A kezed
csak kéz marad. Megfogni
magadat se tudod. A csontod
is feléled, átsejtődsz a rétek
fűrácsán*

*Most a távolság is két
ha nyúlsz, habzsolják
rózsáidat, torkodba zihál
millió kiáltás. Vádolni csak
önmagad tudod, fohászkod
poklokig se jut el*

*tótalpú, csillagkőrmű
sárkányod meg le van kötve,
jól a szívedbe, el ne ereszd,
felhabzsolják rózsáidat, az
emberek szörnyek, estéid
felfalják napjaidat reggelre
jó ha magadra találsz*

*körbejárom a nappalokat
csillagot szólnak a fülemben,
a vér is elindul megkezdett*

útjaidon, a szív is elindul
az ébrenlétek perceid oly
valószerűtlenül égnek, Ne nyúlj
rózsáidért

mert elégnek, hallom, hogy
suhannak el tőlem, de te ne mozdulj,
zuhansz és akkor véged, az
értelem tiltja amit most
csinálsz. Az álmaid is kékek.
ejtsd el köveid, agyon ne üsd
önmagadat

hagyj fel mindent, kövesd
napjaid rendjét, széttörök
szíveden a magány, a végtelenben is
gondolkozott, viráglépcsőiden
elérsz, és a gyerekkor
napjai felderengenek néha, a rózsáidhoz
ne nyúlj

gyönyöröm, de örök
hófehéren, a szélben
te mindig megállsz, a fáknak
is fa a reménye, ne vedd
meg hát önmagadat, szárnyaid
eltakarják az éjszakát

Öledben csillagok bújnak,
ha élsz, önmagadnak is élsz,
rózsáidat soha el ne dobáld,
földrészeid felfedezése halálodra
várjon, a szerelem se hiszi
az időt, távolról mindig
szép vagy

Elúszol a végtelenség
zöld vizein, neved nem marad
meg örökre, önmagad nem tudod elveszteni,
csak az évek. Rózsáid még
színesek, épek, értük ne menj, felhabzsolják,
elég neked.

67.

Hogy a *Vonalak kertje* saját költői kánont hozott, s hogy ez jóformán egyszemélyi is, azt tizenhét évesen nem éreztem, csupán any-

nyit, hogy minden, iskolában tanult költészethez képest ez mennyire más. Egyik sem nyújt segítséget az értéséhez. Talán még annyit, hogy az a rend, az a szerzői orientáció, az a verskommunikáció, amelyre rábukkan- tam, nem hagy lehetőséget az egyszerre kívülről és egyszerre belülről történő olvasás- nak. Nincs kettős beszéd. Nincs lehetőséged a melléolvasásra. Kizárólag mélyen olvasva, a szövegben bent élve tárul fel valami jelentése ennek a világnak (ámbar nekem nem tárult fel, csupán annyi, hogy néhány részlete min- tázatot alkot, s ez a néhány szövegdarab iz- gató.) Később persze beláttam, hogy a Keszthelyi felajánlotta gondolkodási, érzékelési és ábrázolási mód nagyon sok orientációról ér- telemszerűen lemond, s beszűkíti az értelem- hez jutott múltat, másrészt olyan kulturális gyakorlatra ad módot, amelyet az összes többi (általam ismert) költészet nem ígért. Most, hogy megjelent válogatott verseskö- tete, az *Emlék kert* – benne a *Vonalak kertje* né- hány mozzanata, felülírva –, látható, hogy az a kánon, amelyet Keszthelyi Rezső már az első kötetében készen fölmutatott, több alká- nonra osztandó, éppenséggel ahány kötete jelent meg, annyira. Távolról föltehetőleg egységes (mert új nyelvet használó) ez a vi- lág, de belül még leíratlan, változatos földré- szeket ígérő.

68.

Ahány verskötete van, annyiféle lírát mű- vel. Akkor is különbözik korábbi önmagától, ha felülírja-kiegészíti-átalakítja a korábbi ver- sét: ő mindig olyan fűszálakat lát meg a vers- mondatai mögött, amelyeket egy másik ré- ről lehet érezni. Fordított Pessoa. Egyetlen név zubbonyában – időben egymást követve – több költői test létezik, sorjáznak elő, ame- lyeknek hol van, hol nincs hangja.

69.

Emlékkert. A monumentumok a létezők, s már akkor is azok voltak, amikor megtörtén- tek. Nincs bennük maradványa a teremtés pillanatainak.

SZŰZ TÉBOLY LEBEGÉS

A negyedik emelet hosszú folyosója végén, az utolsó lakás ablakán, amely a folyosóra néz, a megsárgult csipkefüggöny mögött, mintha egy várakozó és figyelő szellem arca sejlene fel. Ez a szempár minden biztonnyal azé, aki a *Vonalak kertje* című verseskötetében ezt írta:

*...a hóhullás beszakítja
az erek falait és ellobban
a gyengeség levegője
hiszen a föld angyalai
elborítják a csontokat
és nagy vérrögök hallgatják
a repülés éjszakáit
és a tüdő öröm még ilyenkor
a szájba betör a tér
ezernyi szép sárkányfeje
és a halál is felszáll a madarakig
ezután nehéz lesz lebontani
a valóság csöndjét a holdfény
golyáiról és befedni a kő
minduntalan fogyó szívét
és ami egyforma különbség
napkeletről ered a napkelte
és ugyanarról támad fölé az alkony*

Mikor a nyolcvanas évek közepén költőként és szerkesztőként megismertem, épp absztinens korszaka volt, és egy nálánál sokkal fiatalabb lányba volt szerelmes. Amikor a lány elhagyta, azt hittem, emiatt süllyedt depresszióba és vált a függőségek rabjává. Utólag kiderült, tévedtem. Már korábban is szenvedélybeteg volt. Abban az időben látogat-

tam meg először ebben a lakásban. Az ajtó akkor sem volt zárva, és az ágyban ruhástul fekve találtam rá. Egy kabáttal volt letakarva. Felébredt és kávéért kért. Amíg a kávé itta, a konyhában elmosogattam és tojásrántottát készítettem neki. A verseskötetemet azon a délutánon és egész éjszakán át szerkesztettük, miközben a szerbiai szilvafák ajándékba hozott tüzes vizét ittuk.

Most kerekesszékekben, a folyosóra néző ablaknál várt engem és barátnőmet. Sovány fél karjával nehézkesen üdvözölt bennünket, míg a másikkal cigarettáért nyúlt. Az útközben vásárolt túrós-spenótos burekot, sört és ásványvizet kiraktuk az asztalra.

Ugyanaz a szag csapott meg most is, mint amikor kilenc évig itt éltem. Azóta szinte naponta járok hozzá elvégezni a háztartási teendőket, gondozni, ápolni. Az áporodott kocsmaszag mindig beivódik a hajamba, a ruhámba, a bőrömbé. Távozásom után a lift megtelik a bűzömmel. Az ismerős szag az utóbbi hónapokban ürülékszaggal vegyült.

Homályos szemüvegén át zavarosnak tűnnek a semmibe néző szemek, ám egy pillanatra mégis megcsillan a szürkés-kék szempár, mintha a nemrég írt versének töredékét idézné fel gondolatban: „Ma megint (mindig) Ő – hiszen már / (gyakorlatilag) nincs is rajta kívül / senki(m): akinek...”.

Tegnapelőtt megfürdöttem, ma csak lábmosás lesz. A kerekesszék elé teszem a műanyag lavórba készített langyos vizet. Rekedt hangon mond valamit, nem értem. Amint felgyűröm pizsamája szárát, elhalt bőrpikkelyek porzanak szét a levegőbe. Köhögés tör rám. A vízbe fertőtlenítőszer tesz. Barna, nyálkás felhők terpeszkednek, duzzadnak a lavór alján. Térdéig, majd combjáig locsolgatom a szóke vízzel. Arca el-lágyult. Mintha nem érezné bőrén a fájdalommasan viszkető, égető, kisebesedett pikkelyeket. Testileg, lelkileg távol volt, olyan távol, mintha nem is ebben a budapesti szobában, hanem egy képzeletbeli tengerparton lenne, ahol hullámok csókolgatják a lábait. Régen, amikor ezt a verset írtam, még nem tudtam, hogy sok év múltán mindkettőnkről tanúskodni fog:

Áttetszővé tette lábszárait a hullámverés.
Útitársa kinn rekedt a nyílt tengeren, de hörgése
eljutott hozzá és mellé telepedett a cserjék alá.
Ezen az éjszakán már nem történt semmi.
A tenger borvörös volt, mintha nem is az időben,
de egy abroszon loccsant volna ki az örökkévalóság.
Hosszú, gyökérformájú villámokat látott,
fákat és vetéseket az égen.
A füstölgő vihar utáni sárga levegő égette torkát,
a szigetre vágyott, ahol sem állat-, sem emberszag
nem zavarja testében az ősi tiszta növényzetet.

A tenger valami ronda, fertelmes virágot vetett ki,
amely rögtön sétálni indult.
Hosszú, fényes tüskéit tördöste,
mintha nem is a parti homokban,
hanem egy vízbe fúlt asszonyban üldögélne.

Akkor az a virág egy véres,
gőzölgő követ hozott a világra.
Akár a hullám a kagylót.

Távol isten- és emberszagtól,
ahol a tengernek illatos haja van,
és reggelente habos kavicsot dörzsöl ki ágyékából;
a sziget meleg, véres bőrt húzott magára,
és furcsa, sárga virágok lebegtek fölötte,
akár a szitakötők
egy elsüllyedt világ örvényei és kipárolgásai fölött.

(A sziget meleg, véres bőrt húz)

Míg a jódszagú víz fölé hajolva mostam a
lila foltos bőrt, mely alatt szinte semmi hús
nem volt már, barátnőm táltos erejű nagyap-
járól beszélt, akinek kislány korában hétvége-
ken, zománcozott lavórban selymes vízben
füröszttötte lábát. Jutalmul annyi zsebpénzt
kapott, hogy villamossal is mehetett volna
haza, de inkább mozijegyvet vett a pénzből.
Nekem Nádas Péter *Találkozás* című darabjából
a Fiú lemosdatása jutott eszembe, amit
Máriaként játszottam a darabban. Ott zomán-
cozott lavórban volt a pokol. Nagykorú fia-
mat is tüzes vízben mosdattam, hűtöttem,
amikor titokzatos, magas láz gyötörte. Any-
nyira lesoványodott, hogy karjaimba tudtam
venni angyal testét, és az ágyra fektettem:
„Meddig a magány hangjairól, a harapásról, /

Tillmann Hanna: Valkűrök. Jobb

Meddig a rózsákról, a szeretet karmai kö-
zött? / A sötétben két összezárt fenevad szu-
szog.” (A rózsákról az enyészet falai között)

Miután megtöröltem a lábát, gyógykenőccsel
kenegtettem a lábfejét, a lábszárát, a combját.
Meadóan túrta, de mindvégig merőn nézett a
körfolyosó ablaka irányába. A csipkefüggönyön
át is láthatta az ablakpárkányon álló viráglá-
dáknak táncosan lebegő kanadai gyöngyvirá-
gokat. Meglehet, ez a verse pont ekkor született:

Mert, drágám, ha igaz: az örült nyelvet
ingatja a lét; sírásmézet csepegtet
a tél? hóörömkönnye meg
agyvirágrengetés –

magunkkal jöttünk, és megyünk, nincs
mással lenni inteni;
anyácskám, te, szűz téboly lebegés;
ingatod most is a létet,
míg ő test-pillanatokra tördeli
azt, ami sosem egész.”

(xxi)

SZERKESZTŐI FÜLSZÖVEGEI

Száraz György: *A Rókus-templom harangjai*
Magvető, Budapest, 1979.

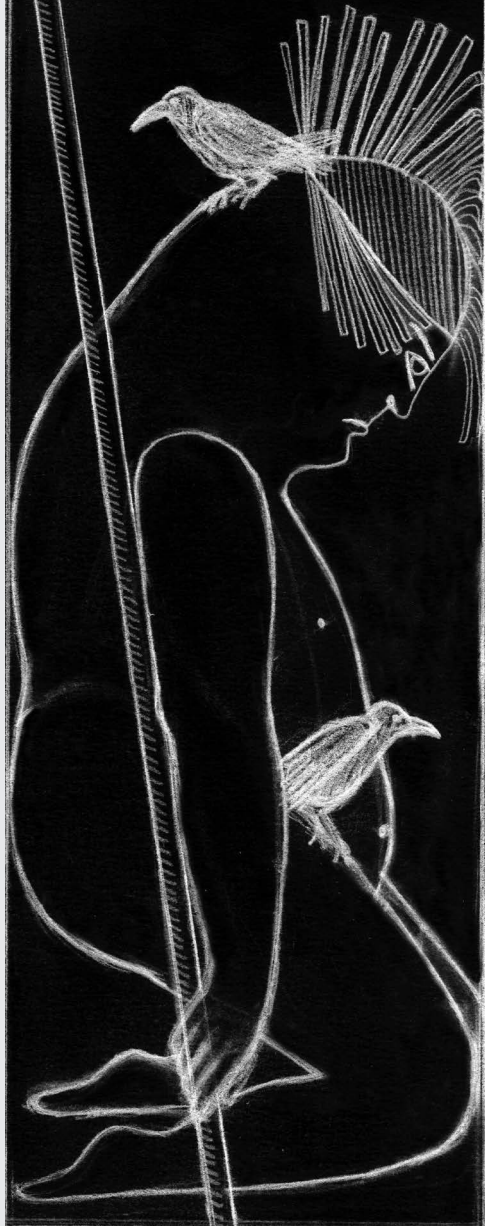
Dráma, komédia, tragikomédia és tévéjáték... Hét mű – Száraz György 1969 és 1978 közötti munkásságából – szerepel ebben a kötetben. Darabjainak többsége történelmi természetű, ez azonban nem azt jelenti, mintha a szerző kizárólag a múlt történelmét ábrázolná, hanem azt: a történelmi anyagból merít, azt formálja, olyasféle meg gondolásból vagy belátásból, amelyet Louis Aragon így fogalmazott meg: ki tudja, mikor kezdődik a jelen, és mikor ér véget a múlt. Száraz György erre a nehéz kérdésre keresi a minél pontosabb választ – a mi számunkra; darabjai tehát jelen idejűek. Olyan fájó pontokhoz tér vissza az író, olyan sebeket diagnosztál, amelyek mai helyzetünket is többé-kevésbé meghatározták vagy befolyásolják-motiválják: hatással vannak vagy lehetnek szemléletünkre, gondolkodásunkra és érzelmeinkre. Tragikus bukások (Batsányié, az 1848/49-es forradalom és szabadságharcé) és olyan, az adott körülmények lenyomataként létrejött magatartások és alkalmazkodások, amelyekben a nevetséges és az ijesztő keveredik, valtatása, elemzése zajlik le valamennyi színművében. Mindez azért, hogy tisztázódjék a minket is érintő következményük. Száraz György megkövült előítéletek, eszmei stílus nélkül, megejtő jóhiszeműséggel és egyszerűen megejtő tárgyilagos szigorúsággal igyekszik eloszlatni a történelmi félreértéseket, és helyükbe állítani a valóságot.

Szervác József: *Szavak hazáig*
Magvető, Budapest, 1980.

Mint néhány, igen figyelemreméltó tehetséggel bemutatkozó pályatársa, Szervác József is elhatárolja magát az előre kialakított nézetektől, az úgynevezett nagy szavak, általános fogalmak beidegződött értelmezésétől éppen úgy, akár azok mutatós frázisköltészeti megfelelőjétől. Olyan ideákat keres és fogad el, amelyeket kizárólag a realitás ébreszthet benne. Vers-útja keserű, de egyszerűen energikus érzelmi eseményeken keresztül egy rendkívül szigorú belátáshoz vezet, mely ugyanakkor kiélezett vonatkoztatás is, arra, hogy minden, ami vele, a fiatalságával történt vagy történik, szükségszerű is, meg lehetetlen is, mind egzisztenciális, mind emocionális és intellektuális tekintetben. Tragikus feszültségű pattállapot ez, és kibírhatatlanul elfogadhatatlan, de éppen nehéz elviselhetetlensége kényszeríti Szervác Józsefet a szabadság lehetséges mértékének az elérésére. Nem képzeleg, nem szenved, hanem fogcsikorgatva küzd, nem függetleníti magát fikciókkal, mert nem a csak elgondolható, a csak vágyható, hanem annak, ami van, az „eszméit” akarja megtalálni és megélni.

Györe Balázs: *A jámbor Pafnutij apát keze vonása*
Magvető, Budapest, 1982.

A kötetzáró ciklus egyetlen poéma: *Az egyetlen vers felé*. Ez a cím hangsúlyozottan egy közeledésre, folyamatos közeledésre utal, és – tegyük hozzá – megérkezésre, más szóval: a költészethez való eljutásra. Györe Balázs ugyanis úgy véli, szinte lehetetlen megtalálni azt a költészetet, melynek „jelei eléri tárgyukat”; mely azonosulni tud azokkal az érzelmekkel és gondolatokkal, amelyeket a kifejezés révén próbál megvalósítani és értelmezni, olyan élményeket nyújtva, amelyek nem maradnak alul az élet élményeivel szemben. Györe Balázs kételkedik a líra úgynevezett eszközeiben, még inkább pedig: nemigen hisz a viselkedésében, meg-

Tillmann Hanna: Valkűrök. Wotan

annyi „szerepformálásában”. Jómaga éppen ezért leépíti az írást, egészen a hangtalansáig, a csöndig, igen különös módon téve ezt, mondhatni: szeriális szerkesztéssel, használva ezt a szerkesztést úgy is, hogy a leépítés fordítottja, az írás felépítése is igazzá váljék; a „hang elvesztése” a hangzás megtalálása, anyagszép érzékenysége legyen.

Kemenczky Judit: *Sorsminta*
Magvető, Budapest, 1982.

1979-ben jelent meg Kemenczky Judit első verseskötete, *A vesztő*, mely komoly érdeklődést váltott ki mind az irodalmi közvélemény, mind pedig az olvasóközönség körében. A *Sorsminta* következetesen tágitja azt a

kérdéskört és mélyíti tovább azokat a konfliktusokat, amelyek korábban is szervezték Kemenczky Judit költészetét; még intenzívebbé tette a reá annyira jellemző érzelmi képzelőerőt és az élményeket megélt és értelmező képi kifejezésmódot. A versek, melyek – mondhatni – élménytörténetek, szinte kultikus megszállottsággal törnek arra, hogy a szorongatott, elfásuló gyötrődéseket és „manipulált” fájdalmakat okozó helyzetekben is megeljen az emberi egzisztencia cselekvő megvalósulát – teljes és himnikus megnyugvását.

Lakatos Menyhért: *Akik élni akartak*
Magvető, Budapest, 1982.

A *Füstös képek*, az első magyar cigányregény szerzője azt firtatja könyvében, hogy az utóbbi évtizedekben végbement társadalmi változásokból „mennyi az igaz” – a cigányokra nézve. Másképpen mondva: kedvezőbbre fordult-e a cigányság helyzete. A választ szokatlan, mégis jelképpé nőző történettel keresi meg Lakatos Menyhért. Egy cigánytelep a maga keserves erőfeszítése árán, minden „külső” segítség nélkül téglagyárat hoz létre, mely megszabadítaná a nyomorúságos cigánysorsától, és kiválthatná az évszázadok óta tartó elszigeteltségből. Az üzemből azonban kiforgatja a helyi termelőszövetkezet, kiforgatja a gyanakvás, az előítélet és a féltékenység. Ebből a kifejtésből derül ki: „mennyi is igaz” az említett változásokból. Mégis, a kudarc ellenére valamilyen átalakulás kezdődött el a telep életében. Ha anyagi és életforma-természetű hasznat nem húztak is a téglakészítésből a telep lakói, olyat azonban, amelynek erkölcsi és magatartásbeli értéke van, igen: ugyanis a munka, mondhatni: a teremtő cselekvés segítette őket abban, hogy szabaduljanak némileg a régestelen-régen természetükké rögződött babonáktól, rossz szokásoktól és vonásoktól, és eljussanak addig a belátásig, miszerint vissza lehet ugyan álmodni olyannak a világot, mint amilyen a múltban volt, „de úgy élni benne, mint akkor, már nem lehet”.

Géczi János: *Léghajó és nehezéke*
Magvető, Budapest, 1983.

Géczi János első verseskötete feltűnően érdekes, mondhatni: regényes kompozíció; három ciklusából a középső, az epikus természetű a tartópillér: a *Jegyzőkönyv egy irodalmi önképzőkorról, előzményekkel, megjegyzésekkel és kiegészítésekkel* című poéma. Ebben a fikcióban értelmezi és határozza meg saját és általában: nemzedéke igen sokat vitatott létérzését: a vélt kirekesztettséget, a bizonytalanságot, az örökös átmenetiséget: „a mi-ből kitoloncolva, s az én-hez el nem jutva”; „már a tól-tól távol, de az ig-ig el nem jutva”. Ez a helyzetfelismerés az „önképzőkör” fel- és megidéző történéseiben és légkörében bontakozik ki. Jóízű akkurátussággal, kedvesen körülményeskedően, reflexiókban változatosan írja a történetet Géczi János. Akkurátussága és körülményeskedése érzelmi eszköz, mely ironiává, fájdalomná, elfogódottsággá és intenzív élménnyé eleveníti a személyes és nemzedéki egzisztenciális életrajtot.

Tandori Dezső: *Sár és vér és játék*
Magvető, Budapest, 1983.

„Aki valami nagyon egyszerű történetet keresne: itt találja meg vajon? Megtaláltunk egy madarat... 1979 májusában megtaláltuk Tilit... Tili 1980 áprilisában tojni kezd: nem vagyunk eléggé gondosak és szerencsések: már későn látunk a megmentéséhez: balszerencse is kísér minket: Tili meghal...” Ebből a – talán – „valami nagyon egyszerű történetből” alakul ki a *Sár és vér és játék* tényfolyamata, illetve tényfolyama. Tandori Dezső ugyanis ki akarja nyomozni Tili halálának körülményeit és okait. Az ezekre vonatkozó tény- és adatrengeteg és a nyomok, a feltevések sok irányba, sok okhoz vezetnek vagy vezethetnek. Éppen ezért az anyag ismételt, sokszor ismételt előkerül, megforgatódik, feltételeződik, más szóval: állandóan újból megtörténik. „Talán a könyv, ha bemásolom ezeket az önisméltéseket, éppen így ad valami képet erről a szerencsétlen ügyről és a

mi állapotunkról utána, és sokan rá fognak ismerni a sajátjukra, ilyen s más esetekben...” – írja ezzel kapcsolatban Tandori Dezső. A regény azonban nemcsak a „szerencsétlen ügyről” ad így képet, hanem arról is, hogyan kell élnünk és bánnunk azzal, amit nélkülözhetetlennek érzünk, aminek örülni tudunk. Aktívan kell tevékenykedni érte, hogy ne veszítsük el. De nem elég tevékenységünkhöz az együttérzés, a jóakarát, a lelkesedés, a szenvedés és a mégoly nagy ragaszkodás és szeretet sem. Valami plusz szükséges hozzá: a pontosság, a lehető legnagyobb „profi” pontosság. Értenuünk kell, nagyon kell értenuünk ahhoz, ami van: „...mindent jól tettünk, csak hinni nem lett volna szabad abban, hogy bárki megmondhatja, mi van, nyomozni kellett volna szakadatlan, nyomozni mániákusan, amikor jó az eredmény, akkor is, tovább kellemetlenkedni a jó ügy érdekében, egyetlen pillanatig sem pihenne, ahogyan ennek elvben a világban is lennie kéne...” A minél nagyobb pontosság keresése és annak megfogalmazása ez a könyv, létfontosságúnak érzett megfogalmazása, mert eme bizonyos többlet nélkül nem tudjuk megtartani azt, ami a miénk, ami megmutat minket. Mert: „Talán nem beszélhetünk önmagunkról. Talán nincs ilyen kifejezés. Talán ezért vannak a kártyabajnokságok. Talán ezért vannak – életre-halálra már – a madarak”, mert nélkülük kifejezéstelenek vagyunk, kifejezhetetlen az örömünk, a szomorúságunk, a szeretetünk, mert önmagunk kifejezése nem bennünk van, hanem a világunkban.

Thurzó Gábor: *A szent*
Magvető, Budapest, 1983.

Thurzó Gábor egyik legemlékezetesebb és legjelentősebb munkája *A szent*. A Szentszék Vizniczei prelátust bízta meg: legyen az *advocatus diaboli*, az „ördög ügyvédje”, „Isten szolgálója” Gregor István szentté avatási perében. Azaz: ellenőrizze az állítólagos csodákat, amelyek a szent hírében álló, tragikus sorsú kispap közreműködésére történtek, hallgassa meg Gregor életének tanúit, csodák és tanú-

vallomások keresztútján keresse meg az igazságot. A prelátus ellentmondásokat fedez fel Gregor ifjúkori naplója és lelki vezetője, a József társasági Erdélyi atya életrajza, az Erdélyi által felvett tanúvallomások között. Megérti, hogy Erdélyi atya a szerencsétlen kispap „szenvedésének tüzén süti a maga szerencsétjét”, hogy a József Társaságnak szentre van szüksége, megérti, hogy a rendszer is igényt tart az „engedelmesség és a szenvedés szentjére”, hiszen a szovjetunióbeli első nagy verecségek esztendejében vagyunk. És Vizniczei nem Gregor szentté avatási perének, hanem egy történelmi pernek lesz az *advocatus diaboli*: bukása őt emeli a regény főhőssévé, és Erdélyi atya áldozata, a szerencsétlen Gregor már csak ürügye a történetnek. Noha nem nehéz felismerni Kaszap István tragikus sorsának elemeit a regényben, *A szent* mégsem kulcsregény. Az író jóval többre vállalkozott annál, hogy kimondja az igazságot a régi, irattárba került szentté avatási perben: nem egy ember, hanem a történelem igazságát nyomozta, és egy szentté avatási per helyett a múlt perét írta meg, melyben mindenki, hívő és nem hívő egyaránt érdekelt.

Csajka Gábor Cyprian: *Tantra*
Magvető, Budapest, 1984.

Meglehetősen ritka az olyan első verseskönyv, amelyiknek akkora érzelmi irama, annyira heves indulati lüktetése volna, mint amilyen Csajka Gábor Cyprian kötetének, a *Tantrának* van. Miből adódik vajon az a kifogyhatatlan energia és töretlen lendület, amely a legjelentősebb verseket létrehozta és ösztönös elevenségben tartja? Egyrészt kétségtelenül Csajka Gábor Cyprian fiatalságából, illetve a versek tizen- és huszoneves korából, másrészt – és ez a fontosabb – a körülmények, az adottságok, a feltételek, egyáltalán: az egzisztencia vagy éppen az egzisztenciátlanság nyílt és teketóriátlan érzelmi feléléseiből, szinte a kiszolgáltatottságig jóhiszemű és fokozottan érzékeny feléléseiből. És mit mond Csajka Gábor Cyprian költészete arról: mire való, mire kell ez a felélés? Egyfelől a kor

és valóságának minél pontosabb megélésére és megértésére, másfelől pedig arra, hogy ez a féltés, melyben oly sok ellentmondás, tisztázatlanság és baljós mozzanat van, végül is olyan értéként térüljön meg, amely nélkülözhetetlen a teljesebb létezéshez.

Tandori Dezső: *Celsius*
Magvető, Budapest, 1984.

A kötet mottója két Szép Ernő-idézet, a másodikban olvashatók ezek a sorok: „A piktorok festenek mezőt, zöld színt festenek, az a fő s minden a fű közt. De én nem vagyok festő, csak egy ember vagyok, hát énrám nézve minden kötelező, amit itt a szem kapott... mindez követel valamit tőlem, azt, hogy megjelenését fogadjam úgy, mint a napvilág elfogadja, azt, hogy szállást adjak neki eszméletemben, mindennek a világon, hogy fölleheljem... hogy ott gondoljam gondolatomban, hogy érzésemben érezzem, mind-mind a világot...” Ebből az idézetből, erről az idézetről kilátás nyílik az egész könyvre; arra, hogy a könyv (és a költészet) a fű, s minden a fű közt, nem pedig egyetlen zöld szín, és a poeta nem költő, csak egy ember, akire minden kötelező, amit a szem kapott. Tandori Dezső azt viszi végig és véghez ebben a kötetben, hogy ő inkább csak ember, aki szállást ad magában annak a rengeteg mindennek, annak a megszámlálhatatlanul sok részletnek, amiben a világ részesíti. Valamennyi anyagi, tudati és érzelmi részletére kiterjedően kitarul a versekben egy, mindennek a megjelenését fogadó ember léte, és a részletek kitarulnak vagy rátáruznak, visszatáruznak a létre; mind a kettő (a lét és a részlet) a maga valóságos élményképeivel mutatkozik, olyanokkal, amik egyszerűek, mulandóak, gyönyörűek és szomorúak. És: „Egyszerűen csak: mennyire szerettünk // S – mennyire? – Kiket? – és nyoma is marad, / »amit úgyse lehet megírni«, / mondja felügyelőné, s ez így van, // Volt ez – van ez –, és lesz majd, hogy nyoma lesz / az, ahogy megírni nem is lehetett...” És ha arra utaltunk, miszerint a Szép Ernő-idézet hívja fel figyelmünket a kötet egyik fontos tulajdonságára, akkor ez: „ahogy

megírni nem is lehetett”, a másokra; ennek az „ahogy megírni nem is lehet”-nek a vállalása és munkává cselekvítése a versben az alapvető álláspont itt. Aszerint, hogy az élet, az úgynevezett lényege kimondhatatlan, visszadhathatlan; nyomai vannak csak, sok-sok nyoma van; utalásai vannak azokban, amiket megélünk és felfoghatunk. És van ebben a megoldhatatlanságban valami szintén kimondhatatlanul nagyszerű, valami fogalmásíthatatlan teljesség. Ez van – röviden – ennek a könyvnek a verseiben.

Kukorelly Endre: *Manière*
Magvető, Budapest, 1986.

A szó: *manière*, modort is meg eljárást is jelent. Kukorelly Endre második kötetére vonatkoztatva: modoros eljárást; mesterkélte, modoros utánzását valaminek, olyan valaminek vagy valamiknek, amelyek valóságosan mesterkéltek, utánzók és hamisak. Az ilyen mesterkéltségek attitűdjét tette eljárássá Kukorelly Endre, és tette a modorosságot formai módszerré is. Ezzel – és ezáltal – ironikusan, sőt szarkasztikusan bánhat azokkal az emberi tényekkel és jelenségekkel, amelyek kisszerűek, banálisán evidensek és veszélyesen nevetségesek. Vagyis éppen a mesterkéltséggel, az érzelmi és szellemi utánzatokkal epatíroz, karikírozza a valóság „manerizmusát”. És mivel ez az ironia egyszersmind érzelmileg egyre inkább kitakaródoz, tiszta fájdalomkig meztelenedő, a *manière* önmaga nehéz élményét éli meg ebben a kötetben; korszakkal teremtett és alakított modor játssza el drámáját és végzi el egyik önértelmezését, majd hozza meg katarziszát.

Labancz Gyula: *Hajnali dramaturgia*
Magvető, Budapest, 1987.

Labancz Gyula negyedik kötete változást, átalakulást mutat; lírája felvillanyozódott, kötetlenebb, kitarulkozóbb és közlékenyebb lett. A költő kedélye teljesebben bírja és igényli most azt, ami valóságosan van; in-

kább közvetlenségben, mint szubtilis tudat- és érzelemállapotokban tartja meg az élményeket. Ezért nagyobb és elevebb a közlékenysége, a „feljegyző” kedve: az állandó verstudósítás a benyomásokról, történésekről, rácsodálkozásokról, felismerésekről. Eképpen kerültek állandó életbe, állandó „játékba” a kötet versei – és sokoldalúságba; nem „valóságfeletti aforizmák”, ahogyan korábban jellemezték őket. Változott – ennek megfelelően – a formaélmény is. Labancz Gyula nem adta fel ugyan a „purista” közlés-módot, illetve a szűkszavú formát, de formaszűkszavúsága teltebbé, matérikusán teltebbé vált; a versek többsége megőrizte keletkezése állagát. A forma most is pontos és finom, mégis magán viseli – mégpedig előnyére – az elevenségben rejlő változandóságot.

Pálinkás György: *Názáretben nincs hol landolni*
Magvető, Budapest, 1987.

Pálinkás György új, belső, azt is mondhatjuk: tartalmi formát munkált ki második kötetében; és új formai gondolatmenetet, szó- és asszociációvezetést. Grammatikája, lírai grammatikája ettől eredeti. Emellett feltűnően szervezett és egyszersmind mozgalmas és változatos a Pálinkás-vers. Racionális ízlés és racionalizált élmények építik fel a verset, nagyvonalú érzelmi szerénységgel. Pedig a tartalmi hangzás nem feltétlenül új, sőt olykor akár banális is, ha a harmincévesek általánosuló témaprogramjára és témaszemléletére gondolunk. Pálinkás György azonban a téma más aspektusait és más minőségét keresi és próbálgatja. Nála is tagadhatatlan a közérzetkrízis és -kritika, az eszmei rezignáció és a tanácstalan hiányérzet, de tagadhatatlan az a tárgyyszerű fölény is, amely kiemeli az említettek közül, illetve áttemeli a vitális elviselésbe legalább. Mert Pálinkás György nem kompenzálja az életbevágó banalitásokat megoldásokkal, hanem életbevágó megoldatlanságban és – tegyük hozzá – éppen olyan valóságban tartja őket. Problémahelyzete ezért „tárgyalóképes” és igazán líraképes.

Ladik Katalin: *Kiűzetés*

Magvető-Forum, Budapest–Újvidék, 1988.

Ladik Katalin a jugoszláviai magyar irodalom egyik legjelentékenyebb, legérdekesebb és – sokak véleménye tükrében – legfeltűnőbb alakja. Ennek ellenére nem extravagáns lírikus. Egész eddigi életműve azt bizonyítja, hogy klasszikus teljességében értelmezi az ember és természet viszonyát éppen úgy, mint az érzelmeket, a szenvedélyeket; Ladik Katalin természeti voltukban, hagyományosan kívánja megélni azokat. Ahogyan a hatvanas években jelentkező avantgarde lírikusok többsége, ő is az ilyen „klasszicizmusból” eredően merészen korszerű. Nem az elkülönülés vagy a különködés költője, hanem sokkal inkább az eleven hagyományé; az eredeté és a folytonosságé. Számára az egyszisztencia szétbomlása, elszigetelődése, bár nagyon is számol vele és nála is állandóan jelen van, mint eredmény használhatatlan, elfogadhatatlan és kibírhatatlan. Ebből az elfogadhatatlanságból, ebből az elviselhetetlenségből alakult ki az igen egyénien drámai formaélmény és formahelyzet, melyben életösztön erejű érzelmi tényé válik az érintett szembeszegülés és küzdelem. Ezt cselekményesíti vers-folyamatában ez a verseskönyv, mely Ladik Katalin 1962-től 1985-ig közölt verseinek a válogatását tartalmazza.

Oravecz Imre: *1972. szeptember*

Magvető, Budapest, 1988.

„...hát, nem különös, még mindig nem hagynak nyugodni a részletek, tovább élnek bennem, tőlem szinte függetlenül, és kényszerítenek, hogy foglalkozzam velük, kínoznak, gyötörnek a hogyanok és a mikéntek, még most is, mikor a részletek összegén, az egészen már túl vagyok” – írja Oravecz Imre a kötet egyik darabjában. Minek a hogyanjairól és mikéntjeiről van szó? A szereleméről, a költő szerelmeiről. Oravecz Imre azt az élményt írta meg, milyen a szerelem, milyen a teljes-társ viszony; milyen volt, milyen nem lehetett. Ahogyan vele történt, végül is meg

nem valósulássá vált, gyógyíthatatlan bonyoldalmakká és egyedüllétté, és amíg odáig vezetett, addig is kínokkal, lemondásokkal, nehéz meghasonlásokkal, érzelmi és erkölcsi kudarcokkal volt teli; ezek voltak az eseményei. Alkati sors, vagy az érzelem, a szerelem korhelyzete, koradottsága hozta-e így? A versek organizmusát nézve az említettek kölcsönhatása; a személyiségalkat megnyilatkozása a koralkat iránt, és fordítva. Oravecz Imre kötete ezért nem magánvallomás, öntépelődés és „alanyi” gyötrődés csupán, hanem általános emberi kisugárzású konfesszió is.

Györe Balázs: *A 91-esen nyugodtan elalhatok*

Magvető, Budapest, 1989.

Györe Balázs verseskötettel jelentkezett először a nyilvánosság előtt. Ez a munkája próza, a szerző naplóregénynek nevezi, melynek tartalmi szándéka az önmegfigyelés és az önértelmezés, az önértelmezés révén pedig a valóság érzékelése, felismerése. Ezt a szándékot áthatja – többek között – az a kényszer is, miszerint otthontudatra, személyiség-identitásra, az öntisztázásához hozzásegítő elsődleges élmények felidézésére feltétlenül szükség van. Györe Balázs azt tapasztaltatja gyermekkorához láncolódó történeteivel és emlékeivel, hogy mindenkinek meg kell találni a helyét és élete célját szűkebb-tágabb környezetében; példaképekre, társakra, szövetségesekre van szükség; szüntelenül választásra és értékeink védelmezésére kényszerülünk a mind nehezebben értelmezhető valóságban. A naplóregény tehát, noha közös múltunk és a tényekkel viaskodó emberi tudat a tárgya, tulajdonképpen jelenközpontú. Egy értelmes létezésre áhító életideált és módszeres eszmélkedésre készítő létmegélési lehetőséget kínál olvasóinak. A felidézett gyermek- és ifjúkornak sok eleven reáliája van a naplóregényben – és gazdag, pontos költészete. Ritka szép, rezdülékeny és egyszersmind súlyos próza Györe Balázsé; természetes élménypróza.

Összeállította: LADÁNYI István

(BE)ÉPÜLÉS

Vak Béla

Vak Béla a legkisebb rossz címén tájépítész. A tájépítész jobb, mint az egyszerű építész, mert Vak Béla keze szabadabb benne. Vak Béla szabad keze kétségbeesett. Mindent megcsináltak már – gondolta –, én akkor nem csinálok semmit. Vak Béla sokszor nem csinált már semmit. Nem csinált szép semmit, édes semmit, kósza semmit, boltozatos semmit, csak hogy elkerülje, hogy semmilyen semmit csináljon. Vak Béla szerint a semmilyen semmi a legrosszabb, amit egy tájépítész tehet. Vak Béla meg mégiscsak tájépítész, az meg nem semmi. Hogy a semmivel mégis kezdjen valamit, utolsó szalmaszálát egy cserépbe dugta, a cserepet a szoba sarkába rakta, és leült mellé. Vak Béla hosszan nézte a szalmaszálát a cserépben. Jobban jobbra jobban nézne ki, gondolta, és jobbra tolta. Jobban balra mégis jobb, gondolta, és balra tolta. Ez itt nem jó, gondolta Vak Béla, ezért kidobta a cserepet az utolsó szalmaszállal együtt. Ez se jó itt, gondolta, ezért kidobta a szoba sarkát a szobával együtt. Semmi nem jó, gondolta és kidobta szabad kezét Vak Bélaival együtt.

Péter tája

Péter legjobban a tájat szerette, de csak azért, mert minden mást nem szeretett annyira. Mindenféle tájat szerettett, füveset, pusztásat, búzásat, fásat, állatosat. Péternek a sós-köves táj volt a kedvence, mert olyat még nem látott. Sós-köves tájból mindent lehet csinálni, amit egy tájjal lehet csinálni. Sóvárat építeni, köveket pakolni, kővárat építeni, sót pakolni. Péter szerette a sót, mióta csak úgy szeretett valamit, mint az emberek a sót. Péter sóvár szemével lebontotta a kertvégi kutat, alapanyagnak, kőnek. Felfeszítette a kanalizáció fedelét, mert ha alatta nincs is, lehetne sóbánya, honnan sót, ha onnan nem. A sóvárat a kővár helyére pakolta, majd a kővárat a sóvár helyére. Béla sóvár szeme minden szegletében megjárta az üregét, mire felépítette kedvenc táját. Ez az én tájam, én csináltam. Az én tájamban, a sós-köves tájamban minden alapanyag hideg, szürke, szagtalan és mozdítható. Az én tájam, az én váram. Sóváram, kőváram, mikor hol. A legszebb táj, amit valaha láttam – gondolta Péter, de aztán meggondolta, mert a sós-köves táj már nem volt a kedvence.

Tillmann Hanna: Valkűrök. Bal

Rezső búcsúja

Minden búcsú nehéz – mondta volna Rezső, ha nem lett volna tele a szája. Rezső nem beszél tele szájával. Rezső később úgy gondolta, ha nem evett volna éppen, akkor se mondott volna ilyet. Ilyet minek mondani. Rezső csak azért mondta volna el, hogy minden búcsú nehéz, hogy ő is mondjon valamit. Tudta, hogy nem minden búcsú nehéz. Annak például kifejezetten örült, amikor azt az elmebeteg kutyát elaltatták. Nézte a kutyát és kurvára örült, hogy végre meghal. Ahogy vitték a sintérek, Rezső integetett a kocsni után, és azt mondta: viszontlátásra, drága Morzsa. Rezső életében nem mondta azóta se senkire és semmire, hogy drága. Rezső azóta se mondta senkire és semmire, hogy morzsa. Rezső a drága morzsázás közben hálát adott az égnek, hogy Morzsa, az ölebféle kutyák leggecibbje, megdöglik végre. Három éve majdnem megharapta Rezsőt. Két és fél éve is majdnem megharapta Rezsőt. – Van, hogy nehéz a búcsú, de van, hogy nem – mondta végül Rezső, miután lenyelte a falatot. Aztán azt gondolta, kár volt mondania, mert ezzel sem mondott semmit.

Péter beépül

„Elegem van.” Péter ezt a gondolatát nem fejtette ki. Fejét beleverte a csempébe. – Addig verem, még mozog – mondta volna Péter, ha nem lett volna elfoglalva azzal, hogy a lehető legjobban verje be a fejét. Mindig is mondta, a gyors munka nem jó munka. Péter lassan és szépen verte bele a fejét a csempébe, közben remélte, gondolom, biztos azt remélte, hogy kevés mocskot csinál majd. Péter régi vágya volt, hogy beépüljön. Azt remélte, gondolom, biztosan azt remélte, hogy a csempe nem törik majd szét szilánkokra, hanem a döngtetéstől megpuhul, és engedi, hogy Péter feje behatoljon. Péter feje dönggette a csempét, nem fájt neki, gondolom. Közben azt képzelte, biztosan azt képzelte, hogy a feje hegyes és éles, egy szög, ami, ha jól dolgoznak vele, kis lukat üt csak, amit el is fed. Péter szabályos ritmusban verte a fejét a falba. Közben, gondolom, biztos gondolt valamire. Péter azt gondolta, a helyzethez képest nagyon jól viseli magát. Feje vérzik, mégse érzi. Ha sikerül, ha Péter feje csempének sikerül, annál jobb nem történik többet vele. Ha koponyája reped, a csempével együtt reped. Péter elképzelte, gondolom, a célt, a csempét, a fejét, a fejét mint a csempe részét. Arra gondolt, gondolom, mit gondolhatnak majd, ha sikerül.

HOGY KELL ÍRNI

A hülyékről nem szabad mondani, már hogy azok, mert ők azok, akik nem értik, és amit nem értenek, azt érthetetlennek is nevezik, ezért felelős maga az írott szöveg azért, hogy ő értve legyen, az olvasó nem tehet semmiről. Ezoterikus minden, amit lehet nem érteni, amire úgy csinálhat az olvasó, mint aki nem tudja, hogy min alapul, mert például új. Onnan kell ezért aztán elkezdni mindent, hogy elmagyarázom előlről. Aki el tud aludni este és felkelni reggel, az mindenre képes. Megcsinálja ezt minden nap, ennél nincs nagyobb varázslat, ezotéria. Ebből induljunk ki, és újra emlékeztetnem kell majd az érzésre az olvasót, hogy ne felejtse el, hogy van varázslat, mert ő maga csinálja, minden nap, amikor lefekszik és úgy dönt, hogy elalszik, és tényleg érzi és tényleg elalszik, és ő csinálta ezt és ez lett belőle, aztán reggel felkel minden nap.

Átváltozik és visszaváltozik minden nap mindeki, és mégis magyaráznom kell, hogy erről beszélni nem ezotéria, aki azt mondja, hogy át tud változni az ember, nem csak forma szerint beszél, hanem azért mondja, mert azt gondolja. Minden gondolat – igen: minden gondolat – megszületik az emberek agyában; ha ezt el tudjuk fogadni, hogy ahhoz, hogy leírja, el is kellett gondolnia – tét nélkülivé válik az ezotéria. Éppen úgy van elgondolva minden gondolat, ahogy én elgondolom azt, hogy micsoda hülyeség ez vagy az. El van gondolva valaki által, különben nem tudná odaírni. Ezt kell elhinni, de nem muszáj csak úgy elhinni, hanem ki is lehet próbálni és ki fog derülni.

Írj fel egy házfalra valamit, amit nem hiszel el, és nézd meg, mi történik, hogy érzed magad. Menj és írd fel egy ház falára az ellenkezőjét annak, amit mondani akarsz most, vagy legalábbis képzelj el pontosan, hogy hogy csinálnád és hogy mi lesz utána.

Megyek és felírom a Gárdonyi Géza szobra mögé az ellenkezőjét annak, hogy aki el tud aludni és fel tud ébredni, az bármivé át is tud változni ő maga; így hangzik az ellenkezője: aki el tud aludni és fel tud ébredni, az semmivé nem tud átváltozni ő maga. A ház előtti padokon sokan ülnek, van, akinek egyáltalán nincs ágya és valójában sohasem szokott igazából aludni. Még nem próbáltam ki, de nem tudom, hogy mi fog történni, ha megcsinálom. Ki kell próbálni.

Most például rögtön nem merem megcsinálni. Biztos csak várni kell egy kicsit. Ez a mai nem egy megfelelő nap. Kéne valaki, aki segít. Egy megbízható személy, csak én senkiben sem bízom, kellene szemtanúk is hozzá, mert nem maradhatunk kettesben, legyen ott még valaki. Három megbízható ember kell hozzá.

A RÖVIDLÁTÓ KAMASZ NAPLÓJA

– részletek

Roberttel azért akarok foglalkozni, mert fontos szereplője lesz a regényemnek, és ki kell találnom a konfliktust, amibe bonyolódik. Konfliktus, de kik között? Lám, ez akadályoz meg abban, hogy nekifogjak az első fejezetnek. Még nem tudom, mi lesz a bonyodalom. A hős én vagyok, ez minden, amit tudok. A regény kamaszkorom válságos időszakait és végét foglalja magában, természetesen. Barátaim és iskolatársaim mellett fogom saját magam kielemezni és ecsetelni. De a regényem cselekményét még ki kell találnom. És mert nincs cselekmény hősnő nélkül, feltétlenül fel kell mutatnom egy társat. Megpróbáltam. Egyetlen oldalt sem tudtam írni. Azt gondolom, az, amit írok, akkor lesz igazi regény, ha: figyelmes, burjánzó, túlzásokba esik. Rájöttem, hogy eltávolodom saját mondanivalómtól, ha olyan jeleneteket utánzok, amiket másutt olvastam. És ilyenkor ismét elnapoltam a fejezetet. Mi lehetne a regényem témája? A nyári üdülés üdvöskéjéhez fűződő szerelmem nem. Sosem voltam szerelmes, és egyetlen barátom sem volt az, úgy, ahogyan a regényekben szokás. Nem tudom, hogy érdekes lehet-e egy olyan lelki folyamat leírása, amit a szerző maga nem élt át. Meg aztán azt sem hiszem, hogy a kamaszkorban a szerelem az, amit a legérdekesebb-

ben lehet megragadni. Saját kamaszkorunkon kívül nem ismerek mást. És vajon nem róla kell-e írnom? Sokkal érdekesebb krízishelyzeteket éltem át. És a barátaim egy része is. Valami olyan eseményt kell találnom, amely kapcsán egymás mellé gyűlhet a regény minden hőse. Boldoggá tenne, ha találnék egy konfliktust. Akkor egyszerű lenne a munkaterv. (...)

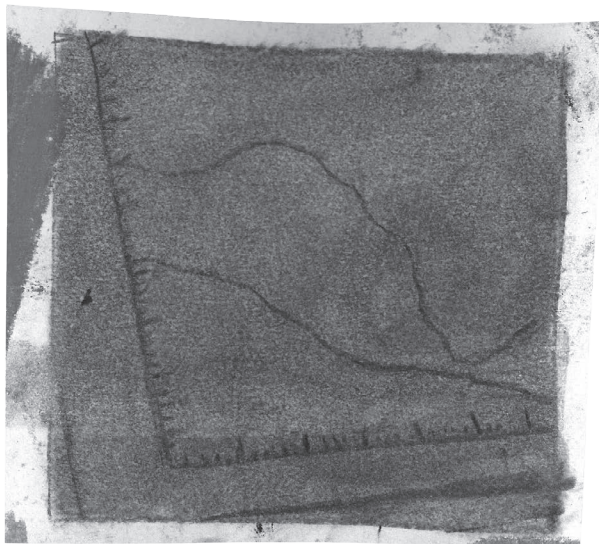
Az az igazság, hogy *A rövidlátó kamasz naplója* olyan jelenetek, benyomások, arcképek és következtetések sorozata lesz, amelyeket az iskolai légkörből és a kamaszok lelki világából meríték. De ez így pedánsan és hidegen hangzik. Főleg a „következtetések”. Abban biztos vagyok, hogy a regényem nem fog következtetéseket tartalmazni; mert egyet sem vontam le még eddig. (...)

Robert azt olvassa, amire én ösztönzöm, és sokat beszél az olvasott könyvekről. De engem – talán valamiféle bevallatlan irigységből – idegesítenek a velőtlen szónoklatai. Idegesít Robert, mert szentimentális, korlátozott és önhitt. Mivel ez a füzet az én naplóm, meg kell kérdeznem magamtól: nem vagyok-e én is ugyanolyan önhitt? Csak ne féljek a választól. Tudom, hogy mások fölött ítélkezem. De ezt elrejttem magamban, és a regényben sem árulom el. Robert azt mondja, hogy amit az élet számára tartogat, az a dicsőség. Értetlenséget színlelek. D’Annunzióról beszél. Irigylem ezt az olaszt, a szép könyvei és az emlékeiben élő szép nők miatt. De én nem sietek. Mielőtt hasonló nagy dolgokat kívánnék, sokat kell dolgoznom és szenvednem. Azért vetem meg a barátomat, mert anélkül várja a dicsőséget, hogy dolgozna. Robert nem zseni, ezt tudom. Csak egy lány-szépségű fiú, aki szereti a színházat, és azt tervezi, hogy háromfelvonásos darabokat ír majd. Az egyikben nekem is lesz egy főbb szerepem. Elképzelem magam a padlásszobámban, durva szövésű orosz ingben, úgy, ahogyan nyáron hordani szoktam, szemüvegben, fanyar mosollyal. Olyan rezonőr-féle leszek. Nagyon szeretném tudni, mit gondol rólam Robert; nem azt, amit mond, hanem amit gondol. Megvet, mert, ahogy ő mondja, nem ismerem az életet. Mert köny-

vek között élek. Ő elüti az időt, vagy regényeket olvas. Azt mondja, hogy „él”. Ő összetett, mert sokkal több lányt ismer, mint én, és vasánaponként a Sétányon sétál. Én egyszerű vagyok, mert gyerekes és fölösleges dolgokon gondolkozom, amik akadályoznak azon az úton, amelyen haladnom kellene. Amikor többen összegyűlünk, Robert a maga dicsőségéről beszél. Én célozgatva megkérdezem, hogy dolgozik-e rendszeren ahhoz, hogy elérje. Azt mondja, Balzacot, Ibsent és Victor Eftimiut olvas. Ugratni kezdjük, mert Robert egyszerre kelt bennünk rokonszenvet és ellenszenvet. Ez a különbség kettőnk közt: egyikünk boldogságról álmodik és vár rá, másikunk kínlódik, hogy elérje, anélkül, hogy rágondolna. Íme egy ostoba mondat, amit nem törölök ki, hogy később is emlékeztessen arra, milyen könnyű elkülöníteni egymástól a dolgokat tizenhét évesen.

Meg kell ismernem önmagam. Tudnom kell már egyszer biztosan, ki vagyok és mit akarok. Eddig halogattam ezt a dolgot, mert féltem. Féltem attól, hogy nem sikerül megvilágítanom a lelkemet, vagy hogy a fény, amely felderíti, fájdalmat okoz. Dolgokat találtam ki magamról. Mi van akkor, ha ezek valójában nem is léteznek? Ha minden csak sejtés. Több annál. Én akartam magam ezekkel a tulajdonságokkal azonosítani, amelyeket a lelkem részeként könyveltem el. Én találtam ki és tettem magamévá őket. Mi lesz velük, ha kiderül róluk, hogy csak erőltetett öltözékek? Vajon el tudom hagyni őket anélkül, hogy elnyomnák lelkem kitűzött céljait? Sokszor elhatároztam, hogy teljes önelemzést tartok, hogy eljussak a lelkem legmélyebb nyugvópontjáig. De nem sikerült. Sosem tudtam összpontosítani. Nem tudtam magamról gondolkodni. Ahányszor próbáltam magam elemezni, tökéletes sötétségbe kerültem. Hol kezdjem el keresni magam? Hol lehetek én? Mit keresek? A lelkem. Hol? És hogyan ismerhetem fel az igazi lelkem abból a több ezer lélekből, amit magamban hordok? A gondolatok szétszélednek. Arra ébredek, hogy merőben más dolgokon gondolkozom. Makacsul előlről kezdem, kinyitom a szemem, bedugaszolom a fülem, a

halántékomat nyomogatom. Ugyanaz a sötétség. És sosem találtam egyetlen fényre, egyetlen támaszra sem. Hogyan jutok el önmagamhoz? Hogyan ismerjem meg a lelket, és hogyan éljek szükségletei szerint? Mert-hogy meg akarom ismerni magam, hogy megértsem az utat, amin haladnom kell.

Győri Blanka szénrajza

Egyszer egy egész délutánt vesztegettem el így. Egyetlen dologra jöttem rá, amit amúgy is sejtettem már régóta: hogy az énem ebben az órában nem hasonlít arra, ami a múlt órában volt, és még kevésbé arra, ami az elmúlt napban volt. Ami megdöbbenett. Már nem is értettem elhatározásom értelmét, hogy rátaláljak a lelkemre. Ha a lelkem nem egy, hanem végtelen, hogyan is ismerhetném meg az igazit? Észrevettem, hogy ez az öntudathalmaz folytonosságot képez. De ennek a folytonosságnak, ami a személyiséget alkotná, kételkedem a valóságában. Nekem úgy tűnik, hogy ez is csak a saját akaratomtól vagy a környezetem befolyásától függ. Megfigyeltem, hogy az ember folyton azon fáradozik, hogy ne hazudtolja meg azt, amiben hisz, vagy amit mások hisznek róla. Az egyéniség tehát nem más, mint az akarat által előírt valami, de mégsem a lélekből fakad. Csak egy maszka. De tudom, hogy mindez, amit eddig leírtam, nem igaz.

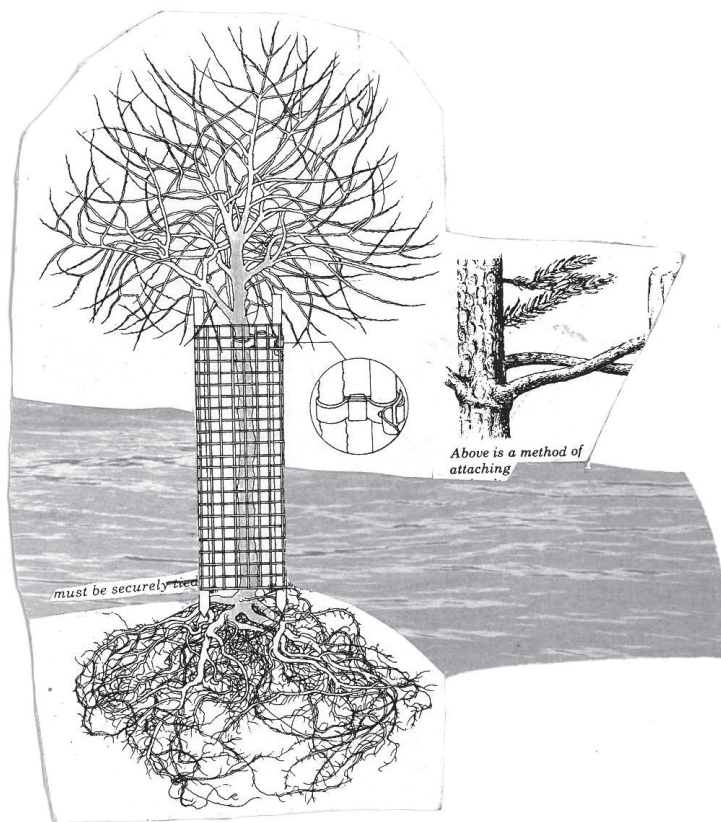
LÁNG Orsolya fordítása

RÍTUSOK

Lassan, óvatosan, sok év tapasztalata által kialakítjuk saját napi menetrendünket; ahogy nekünk a legjobban tetszik. A leredukált, az ergonómia elvére alapozott cselekvéssorok által uralni tudjuk napjaink kusza és végeláthatatlan összevisszaságát, áttekinthetetlen mivoltát, ürességét. Legalábbis így gondoljuk.

Felkelünk és felöltözünk. Ruhát váltunk és napszakot cserélünk. Az eddig oly áhított éjszakát, mely az alvás megváltó pillanataival kecsegtetett – talán be is váltotta a hozzá fűzött reményeinket – most tervekben és ötletekben gazdag nappalra cseréljük. A reggel bódulatában lassan átlényegülünk a délelőttbe. A meleg víz, a szivaccsal dörzsölt arc vagy a háromszori hideg vizes arcmosás segít szakítani képzelgéseinkkel és visszazökkeneni egy újabb bódulatba. Zuhany, szappanozás, forró víz, törülközés, felöltözés. A zene szól. A szokásos vitaminadag a kedvenc zöld teával, némi pirítós eperlekvárral és pirított dióval. Megnyújtom és kiélvezem a perceket. A kimerevített időben élek csak igazán. Még nem értem be a gimnáziumba, még nem tartozom felelősséggel önmagamnak és másoknak; a számonkérések tengerén nem szálltam hajóra. Az itt és most varázsa lenyűgöz. A téli reggel vakhomályában süt kérezem, biztos partokon. A befagyott tótükör és a lassan szitáló hópelyhek látványa megnyugtat és felüdít. Magam vagyok. Összhangban a tudatommal, a természettel, a családtagjaimmal, a Teremtővel, az emberekkel, a kutyámmal, a hangfalakból lassan szétter-

jedő szimfóniával. Nincs vágy, csak kielégülés. Nincs unalom, csak állandó, körkörös ismétlődő felüdülés és újjászületés. Egyedül a digitális óra kijelzője méri lassan a mérhetlent, a megfoghatatlant. Lassan, de biztosan kúsznak a másodpercek, perceké soká-

Győri Blanka kollázs

sodva, negyedórakká előlépve. Indulnom kell. A színmű a vége felé közeledik. Az utolsó falatokat nyelem megfontoltan, komótosan és kéjjel. A *csak még egy kicsit* az áthágás bűnös mámorával tölt el. Az utolsó korty tea következik. Elrakom a tejet a hűtőbe, átadom a stafétát – most ő tárolja nekem a nap végéig ezeket a kedves pillanatokot. A teáskannát kiöblítem, szappanozok, kezet törölök. Mindenkitől búcsúzom. A függöny legördül. Fogmosás, az utolsó taktusok is elhalnak. Igen, már veszem a cipőmet. Sál a nyak köré, kabátom tűnődve gondolkozik. El. Lépteim távolról hallatszanak már, mikor a busz begördül a végállomásra és átveszi helyét a megszokott, a mindennapi, a közepszerű.

A LEMONDÁS GEOMETRIÁJA

Ütemes házak

A még elkészületlen és elhasználatlan dolgok zaja és kemény mozgása elegendő bizonyíték rá, hogy az élet szükséges, tele van értelemmel, és nincs vesztegetni való idő.

Ebből következik azután, hogy a posztó- és üveg-, papír- és fémtermék-gyárak szürke és közömbös tereiben mindenütt maga az élet meleg és ruganyos anyagát állítják elő, és hogy az ember lelkéből a szürke reggeli hét óra óta cseppenként szivárgó édesség (amelyet mindközönségesen energiának neveznek) olyan, mint egy tökéletes gép, amely a világ nyúlós unalmát és lassúságát keménységgé és történéssé dolgozza át.

Egy ideje újabb és újabb gyárakban állt be a fehér csönd. Az elején – súlyos és ragadós görgöngy később, bizonyos idő elteltével olyan volt, mint egy szomorú és tanácstalan papírtömeg.

Idén tavasszal, 1933-ban, ismét tucatnyi gyár állott a városban. Az utcákon azonban olyan embereket lehetett látni, akiknek túl sok idejük volt, és elfelejtették már, hogyan néz ki egy bágyasztó kaland.

Az utcai padokon ültek, a dél immár kinyúló enyvességében; a nagy sugárutak padjain ültek már a sápadt hét órákor, a még nyirkos hajnalban; aztán: a sötétkék estékben és nyakig az elektromosság folyóiban: fölöttük – diadalittas *Odol* fogkrém- és *Ford*-reklám.

A nagy üzletek üvegénél megálltak: a bájosan hangzó, választékos vonalaival csábító *Jean Patou* és *Molyneux* nevű női butik előtt; a nyakkendő – a *Rekord* márkájú, legelőkelőbb nyakkendő – sorai előtt.

A lábak eleinte nem akartak járni, de aztán már szünet nélkül meneteltek.

Az emberek ott ültek az utcai padokon és néztek lefelé, a járda szürke betonjára; a padokon olyan emberek ültek, akik nem éreztek fáradságot és nem látták az apró és ragacsos leveleiktől bomladozó fákat.

Szerte a gyárakban a gépek ellenben mozdatlanul álltak; szomorúan, mint az unalmas emberek és a papíráru. S egyszerre lapsak és kifejezéstelenek: meghatározatlan sóvárgások; emberek, akiknek már reggel hét órától nincs hova menniük.

Így telik el a tapadós rügyek és a kék, könnyű, mintegy semmire sem kötelező léggör első hónapja.

Esős napok

Ezután beköszöntött az esős napok sora. A naptár szerint ezek a napok mintha az ujjakhoz és a lélekhez hozzátapadó sárga fény mázból lettek volna, olyan érthetetlen hosszadalmassággal, amelyben minden váratlan értelmet nyer.

Időközben a napokat lefaragta a sivár, tompa szürkeség, és újból a rikító plakátfalra kellett támaszkodni, várakozást mímelve egy megbeszélte találka előtt, holott nem volt kire várni.

Bizonyos délutánokon és egyes alkonyatok táján pedig még tökéletes is lett, mint a divatjamúlt és a forgalomból rég kivont slágerben, amelyben arról volt szó, hogy „úgy szakítsd a szerencsét, mint friss, ropogós cseresznyét, míg az idő és a báj el nem csordogál...”

Kétségtelenül ezek voltak azok a szoknya-vegekre fújt ragadós és lemondó illatot meg valamelyes régi és tanácstalan helyzeteket fölidéző szavak, amelyekről a legutolsó szálig el akartak feledkezni, amelyek emlékével nem lehet együttélni.

Az 1933-as év ezen esős napjaiban úgy-mond rehabilitáltak valamit, ami az élethez

tartozik, azt a dolgot és végzetességet, ami akkor megtörténik az emberekkel. Am mint a legközelebb eső és már csaknem elcsépelet dolgok általában – ez az ügy is valószínűtlenül távolinak tűnt az élettől, szinte mintha kitaláltak volna. Akkor azt is észrevették, hogy még a hősiesség élet alakjában is, amely egy ideje összekapcsolódott a derékszög alakzatával és mozgásával, ott van egy csöpp mélabú, a vonal szürke meghosszabbításá-

Debora Vogel
(Stanisław Ignacy Witkiewicz felvétele, 1929–30)

ban és szomorú ismétlődésében; ezek szerint lehet, hogy az életnek szüksége van egy csöpp mélabúra?

Így aztán meglepő esélyek nyíltak: a „megtört szívek” valamennyi története; a „járáskés az olyan utcákon, amelyek már nem akarnak semmit” és a „várakozás az életre”. Úgy tűnt, hogy ezek mind az élethez tartoznak.

Ezek az esőtől szürke napokon a *Femina* bárban az egész hónap során, minden áldott este azt a tangót játszották, amelynek szövege... „hogya vagy mindent, vagy semmit”...

Naptári nyár

Végül azonban eljött a nyár a naptárból, és vissza lehetett térni az élet megszokott menetéhez és rendjéhez. S többé nem kellett vigyázni, hogy magába ne szippantson valami idegen, félreeső téridőből idetévedt végzetes eseménysor, amely sehol nem ér véget, és nem hasonlít önmagára.

E napok veleszületett tervében ugyanakkor ott rejlik mindannak szomorúsága, ami eljöhethet meg ami az élethez tartozik; ezek a napok – mintha csupa bádognál lennének; érett és szomorú bádognál s mintha tehetetlen mázból. És pontosan ilyen élet is az, ami elérkezett.

Most már nem jártak külön: az ember örökös bádognál-tanácsalansága és a ragacsos máz forrósága; a kárbavesztett dolgok és a virágzó akácok; a gömbölyű tereken való járáskés és a fák sárgulása.

A zöld, húsos levelek, az illatos színek göröngyei és a vesztett ügyek most továbbra is egymáshoz tartoztak; és újból egyetlen névvel lehetett illetni mindőjüket: a fémes napok, a merev szoknyák, a kezek és virágok szokatlan és még el nem koptatott szokáslejtéből. A fémek, a lakk, a hősiesség, az utcákon és a tereken való járáskés egyforma, tehetetlen és édes merevséget hordoznak magukban. A nyár pedig minthogyha csupa sárga és szürke fémből volna.

Ámbátor az emberek bizonyos módon boldogok voltak; éppen így nézett ki az a dolog, amit boldogságnak nevezünk.

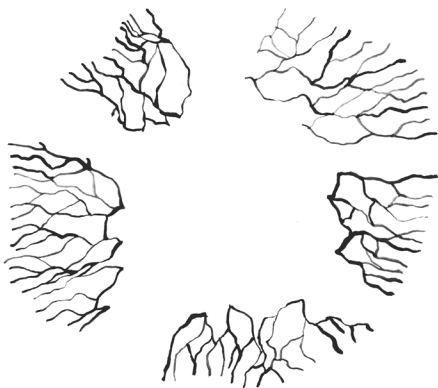
Csupán azok az emberek, akiket úgyszólván „megtört az élet”, nem ismerték be még a szomorúságot sem. Velük épp az olyan fölfoghatatlan és képtelen történetek egyike esett meg, amelyek az átlagos életet alkotják.

Hegyek, fák és tengerek

Messziről nézve – a hegyek olyanok, mint a szomorú gránátalmák és a szilvák. Magányos és fennkölt vidék.

Közről – a fák közönséges zöldjével be-nőtt magatehetetlen földkupacok.

S fesletten, akár a dudva a hegyen, nőnek a fák. Az éles, sóvárgással és elégedetlenséggel

Győri Blanka festménye

telt szögek alatt törzseik tengelye kiveti magából az ágak és a levelek cikornyás göröngeit, a lomb- és színhalmokat. A zöldbe bújt fák az egész teret húsos, léha nyugtalansággal töltik meg.

A folyók ezenközben változatlanul folynak tovább: ezer esztendő; visszafogottan ringanak a tengerek. A tengerek és a folyók nem terebélyesednek úgy, mint a gaz; nem folynak szét, akár az agyag vagy a zöld fa göröngeként hullámozó vágyakozás.

A tengerek élete a hetes szám jegyében telik; a föld kemény szürke vajúiban él a tenger. S eltelt mindennel.

És a szürke tenger meg a folyók ütemes réműleteinek száma jegyében telik az utcák betontengerének élete; meg a falak betontájképé: a tengelyekből és rugalmas szintekből álló törzsszel és ággal rendelkező növényekéé.

A tompa, akárha az étellel megbékélt szög alatt nő a tengely és a szint tájképe; erős, telített, és megvan benne a derékszögek egyensúlya. A falak és ablakok szürke növényzete eseményeivel kitölti a nap sík mezejét.

Ebben a tájképben, mint a hatalmas, sokoldalú göröngyök kemény szegélyei, összefonódnak egymással az emberi sorsok, egybefolynak, átjárják egymást és szétválnak – kiszámított időközönként – végérvényesen és visszafordíthatatlanul. Akár a szürke tengerek és az áttetsző folyók hullámai.

Ebben a tájképben nincs helye a kéznek és a szívnek, ami senkinek se kell.

Itt minden csak a fölösleges szívvel és a hiábavaló kézzel indulhat el.

PÁLYI Márk fordítása

Bendl Vera

AHA, MINT AZ OVIBAN

Előző este hódítottam vissza Juditot. Egyhónapos küzdelem, értelmetlennek tűnő telefonok, sms-hadjárat, virágok és hosszasan kiagyalt erotikus levelek után végre újra enyém lett ez a csodálatos zsidó nő a fenékgig érő fekete göndör hajával és az elképesztő szexuális étvágyával. Újra tapinthatam sötét, csillogó bőrét mindenhol, érezhettem vastag, érzékeny ajkait, a fenekét, aminél keményebbet még nem láttam, és főleg nem érintettem soha, és hallhattam a hangját, ahogy nyög a gyönyörtől, ahogy engem is hív. Egész éjjel szeretkeztem vele, és még reggel is kétszer, indulás előtt már tudtam, hogy legalább egy órát kések a munkahelyemről, de még visszafordultam, Judit meztelenül aludt az ágyon a fehér lepedők között, amelyek csak kiemelték kreol bőrének színét, de nem takartak semmit a testéből, és megcsókoltam a sötétbarna mellbimbóját, ami még álmában is megkeményedett.

Nem voltam álmos, de gondolkodni sem bírtam. Judit mellbimbóit láttam magam előtt, csak azokra gondoltam, és kegyesen elnéztem Ákosnak, nagy bajszú szerkesztőnek, hogy megpróbál rávenni, írjak egy cikket a közeledő kormányválságról. Szórakozottan bólintottam, keresgéltni kezdtem a

névjegyeim között, beszéltem néhány titkár-nóvel, akik nem akarták kapcsolni az elnök urakat, bámultam a monitort, megnéztem az e-mailjeimet, azt tervezgettem, hogy mit csináljak Judittal délután, hogy hogyan kerülök vele megint minél hamarabb ágyba, közben láttam, hogy a cikk leadási határideje vészesen közeledik, de egyáltalán nem érdekelt, ki is rúghattak volna, rendben volt az életem munka nélkül is.

Panka ekkor lépett be. Olyan volt, mint a nyári fuvallat. Megérkezett, és valami megváltozott. Éppen csak egy kicsit. Vidámabb lett az a szürke szoba és a benne ülő húsz ember, akik unalmas témákról akartak unalmas cikkeket összeütni. Anélkül lett mindenkinek jobb kedve, hogy észrevették volna őt. Olyan volt, mint egy apró mezei virágcsokor: semmi túlzás, semmi direkt feltűnés. (Judit ezzel szemben pipacs, vagy még inkább: kardvirág. Félelmetes és egyértelmű. És nagyon kívánatos.)

Győri Blanka felvétele

Szemmel tartottam a sarokból, ahol az asztalom állt, és egy pillanatra kiüsztek a képből Judit duzzadó mellbimbói. Kezet fogott Ákossal, egy percre eltűntek a szerkesztőség egyetlen, ámde hatalmas szobanövénye mögött, majd mindketten felém tartottak a gépeik előtt szorgalmasan dolgozó újságírók között lavírozva. Fél szemmel néztem a karját és a vállát, meg a furcsa, kicsit félnék mosolyát. Határozottan jött, világos inge szinte az arcomat érintette, amikor megállt előttem.

„Gáborkám, ez a kislány a rovat új tagja, megtennéd, hogy megmutatod, hogy is van itt a járás?” – Ákos már el is tűnt. Felálltam, ő magától bemutatkozott, „Panka vagyok”, mondta, apró keze hűvös volt, és erősen szorította az enyémet, de csak rövid időre, illedelmesen, közben viszont huncutul mosolygott, mintha azt mondta volna, „lássuk hát, mihez kezdesz ezzel a kislánnyal”. Akkor azt hittem, félreértem a tekintetét, de utólag tudom, hogy nem tévedtem. Hoztam egy széket, magam mellé ültettem, kiléptem a gépből, aztán újra be, mondtam, hogy látod, ez a szerkesztőségi rendszer, mire ő csodálkozva megkérdezte, hogy „komolyan?”, és amikor az arcára néztem, akkor jöttem csak rá, hogy viccel, hogy rajtam nevet. A halk, gúnyos nevetése megbénított és egy kicsit idegesített. Mindent egyből megértett, de persze ezt a rendszert nem zseniknek találták ki; a magyarázatom közben folyamatosan ironikus megjegyzéseket tett rám, önmagára meg a körülményekre, közben pedig állandóan mosolygott kedvesen, illedelmesen, néha viszont kicsit hunyorogva, kétértelműen. Kábé egy óra múlva meguntam a magyarázgatást. Kávét hívtam, előttem ment ki az ajtón, és akkor vettem észre a mozgását, a szökdelését, ezt a látványos fizikai eltávolodását a földtől. Amikor a kávét a szájához emelte, az orrán apró szeplőket pillantottam meg, pici kezét, amivel a csészét tartotta, finomnak és elegánsnak láttam. Megkérdeztem, nem akar-e segíteni példának okáért az én cikket megírni, mire azt mondta, hogy szívesen, már ha Ákos is beleegyezik. Ákos beleegyezik, elintézem, közöltem, és megkaptam a már ismert gúnyos-kedves mosolyt, ami az önbizalommal rendelkező, tettekéssz hímeknek járt tőle. Fogta a telefonkagylót, és feltárultak előtte a minisztériumok, igaz, nem tudtunk meg mindent, de kislánnyos érdeklődése mégis több kaput nyitott meg, mint az én kielégült érdektelenségem reggel. Ezer szerencse, hogy minden összefüggést azért nem látott át, így tőlem kellett kérdezősködni a hívások előtt, és akkor ismertethetem az általam rendkívül bonyolultnak beállított politikai helyzetet, és úgy érezhettem,

hogy okosabb meg tapasztaltabb vagyok. Délután háromkor átnyújtotta nekem az összes jegyzetét, megkérdezte, hogy akkor ez elég-e, és jelezte, hogy most már menne. Persze, vállat vontam, felőlem. Felállt, felvette a kabátját, „kösz a segítséget”, ezt mondta halkán, és a kabátja súrolta az asztalomat, és majdnem a karomat is, és éreztem az illatát, és még utána kellett szólnom, hogy „Panka! Ugye jössz holnap is?” Hátranézett, megint mosolygott, és már megint láttam ebben a mosolyban azt, hogy „na ugye, tudtam én”, ezt az önelégült mondatot, és mérges lettem, ő meg megvonta kecses vállait, vékony hangján közölte, hogy „aha”, és kiszökdellt. Aha – aha, mint az oviban, ezt gondoltam magamban, és belebonyolódtam a kormányválságba.

De az este megint Judité volt. Vendéglőbe kellett vinnem, valami elegánsba, és végignéznem, ahogy háromszor elvonul a mosdóba, közben pedig csípője érzéki-lassan mozog vékony szoknyája alatt, és amikor egy-egy gyorsabb mozdulatot tesz, például a haját a vállá mögé dobja, a mellei is a karja után mozdulnak, majd hirtelen megremegnek. A desszertől lemondtam, és Juditot is lebeszéltem róla, mondtam, hogy ő maga lesz a deszert, ennek örült, a taxiban elkezdtem volna vetkőztetni, és nem mintha nem élvezte volna, de hogy még jobban felizgasson, nem hagyta, így amikor megérkeztünk a lakásomba, az előszobában rángattam le róla a ruháit úgy, hogy a blúz és a bugyi is elszakadt.

Panka viszont jött másnap is, és magam sem értettem, hogyan vehetem észre, amikor az előző éjszaka óta gyakorlatilag nem is maradt bennem férfimag. Ő mindenkinek bemutatkozott, mindenkivel váltott néhány szót, és a kollégák – úgy láttam legalábbis – egy csapásra megkedvelték. A rovatszerkesztők meg akarták szerezni maguknak, állandóan jártak hozzá, hogy nekik írjon cikket – azonnal persze, mert fontos –, Panka meg mindenkire mosolygott, és mindent megtett, és elég sikeres volt, azt hiszem, a hangja miatt. Többször kihallgattam a beszélgetéseit, és mindig úgy éreztem, hogy ha vállalatigazgató lennék, akármilyen fontos ügyeim lennének, és akárhány millióm forogna is koc-

kán, nem tudnék ellenállni ennek a különös, halkán karcoló női hangnak, amikor azt mondja, hogy „ne haragudjon, igazgató úr, remélem, nem zavarom, egy pár kérdést szeretnék feltenni önnek a cég jövőbeli tervével kapcsolatban, csak néhány percről lenne szó”, naná, hogy félbehagynám a teendőimet, és susognék egy kicsit ezzel a vékony, kicsit rekedt hangú nővel, a végén meg persze ki tudja, mi mindent mondanék el. De bártorságom nem volt többé megszólítani. Nem volt ürügy, vagy ami lett volna, azt nevetségesnek találtam. Csak néztem néha, és hallgattam a hangját.

Egyszer aztán kaptam egy mellékletet, nekem kellett megszerkeszteni, hipermarketek, ez volt a címe, egyáltalán nem érdekelt a téma, de tudtam, hogy Panka írja majd a cikkeket, ha törik, ha szakad. Amikor odamentem hozzá, már megint az az idegesítő tekintet fogadott, amiből érezhettem, hogy tudta, egyszer megszólítom majd. Tárgyszerű voltam, Tesco, Cora vagy ilyesmi, Auchan, bármelyiket választhatod, mondtam. Felsoroltam, hogy pontosan milyen adatokra van szükségem, és közöltem, hogy mikorra várom a cikket. Néhány régebbi anyag is a kezemben volt a témával kapcsolatban, azt elvette tőlem, komolyan és ironia nélkül bólintott, megkérdezte, hogy van-e még valami kérésem, mire közölnöm kellett, hogy nem, nincs, és szó nélkül eloldalogtam.

Este a gépemen volt a cikk, a kislány a szerkesztőségi rendszerben elküldte, és használhatónak is tűnt, néhány stilisztikai hibát találtam csak benne, meg egy-két adatot, amit nem értettem, de mivel nem sürgetett a leadás, nem engedtem meg magamnak, hogy kikeressem a telefonszámát és felhívjam, csak egy üzenetet írtam a rendszerben a kérdéseimmel, és mögé biggyesztettem, hogy „és egyébként hogy vagy?” Másnap vártak a korrekt válaszok és egy kérdés, „hol ebédelsz?” Összeszorult a gyomrom. Panka velem akart ebédelni, és rettegtem, mert úgy éreztem, most kellene megmutatnom, milyen magabiztos, férfias és szakmailag megkérdőjelezhetetlen vagyok, és beszélgetés közben bizonyítanom az évek során össze-

gyűjtött bölcsességemet, a szaktudásról nem is beszélve, és tudtam, hogy ilyenem ez előtt a lány előtt – hiába a plusz tizenöt évem – egyszerűen nincsen. Dadogni fogok, butaságokat beszélek, ő pedig azzal a borzasztóan világos fejével mindezt átlátja, és halk hangján figyelmeztet rá. Persze, a kihívást ettől még állnom kellett. Férfi vagyok vagy mi, emlékeztettem magam remegve, és végül úgy éreztem, hogy a rántott gomba és a egyes köret mellett sikerült is megőriznem valamit a tartásomból. Legalábbis önmagam előtt. Pankáról a következőket tudtam meg az ebéd során: kommunikáció szakra jár, csak pénzt is akar keresni, ezért jött újságírónak, később is szeretne a pályán maradni, csak éppen nem ennél a lapnál, számtalan barátja van, egy kutyája, akit nagyon szeret, meg egy fiúja, akivel már évek óta együtt él. Én próbáltam kódosítani magammal kapcsolatban a diplomáim számát illetően például, meg a családi állapotomat sem részleteztem.

Eltelt valahogy az ebéd, nem éreztem kudarcnak, és ezek után már mertem rövid személyes üzeneteket küldeni a rendszerben. Általában válaszolt, de általában nem rögtön. Hívogattam munka utáni valamire, tea, sör, akármilyen, de mindig elutasított állítólagos randevúk és közbejött programok miatt; aztán lassan mégis elkezdte keresni a tekintetemet. Amikor reggel megérkezett, először az én asztalom felé fordult és az én szemembe nézett, néha pedig, amikor a vállalatigazgatókkal diskurált, és olyanokat kérdezett, hogy „igazgató úr, csak azt szeretném még tudni, miért esett a forgalom tavalyhoz képest tíz százalékkal?“, vagy azt mondta, hogy „teljesen megértem az álláspontját, mégis lenne egy rövid kérdésem, ha megengedi“, akkor közben rám nézett, mosolygott, és így közölte, mennyire kevésbé jelentős számára az a válasz, amit éppen hall, sőt azt is ki akartam olvasni belőle, hogy sokkal inkább lenne velem a sör mellett, amit mindig visszautasított. Kávészünetet persze tarthattunk, arra hajlandó volt, általában a napi sajtóról beszélgettünk, esetleg politikáról, és minden kérdése után, amely éppen a dolgok lényegét érintette, előntött a sárga irigység, mert hogy

lehet, hogy valaki húszévesen ilyeneket kérdez, ne kérdezzen már, mert a naivitása mellett néha túlzottan is lényegretörő, és én megőrülök a lényeglátásától. Mert nekem ilyen nem volt húszéves koromban, és ez így nem igazság. Ő meg csak pillantgatott, csak mosolygott, és fogalmam sem volt, mit gondol rólam, közben pedig megfoghatatlan módon vonzott valamiért, amit nem tudtam olyan egyértelműen megfogalmazni, mint Judit esetében. Valami kellett Pankából, de nem tudtam, mi. Igen, le akartam feküdni vele, de tudtam, hogy ez egyáltalán nem elég. Integrálni akartam inkább, az enyémmé tenni, teljesen, annyira, hogy már ne legyen saját véleménye, csak az enyém legyen neki, hogy végre hatalmasabb legyek nála, és végre elszakadhassak tőle, mert nekem nem kell az a lány, aki ugyanazt gondolja, mint én, aki nem létezik nélkülem, aki én magam vagyok.

Csakhogy Panka erre egyáltalán nem volt hajlandó. Minél több ellentmondást talált a szavaimban, annál jobban élvezte a helyzetet, annál többször figyelmeztetett a következtelenségeimre, és annál többet mosolygott titokzatosan és fensőbbeségesen. Idegesített, izgatott, dühített, örületbe kergetett, azt hiszem, elsősorban azért, mert semmit sem tudtam megfogalmazni abból, ami történik velem. És mindent Juditon veztettem le, persze főleg éjjel. Hazamentem, ő már várt, szó nélkül az ágyra dobtam, levettem a ruháimat, nekiestem, ő meg élvezte, egyre jobban élvezte. Minél inkább vágyakoztam Pankára, Juditért annál kevesebb erőfeszítést kellett tennem. Mindig ott volt, ahol éppen kedvem támadt hozzá, egyre többször hívott fel magától, rám pazarolta a telefonkártyáit, sms-ekkel bombázott, amit szerettem, mert hízelgett nekem, és egyre extrémebb szexuális ötletekkel állt elő. Pankának viszont nem voltak ötletei kettőnkkel kapcsolatban.

Egyszer aztán mégis történt valami. Munka után, este még bennmaradtunk páran, fáradtak voltunk, valakinek a névnapját, másoknak meg a születésnapját ünnepeltük összehívottan, elővettük a borokat, amelyeket azok a cégek küldenek, akik jóban akarnak lenni velünk, és elég gyorsan megittunk jó néhány

üveggel. Panka becsípett, hatalmasakat kacagott, kacskaringósan járt-kelt, és kacér lett a mosolya. Óriási alkalom volt, és ki is használtam: a buli után kézen fogtam, és egy közeli borozóba vonszoltam. Ő még észnél volt, hiába nem koordinálta a mozgását; azt mondta, csak akkor marad velem, ha én mindig a kétszeresét iszom annak, amit ő. Betartottam, és két pálinka, két pohár bor, meg megint két pálinka után, azt hiszem, egyformán részegek voltunk. Nevettünk, már nem tudom, min, és akkor megint eszembe jutott, hogy nekem ez a lány úgy kell, hogy teljesen, valahogy nekem kell győznöm, mit tegyek, és akkor megfogtam az állát, magam felé fordítottam a fejét, és azt az iszonyatos baromságot mondtam a szemébe nézve, hogy „Panka, legyél a feleségem”, de nagyon kellett koncentrálnom, hogy normálisan artikuláljam ezt a mondatot, mire ő kicsit felemelkedett ültéből, mert csak így tudott közel hajolni hozzám, az asztalon keresztül, imbolygott picit, a száját az enyémhez közelítette, de először csak az arcomat találta el, utána viszont sikerült, megcsókolt, jó sokáig, aztán visszaült.

Vártam egy kicsit, erőt gyűjtöttem, aztán én hajoltam át, és megint kezdtem, hogy „akkor feleségül jössz hozzám?”, ő meg megint megcsókolt, és aztán ugyanazt mondta, mint az első nap végén: „aha”. Aha, mint az oviban. És kirohant a vécére, aztán meg hazamentünk valahogy.

Másnapra nem múlt el a hirtelen jött házassági kényszerem, és ezt nem tudom mással magyarázni, mint hogy minél józanabbnak láttam Pankát, én annál inkább megőrültem. Reggel, miután alig tudtam kikelni az ágyból, és még Juditot is kielégítetlenül hagytam, és nagy-nehezen bevánszorogtam a szerkesztőségbe, fájó fejjel lekértem Panka elérhető adatait a rendszerből, elvonultam valami sajtótájékoztató ürügyén, és bejelentkeztem a legközelebbi önkormányzatnál – esketésre. Meg is írtam aztán, hogy „esküvő 17-én, csütörtök reggel, ahogy megbeszéljük? (kikérlek Ákostól). A táskádat ne hagyd otthon!” Ekkor egy pillanatra megint kutatóan nézett rám a terem másik sarkából, de aztán csak ennyi jött: „Ja, persze”. Azt hitte,

hogy viccelek. Ugyanúgy ironizált, mint addig. Már megint. „Bakáts tér 9-kor, gyere, mert menyasszony leszel!” „Jójó, majd szerzek fehér ruhát”, és rám se nézett többet. Egyetlenegyszer mosolygott csak aznap, látzott rajta a macskajaj, elmenőben aztán odajött hozzám egy percre, a fülembé súgta, hogy „akkor hamarosan elveszel?”, megpuszilta a fülcimpámat, én meg borzasztó módon elvörösödtem, és megint éreztem, hogy ennél rosszabb ötletet ki sem találhattam volna, de szerencsére még mindig azt hiszi, hogy csak hülyítem, talán megúszom, gondolom, el sem jön, nem is tudom, mit akarok.

Este Judit hisztizett, már csak az hiányzott. Az elhanyagoltság-érzete valójában ki-elégületlenség volt, és igaz, ami igaz, három napja nem feküdtem le vele, ráadásul ezt csak úgy lehetett volna orvosolni, ha azonnal legalább háromszor magamévá teszem. Meg is próbáltam, de nem ment, és tudom, ennél még az is jobb lett volna, ha meg sem kísérem. Ezt a kudarcot a nők egyszerűen nem bírják. Ezzel szemben reggel elképesztő gerjedelemre ébredtem, de akkorra Judit már elment, azt írta egy fecnire, hogy várjunk egy darabig, majd rövidesen újra jelentkezik, és addig gondolkozzunk mindketten, mert igaz, hogy egy szexisten vagyok, de ha ezt nem bizonyítom újra és újra, akkor sajnos hajlamos elfelejteni. Undorodtam tőle, de még mindig kívántam. Még mindig tetszett ez a romlott, szemérmetlen és egyértelmű viselkedés, hogy nyíltan megmondja, mit akar, és éppenséggel a szexet akarja, ahogy legtöbbször én is, mégsem értettem, hogy lehet, hogy Juditnak soha nem a jelenlétem hiányzott, az ölelésem vagy a szavaim, kizárólag csak a farkam. Kidobtam a cetlijét a szemetesbe, otthagytam a lakást a kuplerájban, és a szerkesztőségbe siettem, de ez nem az a nap volt: Panka sem jött be. Nem tudtam mihez kezdeni, cikket írtam, szenvedtem, döntöttem magamba a kávé, átkoztam a titkárnőket meg általában is a nőket. Cölibátust fogadtam, persze csak viccből. Panka egész héten távol maradt (persze Judit is), sőt azt követően is, és egyre mérgesebb lettem. Amikor meg végre megjelent, úgy tűnt, alig figyel

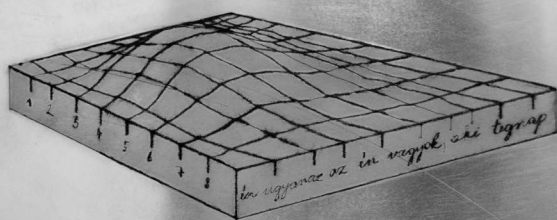
rám. sms-ben figyelmeztettem a csütörtökre.

Aznap fél kilenckor már a Bakáts téren vártam; dühös voltam, azért mentem el, és fogalmam sem volt, mi következik, vagy hogy mit akarok. Biztos, ami biztos, vettem néhány szál gerberát arra az esetre, ha Panka eljönne, és mégis feleségül venném. Közben persze elképzelttem, hogy átadom neki a vi-

látjuk. Kezébe nyomtam a virágot, kézen fogtam, és a polgármesteri hivatal felé vezettem. Közben komolytalan megjegyzéseket tett arról, hogy végül is még soha nem volt férjnél, szeretné is tudni, milyen, főleg mert a barátja, a Peti is hamarosan megkéri a kezét, olyan volt, mint egy éretlen kamaszlány, aki viháncol, és fogalma sincs, mi várhat még rá.

Amikor aztán beléptünk az épületbe, elhallgatott. „Gabika, most!” – ennyit mondott, csak elkezdte, talán úgy akarta folytatni, hogy „most már elég”, de hirtelen teljesen megváltozott, mintha egy másik nő kezét tartottam volna a kezemben, aki komoly volt és felelőségteljes, és először éreztem benne tiszta félelmet, azt hiszem, nem is tőlem félt, hanem önmagától, mert amikor rájött, hogy megőrültem, és nem viccelek, akkor eldöntötte, hogy végigjártssa. A tanú két önkormányzati alkalmazott volt, a szertartás addig tartott, mint a csók

a végén. Az anyakönyvvezető vagy ki, az a nagymellű, kontyos öregasszony már köhécselt egy picit, hogy abbahagyhatjuk, és akkor elhagytuk a termet. Gyűrűnk nem volt, erre nem készültem, persze ez senkit sem érdekelt, de Pankában éreztem a feszültséget. Viszont a feleségem volt. Mit csináljak vele? „Együnk valamit, vagy eljössz hozzám?” – nagyon férfiasan ezt kérdeztem, amikor kiléptünk az épületből, és mint aki álomból ébredt, úgy nézett fel, és hallottam a hangjában a bizonytalanságot, amikor azt mondta, hogy „akkor hozzád, ha már így vagyunk”. Lassan vetkőztettem le, még húzni akartam az időt egy kicsit, és félttem is, hogy összetöröm, óvatosan értem hozzá az áttetsző bőréhez, a finom nyakához és a lábfejéhez. Mellei a kezembe simultak, és minden érintésemre rándult egyet. A szeme szelíden, de egyértelműen hívott. Az egész lány olyan volt, mint a mosolya. Olyan kettős, olyan visszafogott, hívogató és mégis határozott. Estig ágyban voltunk, nem tudtam betelni a teste rezdüléseivel; aztán az éhség kihajtott, boltba mentem, Panka pedig spagettit főzött egy szál

Győri Blanka: Én ugyanaz az én vagyok, aki tegnap (alumínium, olaj)

rágot, és közösen nevetünk a viccen, a játékon, amit nem vettünk komolyan soha, és elfeledkezem arról a lényegtelen részletről, hogy múltkor a reggeli részegségem és a birtoklásvágyam okozta delírium miatt ténylegesen bejelentettem magunkat.

Üldögéltem a parkban, morzsoltam a gerberák szárát, eszembe jutott Judit az aranyszínű melltartójában és bugyijában, eszembe jutott a fenéig érő haja, amit mindig is imádtam, ahogy beborította a melleit és a hasát, amikor rajtam ült, és hirtelen úgy éreztem, hogy hatalmas hiba volt parlagon hagyni ezt a csodálatos nedvekké teli női testet. És persze éppen ekkor szólított meg Panka. „Nem túlzás ez, Gabika, hogy még virágot is hoztál?” Ránéztem, fehér ruhában volt, térdig érőben, vékony karjai és válla jól látszottak, apró mellei is kirajzolódtak a szinte áttetsző anyag alatt, mellkasán átvetve a szerkesztőségbe is hordott barna bőrtáska. Végigmértem. Most én is gúnyosan mosolyogtam. „Azt hiszed, viccelek, ugye?” „Nem, gondoltam, tényleg feleségül veszel. Látod, a ruhám is fehér.” Persze ironia megint, na majd meg-

bugyiban meg pólóban. Először Judit otfelejtett piros csipkés trikóját vette föl, de nem tudtam nézni rajta, azonnal kicseréltem. Szökdécselt, kavargatta a vizet, hagymát vágott meg konzervet nyitott, olyan volt, mintha ezer éve ismerné a konyhámot. Kérdeztem, mi van a pasijával, mondta, hogy most külföldre ment, csak hétfőn jön, és amikor azt akartam tudni, mi lesz akkor, annyit mondott, hogy „majd elválunk, nem?”. Ezt nem akartam meghallani. Nyeltem a spagettit, néztem a mellét, vártam a mosolyát. Este már éppen az ágyban voltunk, amikor megszólalt a telefonja. Kiugrott mellőlem, felkapta, és idegesítően kedves és gyöngéd hangon beszélgetett valakivel, kitalálhattam, hogy kivel. Legalább fél órán keresztül nyugtatgatta azt a férfit olyan hangon, ahogy hozzám még nem szólt, közben azért kiment a konyhába, de így is mindent hallottam, azt is, hogy a végén még azt mondja, „persze, gyere haza minél hamarabb”. Amikor visszajött és maga mellé rakta a telefonját, és úgy tett, mintha semmi jelentős nem történt volna, elkezdtem dühöngeni, mondtam, hogy legalább ne előttem csinálja, és egyáltalán ne is beszéljen senkivel, elvégre már az én feleségem, én meg ezt nem engedem; soha nem ismert férfisovinizmus tört elő belőlem, és még a karját is megszorítottam néhányszor, igaz, azt hittem, nem erősen, de mégis maradt nyoma, aztán lefogtam a kezét, hogy ne tudjon hadonászni, és akkor észrevettem, hogy reszket, hogy fél tőlem, és elhallgattam. Alig volt rajta ruha, így fázott is, a pupillái kitágultak, kicsit összeszedte magát, akkor mondta, hogy „én elmegyek tőled néhány nap múlva, akármid vagyok”. Remegett és libabőrözött, én meg átöleltem, és megmelegítettem a testét.

Panka vasárnapig belakta a konyhámot, belakta a lakásomat, ahogy Judit soha: amikor elnyúlt a tévé előtti pamlagon, lefeküdt az ágyamba vagy felhúzta és karjával összekulcsolta a lábát a fotelomban, olyan volt, mintha kezdettől fogva az ő bútorai lennének, csak éppen mindig az jutott eszembe erről a látványról, hogy valószínűleg nem sokáig tart. Ő minden nap beszélt azzal a fiú-

val, aki értelmileg egy kéthónapos tacsókutyta szintjén lehetett, annyira kellett gügyögni hozzá, én meg megpróbáltam nem figyelni, néha pedig kérleltem, hogy ne menjen, legalább gondolja meg, de Panka ebből a szempontból öszvér volt: meg sem fontolta, amit mondtam. Judit is hívott, egyszer, mondta, hogy kedden akkor jön. Én olyan alpári stílusban még nem beszéltem nővel, mint akkor velem, ennek pedig az lett a következménye, hogy a halálánál is biztosabbra ígérte a megjelenését.

És tényleg. Hiába a reggeli tejeskávék, a szeretkezés a parkban meg minden, a kristálytisza érvek és a belakott lakás, hétfőn reggel Panka már nem volt nálam, csak a munkahelyen találkoztunk. Éppen pakolta a holmiját, kilépett. A füzeteit, a tollait bedobta a válltáskájába, felvette a nyári kabátját, én meg csak néztem, nem tudtam még semmit sem mondani. Aztán odajött hozzám, elbúcsúzott, mondta, hogy a Peti megérkezett, ő meg már nem akar itt maradni, ezen a munkahelyen, ilyen körülmények között, hogy én is itt vagyok, mert ez rossz neki. Nekem is rossz volt. Győzködtem, de hiába. Ennyi, azt mondta, jobb is így, mert nagyon jó volt velem, nem értettem, ha nagyon jó volt, minek kell befejezni, de nem hallotta meg az érveimet. Fáradt volt az arca és meggyötört, azt mondta, hogy „Gábor, te soha nem akartál tudni a Petiről. Én őt nem hagyom el három nap miatt, nem érted?” „De, Panka, ez három év volt legalább, nem három nap, nem érted?” „Csak vicceltünk, nem?” A szeme szomorú volt, és rájöttem, hogy még nem is látam sírni. Valamit még tennem kellett volna: lefogni, kiabálni, könyörögni, nem tudom, de mintha lebénultam volna, meg sem tudtam mozdulni. A feleségem meg vállára vette a táskáját, adott egy puszit a homlokomra, és elment. Hiába hívogattam utána, nem akart találkozni velem. Beadta a válókeresetet, elváltunk.

Judit kedden megjött. Békülni szeretett volna, én meg levert voltam, és el akartam küldeni. Könyörgött, erre vállat vontam, mondtam, hogy felőlem maradhat, cserébe pedig úgy használtam a testét, ahogy akartam.

ÉVFORDULÓ

Kibuggyan a vér, ahogy a recés késsel belevágok a steakbe. Nem eszem húst tíz éve, mindegy. Tyúklábmintás ingben figyel. A szájamhoz emelem az első falatot. Hogy hiányoztál a múlt héten, mondja, kiábrándító volt a sok okoskodó nő a gender-konferencián. Én közben elkezdem rágni a húst. Ezek semmit nem értenek, a biológia az biológia, mondja, nekünk van, nektek nincs, meg fordítva, ezen nem kell szorongani. Szorongó nőnél nincsen rosszabb. Én kitartóan rágok. Le ne fejezzenek, hogy szülni, urambocsá', nem szülök. A biológia az biológia. Pár másodpercre csend lesz, leöblíti egy deci vörössel a megismételt igazságot. Nem bírom lenyelni, diszkrétan egy szalvétába köpöm a mócsingot. De egy ilyen szép estét ne rontunk el, milyen csinos vagy ma is, és megtalálja a combomat.

Hazafelé olvastam a Borbély Szilárdtól, a tudod, na, mondd már. Hát rohadt egy kemény dolog ez. Látom, hogy elkerekedett a szemed, te kis tündér. Tölt egy decit nekem, kettőt magának. *Nincstelenek*, mondom hal-kan. Tessék? Hogy nem ismered? Hát hogy a viharba ismernéd? Háyt meg olvastál, mi, aztán jól kibeszéltétek, milyen cuki ez a lúzer vidéki fiú, nem? Hát semmit nem értetek. Hozlak ebbe a flancos étterembe, de fogalmad sincs, hogy nekem ez milyen. Hogy mi az a Kelet-Magyarország. Hogy amikor hazamegyek az anyámhoz, és néz rám, mintha egy másik bolygóról jöttem volna, és én egy kurva szeretleket nem tudok neki úgy mondani, hogy ne érezze benne a hamisságot, hogy ne

érezné, hogy már nincsen fia, mert egy értelmiségi fasz lettem. Az üveg nyakát szinte benyeli, úgy iszik belőle. De te ezt kurvára nem értheted, te budai úrinő. Értsd már meg, okos nő vagy te, értsd már meg, hogy nem értheted. És ekkor dühében ráborul a számra, hatalmas nyelvvel betömi az egészet.

Elképzelem, hogy leharapom a nyelvét és megeszem. Éles fogaimmal kimetszem belőle. A nyálkás izomcsomón hosszan csámcsogok. Ő artikulátlanul ordít, látszik, hogy mozgatni próbálja a nyelvét, belém döfni a szavait. Mint ahogy a lefejezett csirke rohangál még percekig. Lenyelem a hét dekás húsdarabot. Belenyomom hirtelen megduzzadt nyelvem a szájába, lubickolok a felszabadított véres üregben. Résmentesen zárom el a

Tillmann Hanna: Vezetni kell

levegőtől, befogom az orrát. Amikor ernyedten összeesik, elengedem. Hátrazuhan a székel, feje koppan a csempén, tátva marad a szája.

Már vagy öt perce vergődik fantáziátlanul a számban. Lassan végre kihátrál, még egy percig csócsálja az alsó ajkamat, majd hátradól. Elégedetten paskolja meg a combomat. Köhintek, az elnézését kérem, és kimegyek a vécére, hogy legyen hely a desszertnek.

A BOLDOG SEMMI

– regényrészlet

*„Egymás nyitott-könyv-életéből kihullott
könyvjelzők vagyunk.”*

Kemény István

Most keltem fel, de szerintem tudnék aludni még egy évet. Zalát szokás szerint nem érdekli, hogy még félig-meddig alszom, és bekapcsolja a zenét. Zala egyébként a legjobb szobatárs az egész világon, de még sose mondtam neki – jobb is, mert ilyenkor simán vissza tudnám vonni. Nem voltunk mindig szobatársak, csak a nyár elején költöttünk össze. Én kezdetekben az ötödiken laktam, ő meg a kilencediken, és úgy ismerjük meg egymást, hogy összefutottunk az alagsori mosodában. Három végtelen hosszúnak tűnő évvel ezelőtt történt, rögtön az első napon, beköltözéskor. És ha nem talállok ki valami igazán ütőset, akkor ez a mai lesz az utolsó napom a koleszban, úgyhogy Zalának kivételesen minden joga megvolt ahhoz, hogy felkeltsen. A szokásos reggeli oxigénhiány miatt – új műanyag ablakokra cserélték a régit – nehezen térek magamhoz, és miközben feltápáskodom, egyre nehezebben telepedik rám az a gondolat, hogy minden el van veszve. Ahogy végiggondolom az itt töltött éveket, kész csoda, hogy egyáltalán túléltem az egészet.

A legerősebben akkor éreztem, hogy nincs értelme semminek, amikor Krisztivel tavaly

szakítottunk, de ez szerencsére régi emlék most már. Belevestem a vakolatba egy szívet a liftajtó mellett. Zala annyit tud szerelemről, hogy katedrát érdemelne bármelyik pszichológia tanszéken. Pedig gőze sincs arról, hogy mit beszél, csak gimiben agyonhallgatta a Kispált és emiatt folyton abból idézget. Amikor ki voltam bukva a szakítás miatt, egyszerűen csak annyit kérdezett, hogy akkor többet nem mos bugyit a csapban? Hát Zalával így lettünk cimborák.

Amúgy a Kriszti tényleg nem mosott többé bugyit az ajtó melletti csapban. Zalával viszont nemsokára átköltöztünk a másik épületbe és emberesen végigbandáztuk a nyarat. Közben jöttem rá életem eddigi legnagyobb felfedezésére is, arra, hogy a bölcsészettudományoknak a világon semmi értelmük nincs, és aki könyvet ír, az nem mond igazat. Megfogadtam, hogy nem fogok hazudni arról, ami fontos. Egyedül emiatt sajnálom, hogy már nem vagyunk együtt Krisztivel, mert ez az egész őszinteség valójában nem az irodalom, hanem pont a Kriszti miatt lett annyira érdekes. Annak idején Kriszti kortárs irodalomelméletet választott minornak, rengeteg verset tud fejből és az egyik veszekedésünkör azt vágta a fejemhez, hogy egy konyhai edény vagyok, ő meg egy kíméletlen zsíroidó, és ez így nem fog működni – vagy valami ilyesmi. Azt hiszem, akkor a maga módján leköcsögözött. Persze akkor is tudtam, hogy ez hazugság, nem mond igazat, de most már azt hiszem, neki is el tudnám magyarázni, mit gondolok erről az egészből, beleértve a verseket is.

Ma viszont tényleg nem szabad elkalandozni, fel kell kelnem, aztán mosni kell, mert nem tudok mit felhúzni, ha le kell menni a dirihez. „Fegyelmi eljárás kirovása miatt kéretem az irodámba a nyári szünet folyamán szokott nyitvatartási rendben, augusztus tizenhetedikével bezárólag.” Ehhez hasonló szöveget kaptam levélben egy hete, és azóta minden nap rájövök valami újra, felfedezek valamit, amit korábban nem vettem észre. Úgy tudom, kevesebért is kicsaptak már másokat, úgyhogy nagyon ki kell találnom azt a tervet, ami segíthet megúszni. Ha ez

megvan, akkor biztos lehetek benne, hogy mindenre van remény, akkor tényleg bármi lehetséges!

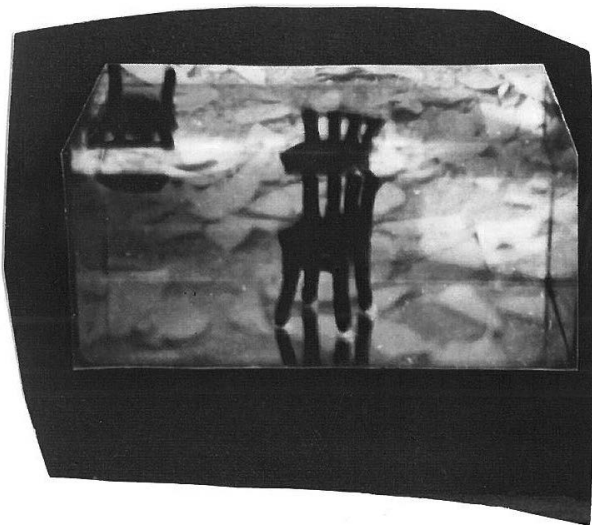
Kimegyek a szobából és elsétálok a folyosó végi konyhába. Engedek egy pohár vizet és kinézek az ablakon. Nincs kedvem semmihez, de a kilátás megnyugtat, és újra meg újra erőt tudok meríteni belőle. Ebben bízom most is. Augusztus tizenhetedike van. Az út felett hullámos a levegő, gőzölög az aszfalt. A lépcsőházban mozog úgy-ahogy a levegő, de a huzat nem olyan erős, hogy becsapja az egész este nyitva hagyott fémszerkesztésű csapóablakokat. Fülledt nyár, fülledt koliszoba. A vizet nem iszom meg, hanem leöntöm a lefolyón. Magasra emelem a poharat és megpróbálok egyenesen a nyílásba célozni.

A kollégium bejáratához egy széles ösvény vezet a buszmegállótól, két oldalán derékig érő sövények. A két épületet a földszinti aula köti össze, és a porta. Otthonossá válik attól, hogy sokszor jön-megy rajta az ember. Naponta többször. Minden egyes nap. Azon töprengök, mióta megkaptam a felszólítást, egyáltalán szeretek-e itt lakni egyáltalán, vagy csak arról van szó, hogy az idő múlásával megszoktam, emiatt érzem annyira otthonosnak. Elképzelhető, hogy miközben észrevétlenül megszerettem a kollégiumot, elmúlt a szerelem Krisztivel? Ez azt jelentené, hogy ugyanazon idő múlásával az egyik szeretet kialakul, míg a másik szerelem elmúlik – tényleg lehetséges volna mindez?

Komolyan azt gondoltam, ha sikerül rájövök, valóban szeretem-e a kollégiumot, abból rá kell majd jönnöm arra is, hogyan épülhetett fel ez a szeretet bennem észrevétlenül, hogy megfejthessem végre, hogyan múlhat el egy szerelem. Mert ebben egyelőre nem hiszek.

Az igazgatónál még nem jártam. Van egy irodának berendezett szobája a mosoda felett. A földszinten kell beiratkozni. Ugyanitt kell sorba állni kiiratkozáskor is. Félek ebbe belegondolni. Meg se néztem a nyitvatartást. Fél kettő van, érzem, hogy nyitva kell lennie. Pontosan, ahogy mondom, a lépcsőházból látom, hogy nyitva az ajtaja. Emlékszem, amikor beköltöztem, az iroda ajtaja zárva volt. Akkor még nem tudtam, hogy egy óra-

kor járnak ebédelni a gazdaságisok. Később sok más hasznos dolgot is megtanultam a kollégiumban. A folyosó végén van egy nagy csapóajtó. Mindig zárva van. Az egyik szárnyán vastag a betű, a többi betű talán lekopott. Mindegyik ajtón van valamilyen felirat: *GAZDASÁGI I., SZÁRÍTÓ, MOSÓKONYHA, RAKTÁR 1.* A csapóajtón keresztül ki lehet kukucskálni a

Györi Blanka kollázsa

kertre. Egyszer láttam egy természetfilmet, ami arról szólt, hogy a növények is tudnak mozogni. Ez is olyan tudományos kutatási eredmény, mint az, hogy az állatoknak is vannak érzéseik, nem csak az embereknek. A fák ágai és levelei maguktól is tudnak mozogni, nem csak amikor a szél fújja őket. Az udvarnak erre a részére csak a galambok járnak és a környék kóbor macskái. Elvileg tűz esetén ezen az ajtón keresztül lehet elhagyni az épületet.

A végső kérdés tényleg az, hogy én személy szerint szeretem-e a kolit. Persze baromi nehéz elképzelni a dirit, ahogy rám néz, és azt kérdezi, „szereti maga a kollégiumomat? hát a radiátorokat? a kilátást? a liftajtó csapódásának hangját reggelente?” Mindazok után, hogy feltörtem az egyik lezárt szintet.

Nyáron bezárnak néhány szintet. Hely- és pénztakarékossági okokból. Az egész azzal kezdődött, hogy amikor Zalával egy szobába költöztünk, Zala elfelejtette magával hozni a speciális napelemes ventilátorát, amit fel akar-

tunk vinni a tetőbulira. Semmit nem lett volna szabad a szobában hagyni kiköltözés után, a lezárt szintekre tilos bemenni és a tetőre nem szabad kimenni. Ezek mind szabályszegésnek számítanak a házirend szerint. Az illegális tetőbuliról ugyan senki nem tud egyelőre a titkárságon. Csak arról, hogy az ablakon kimásztunk, a gondnok vette észre a kicsavarozott ablakkeretet. Az egész történetet viszont csakis akkor lehet megérteni, ha elárulom.

A házirendet különben nem is olyan nehéz megszegni. Csak kevesen buknak le. Keveseket állítanak elő szabályszegés miatt a dirinél. Mindenki ki akar menni a tetőre. És legalább egyszer ki is megy mindenki. Mert gyönyörű a kivilágítás és a város feletti színek naplementekor. A kijárat lezárva. Az ablakon ki lehet félni. *Egy vonalba vannak most a szíved meg az agyad.* Előbb én mászok ki, aztán a Zala. Nem lenne szabad. Csillaghullás. Mindenki kíván. A ventilátort kint hagytuk a tetőn. Megfelekedtünk róla. Talán úgy képzeltük, majd napközben is ez lesz a bázis. Két szintről is többen eljöttek. A világ tetején éreztük magunkat.

Mindennek helye és rendeltetése van. A tető nem játszótér. Az ágyakat sem lett volna szabad összetolni. Azért voltak a padlóhoz szerelve. Azt szeretném mondani az igazgató úrnak, hogy nem gondolom a kollégiumról azt, hogy legókockákból készült, de egyes elemei szétválaszthatók.

A pillanatokon gondolkozom, amilyen a tetőn töltött éjszaka is lett. Hogy átlényegülnek. Ugyanígy a kollégium is, átlényegül. Beleenni más kajájába. Úgy, hogy ne tűnjön fel neki. Időtlenül szól a zene a büfében. Nostalgia. A lépcsőház és a liftakna visszhangjai, a folyosóról beszűrődő csoszogás és a szomszéd kulcszörgetése. Egyszerre csak feltűnik, hogy ezek mind többé nem a kinti világhoz tartozó zavaró körülmények, hanem valami olyasmivé váltak, ami már hozzám is tartozik.

Tényleg ezek lennének az utolsó pillanatok. Ha ezek most az utolsó pillanatok, vajon mikor voltak az elsők. Miért nem ismertem fel az első pillanatok jelentőségét. Ilyen erős pillanat lehetett, amikor beiratkozás után először szálltam be a liftbe.

Jó lenne a dirinek elmondani azt is, hogy csak látszólag élünk ugyanabban az épületben. Ugyanazokat a szavakat és tereket használjuk, de a történeteink sosem lesznek ugyanazok, mert egyszerre érvényes az összes lehetséges nézőpont.

Nemcsak a koleszra gondolok, hanem bármilyen jelentéktelennek tűnő dologra, hogy azok is szimbolikusan jelentenek valamit. Például arra, hogy Krisztivel közösen használtuk a doboz gyufát, vagy fazék nélkül hogyan lehet mégis levest főzni. Amikor valami mégis létezik, annak ellenére, hogy nem illeszhető bele semmibe. Végül ez a semmi válik mégis az egyedül érvényessé és ezt lehet igazán vállalni. Ha már valamit vállalni kell az életben, én ezt szeretném vállalni.

Nem tudom elmondani, milyen az élet itt. Vagy azt, hogy milyenek a kollégiumban eltöltött napok. Mert ez az egész túl jelképes. Mit jelent például kinézni a kollégiumi ablakon. Éveken keresztül naponta nézünk ki rajta és megpróbáljuk azt látni, amit szeretnénk. A pillanatok, amilyen például ez a pillanat is, az emlékezés előre feltérképezhetetlen logika szerint összefűzi majd.

Mielőtt elindulok, megfogom még egyszer a lépcsőkorlátot. Vasból készült, felmelegszik a tenyeremtől. Ugyanabból az anyagból készült, mint a súlyos liftajtó foglalat, csak ez le van festve. Foltokban pattogzik róla a piros festék.

Indulás előtt megállok a lépcsőfordulóban, a lifttel szemben, és hozzáérintem a tenyerm a korláthoz, egyetlen pillanat alatt a bőrömmel próbálom megjegyezni a vas hidegségét és a lepergett festékréteg rajzolatának karcos tapintását.

Lesétáltam a lépcsőn a földszintre és megpróbáltam minden erőmmel felidézni, mitől fontos ez az egész. Most a lábaimmal érzem a talajt egyre erősebben. A falra írt monogramok közül az egyiket ismerem. Egy lány azt hiszi, a liftre várok, ezért már másodszorra nyomja meg a KINYIT gombot, én meg bocsánatkérően beszálok a liftbe és fogalmam sincs, melyik épületbe és hova tartok. Egyetlen mondat szól a fejemben. Túl lehetett élni valahogy.

Viivi Luik

MÉLY ÖRÖMBŐL

Tallinn felül, a határon lenn Valga,
köztük hideg nyarak,
mészkö, föld, agyag,
a tűz őrzőjét népe becsben tartja,
nem őrzi többé,
ha éhen marad,

a szív lángra kap, majd elaltatja végül
mély örömét éppúgy,
mint bánatát
de júniusban emberöltők óta
fehér fénnel égnek a tanyákon
az almafák

harmincöt-negyven életév felé már
kezünket nézzük
a fény helyett
a vér lángját a tíz köröm alatt
a vért, mi mit sem ér, ha
föld, nyelv elveszett

BALÁZS Anna fordítása

Tillmann Hanna: Szitkok és bestiák

AZ ELVESZÍTETT DOLGOK LELTÁRA

Marasztaltak egy ideig ugyan a házibuliban, ahol voltunk, de azután egyszer csak mégis becsukták mögöttünk az ajtót, és elindultunk az éjszakába. Én egy ismeretlen városban voltam, te voltál benne az egyetlen ismerős. Bizonygattam, hogy kezd világosodni, hogy nézd csak, éppen most jön meg a fény. De te türelemre intettél, hogy ez még nem az. Azután csak gyalogoltam melletted, rád bíztam magam, húztam magam mellett a bőröndömet a sárban.

Hallgattam. Hazaértünk. A te hazádba. Örömmel nyugtáztad, hogy ügyesen bánok a kutyáddal, azt hiszem, ez fontos volt neked. Aludni próbáltunk pár órát, de nekem nem ment, és miután többször is felébresztettelek, kijöttünk ide, ahol most ülünk, az erkélyre. Akkor már tényleg megjött a fény, de elázta az eső. Ez a fény nem is hullám volt, amiről még régen a fizikaórákon tanultunk, hanem valamiféle folyékony anyag. Mindent átáztatott. Belülről kezdtek el világítani a dolgok.

Azt vettem észre, hogy már hosszú ideje nézem az arcod. Nem szólaltál meg, és nem néztél felém. Én is arra kényszerítettem magam, hogy csendben maradjak, és elfordít-

sam a fejem. A szemben lévő házat néztem, valamiféle kollégium lehetett rengeteg erkéllyel. Elképzelttem, ahogy minden erkélyre egyszerre lép ki egy-egy takarítónő, műtőruhákhoz hasonló zöld uniformisban, kis sipkával a fejükön, hogy egyszerre rázzák ki a porrongyot. Majdnem elnevettem magam, olyan volt, mint egy vicc a filmekben. Mint egy fura musical néma jelenete. Vagy hogyan szívják el azt a bizonyos cigarettát. Fáradtan, mint egy fura drámában.

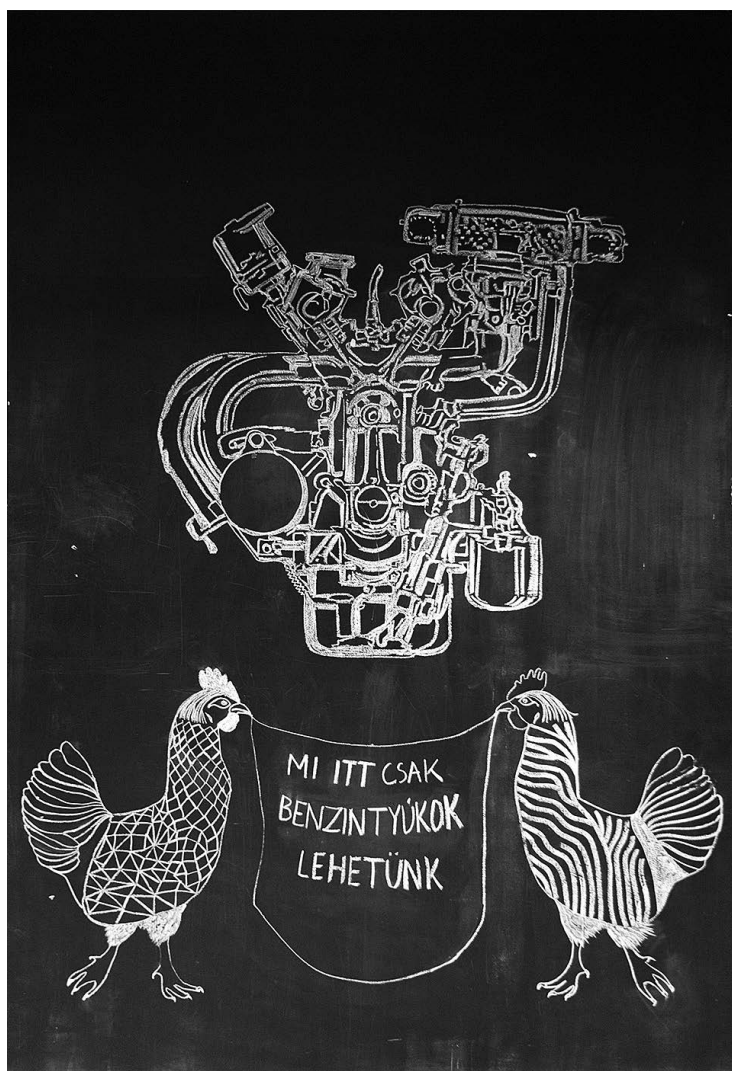
A miénk már elfogyott, nem a drámánk, hanem a cigarettánk, nyeltem egyet a gondolatra, de tudtam, hogy megmozdulni nem szabad, már a fejmozdulatom is túl hirtelen volt az imént, és a tekintetem is túl tolaodó az időnknek ehhez a néma pillanatához. Hát akkor nem gyújtunk rá többet. Arra gondoltam, mikor évekkorábban, a kollégium lépcsőfordulóján megálltunk, éppen átkísértél volna a te szobádból az én szobámba. Ott a lépcsőfordulóban volt egy ablak, amin keresztül éppen egy család konyhájába lehetett látni, mindig meleg sárgás lámpafényben folyt az élet. Nekem akkor hirtelen honvágyam támadt. Haza akartam menni, nem tudtam, hogy hol van ez az otthon, még sosem jártam benne. Soha nem volt az enyém. De éreztem, hogy pontosan azzal az erővel hiányzik, azzal a kémiai erővel, ami miatt én eltűnök, kifakulok, és csak ennek az otthonnak a képe lesz az egyetlen látnivaló az előhívott képen. Ami a miénk sem lett soha, nem tudtuk egymásnak megteremtteni. Mikor a szobádban ültünk órákon át az ablakban, egy másik épület ablakaira leskelődve, akkor is csak vágytunk rá. A többi ember életére. Hátunk mögött pedig ott voltak az ágyak, amiket mindig más használ, és a bútorok, amiket mindig más porol le, az asztalok, amikre mindig más könyököl, és a falak, amiken... emlékszel? Hibajavító filccel pótoltuk a vakoletot. Fehér, fehér. Falszínű. Papírszínű.

Újra rád kellett nézнем, valahol messze jártál, meg voltam róla győződve, hogy ott sem vagy, hanem átköltöztél abba, amit nézel. Az erkély csempéjén elkezdett folydogálni az esővíz. Arról is meg voltam győződve, hogy az, amit nézel, nem is most van

itt, hanem valamikor a múltban. Csendre kényszerítettem magam. Annyira próbáltam csendben maradni, hogy már lélegezni sem mertem, csak akkor vettem levegőt, amikor végképp elfogyott. Kezdtém szédülni. Nem biztos, hogy a levegőtől volt, hanem a kialvatlanságtól, vagy talán az éjszaka elfogyasztott alkoholtól. Akkor ott a lépcsőfordulóban elbúcsúztál tőlem. Nem mondtál semmit, csak nem jöttél tovább. Tudtam, hogy ez azt jelenti, nem tudsz segíteni. Hirtelen belefolyt a mellkasomba valami nálam nagyobb dolog, mintha rosszféle levegőt lélegeztem volna be, ami bent megnő és fájdalmat okoz. Nem levegő volt, hanem a semmi. Akkor a lépcsőfordulóból elindulva visszamentem a szobámba egyedül.

Most mégis itt ültünk ketten az erkélyen, és néztem, hogy vajon mit nézel. Én nem voltam itthon, csak téged ismertelek. Nem a dolgot, hanem az arcodat néztem. Nem az emléket, hanem téged. Azután rám néztél, pontosan úgy, mintha azt mondanád, hogy ez az egész túl hosszú nyúlt. A tekinteteddel. Vagy túl nagyra nőtt. Erre elfordítottam a fejem. És annyira mély levegőt vettem, hogy megfájdult tőle a hátam. Ekkor szólaltál meg. Nem akarok hazudni, de szerintem azt mondtad, hogy *édes jó istenem, baszki*. Erre megkérdeztem, hogy nem akarsz-e inkább csótányokat ölni, az jó közös heppünk volt régen, egy másik városban, mindig elterelte a figyelmet.

Bementünk és eltologattuk a bútorokat, órákig tartott, én délután ébredtem fel egy karosszékekben, izomlázam volt. Tudtam, hogy ma este elrepülök. Néztém a helyüket elveszített tárgyakat, minden máshol volt. És tudtam, hogy egyszer minden a helyére kerül, vagy ha nem, akkor ez itt a legnagyobb átverés, a csak pillanatokra megmutogatott otthonokkal és a helyekkel meg időpontokkal. Az emberekkel, akikre vágyunk. Te egy asztalra dőlve aludtál a nappali közepén. Hagytalak. Elindultam zuhanyozni. Azután elindultam a reptérre, minden egyes lépcsőfokhoz hozzáütődött a bőröndöm, ahogy próbáltam lefelé cipelni egyedül. Nem baj, gondoltam, legalább a bőröndömnek is fáj-

Tillmann Hanna: Benzintyükök

dalmi lesznek, mint nekem. Jól kijövünk majd egymással.

Nem képzeltem el magamban, hogy mit gondolsz majd, ha felébredsz. Nem képzeltem el magamban, hogy mit csinálsz, amíg nem látjuk egymást. Tudtam, hogy egyszer még ezt a napot fogjuk folytatni, amit már elkezdtünk évekkel korábban, ugyanezt az örökké tartó napot. És ezt nem akartam tönkretenni. Aztán azon gondolkodtam, hogy mi is ez. A kép, amit mégis viszek magammal, a hiányod képe, ami fájni fog. Hogy ki is vagyok én. Az elveszített dolgok és emberek lel-tára. Talán csak akkor érzem, hogy valami mennyire jó, amikor érzem a fájdalmat, ahogy elveszítem, talán ez köt össze bennünket hosszú évek óta. A veszteség közös érzése.

REBEKA

Abból az álomból ébredt, amely szerelmes szeretkezés után lepi meg az embert, nem is annyira a jöttével önmagában, mint inkább a mélységgel, ahová lerántja. Nem tudta, hol van, azt persze igen, hogy egy ágyban, de hogy ez az ágy kié, hogy az övé-e vagy azé a férfié, akivel szeretkezett, azt nem bírta fölidézni.

A szemét nagyon lassan és nehezen is nyitotta ki, egyrészt nem volt kedve hozzá, másrészt a szempillái mintha összenőttek volna abban a ki tudja, hány percben vagy órában, amíg nem volt magánál. Vajon mennyi idő telhetett el. Még mindig nagyon meleg van.

És itt megállt. Régóta töpreng már azon a pár pillanaton, ami egy szeretkezés vége. Azon, hogy ez a pár pillanat mikor is viszi ki őt abból, amiben benne volt. Abból, amiből hirtelen lesz múlt, és ez fáj. Mint egy sértés, de nem is annyira sérelem, mint inkább a bőr sebesülésének puszta érzete. Felületi, éles, lehet maró, vagy akár éghet.

Ez az, amit elfed ez a rövid álom, amelyből éppen ébred. Szépen beburkolja, mint gyolcs, még sosem használta ezt a szót, még soha semmi nem emlékeztette őt ennek a szövetnek a lényegére, a puhaságnak és finomságnak erre a megdöbbentő elegyére, szóval hogy ez az álom beburkolja a szeretkezés elmúlásának kínját. Nem is gondolta volna, hogy neki ez ennyit jelent és ennyire mást, mint azoknak a férfiakkal, akiket szeret.

Azt persze tudta, hogy az ölelésen kívül neki más otthona nincs. Sőt időközben rájött arra is, hogy ez így van még akkor is, ha az a férfi, aki őt öleli, soha semmi mással nem képes olyan helyzetet teremteni, amiben neki jó. Érdekesen vált így legalábbis ketté minden szerelme a napi küszködésre és a testi bizonyosságra. Jó nehéz élete volt.

És habár ez már egy ideje így ment, ott, a félhomályban, a melegben, nyitott szemmel a plafonnal szemben ébredt rá először arra, hogy az életét mostanra múlt időbe rakta. Hogy úgy gondolkodik és beszél róla, mintha az már nem is volna. Mintha legalábbis az órák, évek már nem részei, hanem sokkal inkább következményei volnának mindannak, amit ő az életének tekint. De hát akkor ez a nap, egészen pontosan az, hogy ő itt fekszik a férfival, akihez tartozik, akitől gyereket szült, és akit legalább tizenöt éve már, hogy utoljára látott, akkor ez mégis mi?

A kérdést egyelőre elnapolta, fejét lassan oldalra fordította, hogy lássa a férfit, akit ölelt. Az emlékre a teste is mozdult volna, a nyak izma vitte volna magával a vállát, hogy az aztán meglendítse a karját, fordítson a derekán, a csípőjén, és mellé zárja a lábát, de nem hagyta. A teste mozdulatlanágától azt a képtelenül jó érzést kapta, hogy kiszabadult az anyagból, hogy bármедdig terjedhet, hogy szabadon dönthet arról, mekkora, milyen formájú és egyáltalán micsoda.

Tiszta, érdek nélküli jelenlét az anyag pere-mén, akár csak az a mozdulat, amelyben a kéj, de jó volna, ha a nyelv tartogatna erre valami szebb kifejezést, szóval amelyben a test puszta élvezete megmutatja magát neki. Mármint amit neki jelent a férfié, amit ő, a nő érez abban a mozdulatban, amelyben a férfinak nincs más választása, mint hogy magára hagyja, mert teljes egészében beborítja, szigorúan véve elragadja tőle a beteljesülés.

Erre a férfiak szoktak mentséget keresni, rosszabb esetben szemrehányást tenni, de csak futólag, mintha éreznék, hogy azért az nem baj, ha két test között adódik különbség, hogy nincsen abban semmi hazug, ha az a görbe, amit az ő teste befut, nem fed le az ő futásukat. Szereti, hogy a férfiak az ő testéről nem tudnak sokat.

Mondjuk, az a férfi, akit most néz, őrá ez nem igaz. Több mint húsz éve már, hogy először találkoztak. Persze ha azt veszi, hogy előtte eltelt több ezer év is, akkor meg értelmezhetetlenül csekély idő az, amit egymás nélkül töltöttek el, mióta megszülte a kislányukat.

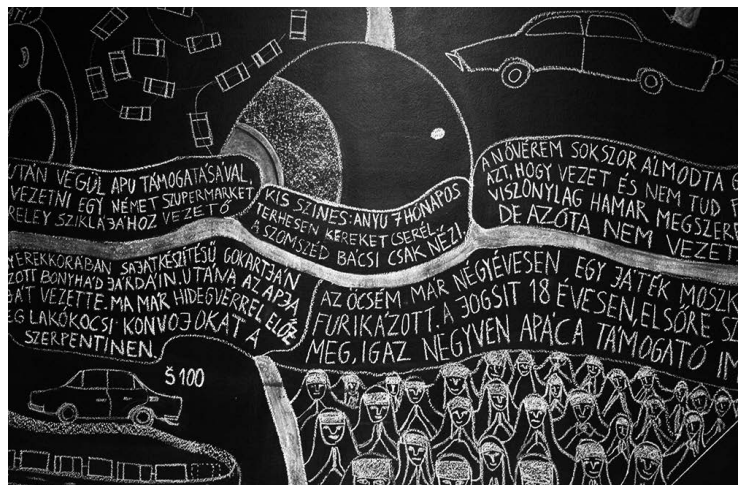
A férfi az oldalán feküdt, arccal a nő felé, és aludt. Sima, bronzbarna bőre, ránctalan mandulaszemű, szépívű szája, vékony, hosszú ujjai mit sem változtak. Talán csak a haja, amit szabályos, kerek koponyáján már nem nyírt tövig, az abba vegyülő ősz tincsek engedték a nőnek, hogy megszámlalja a férfi éveit. Azokat is, amelyeket kettejük születése között húzott ki az élet, ha van egyáltalán ilyen. Vegyük úgy, hogy van, gondolta a nő, mert az csak biztonságosabb, mint egyszerűen a véletlennek betudni, hogy ők ketten, dacára a nagy korkülönbségnek, találkozhattak, ha csak rövid időre is. És ennek a végére szomorúságot és rémületet aztán már ők maguk tettek. Illetve hát ő, pontosított a nő, és a férfi keze után nyúlt.

Aztán a mozdulatot mégsem fejezte be, tényszerűen kettejük közé, valahol félúton ejtette le hangtalanul. Meleg volt. Itt, ezen a vidéken, ahol egymásba futottak, még sokkal melegebb, mint másutt ilyenkor.

Különösen a kora délutáni órákban, amikor ők ott fekszenek a félhomályban, a férfi alszik, a nő meg nézi őt. Aztán saját magát, mintha összevetné a két testet abból a szempontból, hogy mit végzett rajtuk az idő. És ez igazán nem méltó, egyrészt azért nem, mert a nő ennél többet tart magukról, másrészt a férfihoz sem illik, mégiscsak olyasvalakiról van szó, aki a kivonulás Egyiptomából jött ide, hogy őt megtalálja.

Hát tessék, ez az igazság. Hogy amikor ez a férfi beült a kocsijába, és akkor itt tegyük hozzá nagyon gyorsan, aztán felejtjük is el, hogy őnála tizennégy évvel fiatalabb korában, szóval abban a pillanatban, vagy inkább pillantásnak lehetne nevezni, ők felismerték egymást. Nem volt ott kérdés, sem akarás, sem vágy, ez a dolog megtörtént, habár, ahogy mondani szokás, még sosem találkoztak. Dolguk akkor sem volt, ez egy sima fuvárnak indult, amit a nő szívességéből tett meg egy közeli barátjának.

Persze húsz évvel később, öregén és gazdagon, de mégiscsak ismét emellett a férfi mellett fekvő, ha megint csak rövid ideig engedve is a bizonyosságnak, hogy ők ketten összetartoznak – szóval a nő ezt most másképp ítélte meg. Azt mondogatta magának a rekkenő hőségben, hogy lehetett volna több esze. És akkor ennek a félmondatnak van legalább két, de inkább három értelme. Mint egyébként mindennek, ami köztük történt, és az ő józan eszénél erősebb volt vagy lett. És amikor a nő eddig elért, hasra fordult, és arca bal felét behajlított karján támasztotta meg.

Tillmann Hanna: Családi képregény

Tehát ott tartott, hogy lehetett volna több esze. Először is nem kellett volna engednie. Tisztában kellett volna lennie azzal, hogy a több ezer éves kapcsolat, amit ők megélnék szerelemmel, beavatottsággal, évszázados félelmeikkel és a visszatérés kábulatával, hogy ez több annál, mint ami lehetséges egy olyan korban, amelyben a tiszta emberi erő, az élet amolyan kérlelhetetlen alapja nem mutatkozik. És akkor legyünk bölcsek legalább annyira, hogy ne vessünk rá keresztet, elégedjünk meg azzal, hogy egyszer csak elveszett, ezzel, ugye, meghagyva a lehetőségét annak, hogy az valahol még megvan, épp csak most nem találjuk.

A nőnek elege lett. Már megint elméletet gyárt, indokokat keres, távlatba helyez és onnan kivesz, miközben ez a délután semmi másra nem való, mint hogy ölelje ezt a férfit, és az viszont. Hogy érezze egy kicsi időre

azt, amiből a lánya született, amiből ezt a férfit annak idején gondolkodás és kímélet nélkül kitette, megtartva magának, de csak magában, kettejüket. Ezt így, már öregeknél jobban érti, és mégis. Ha nagyon őszinte akar lenni, márpedig miért ne akarna, az élete elszállt, ez a férfi pedig most itt van, tehát nyugodtan szembenézhet azzal, hogy becsapta. Így a legjobb, egyszerűen mondva.

Édes Jézusom. Hát igen, már nem is csodálkozik. Egyre gyakrabban kapja magát azon, hogy fohászkodik. Jön, megy, telnek a napok, teszi a dolgát, és egyszer csak azt hallja a fejében, hogy édes Jézusom. Ő, aki egy zsidó nő lánya, Jézushoz könyörög. Illetve ebben még nem biztos, lehet, hogy nem könyörgés ez, hanem valami jobb, például hála, vagy egyszerűen csak az elengedés sóhajta, mindegy is ez abból a szempontból, hogy csak az apja lehet.

Az apja katolikus családban született, és ha ő maga nem hitt is semmiben, a nagyanyja azért még végigmondta minden áldott este a rózsafüzért az összes hitetlen utódáért, de még a nőnek a zsidó anyjáért is. Nem értette ugyan, hogy a dolgok hogyan keveredhetnek össze ennyire, de nem is érdekelte. Az volt a fontos, hogy ő a maga részéről megtette, ami ezeknek az üdvözüléshez kell.

Vajon az apján, rajta segített-e. A nő tiltakozott, nézte a férfit, aki még fiú volt, amikor megismerte, minden erejét összeszedve igyekezett visszafordítani magát feléje, hisz éppen ott tartott, hogy becsapta, ezt kellene megmagyaráznia szépen, még annál is szebben, ahogyan egyébként megtette pár évvel később, a lányuk már négyéves volt, és a férfi őt értette. A becsapást igen, azt, hogy végül is miért avatta be, azt nem. Legalábbis azt mondta akkor a nőnek, hogy nem érti, de a nő nyugodjon meg, nem haragszik, épp csak ezzel neki ott és akkor nincs dolga. Ahogyan korábban a nő maga is mondta, amikor őt elküldte.

Egy éttermi asztalnál ültek félbehagyott ebédjük fölött, és a férfi mosolygott. Aztán hazavitte a nőt, és még írt pár sort. Szép levél volt, műfaját tekintve megbocsátó, lényegében pedig szerelmes. Egy tudatos férfi vallomása arról, mit tart fontosnak, és mi az, amire

képes. A nő persze sírt, és biztos lett abban, hogy utólag sem tenne semmit másképp. De azért megbékélnie azzal, amit tett, végül is nem sikerült.

Így lehet, hogy Jézus neve és maga az apja is fölmerült. Mert bár a férfi leheletében a szeretkezésük emléke gyűlt, és felébresztette a nő vágyát, kikezdte az óvatosságát, megmozdította a testét, megnedvesítette az ajkát, és már-már véget vetett mindannak, amit egy nő egy effajta ébredéstől remélhet vagy megkaphat, a békétlensége csak megállította. A férfit megtartotta álmában, a nőt pedig abban a gondolatában, hogy ő nemcsak ezt a férfit, aki megbocsátott, hanem az apját is becsapta.

Ne most. Ezt ne most. Édes Jézusom, mégiscsak itt fekszik ezzel a férfival, öregeknél és gazdagon visszakapta kicsit, banális, de egy autóban mutatták be neki megint. Mindjárt este lesz, és akkor ennek vége, ez biztos még akkor is, ha erről nem beszéltek, azt lehet tudni, hogy ez, ami most itt van, épp csak közeje ékelődött a mának és holnapnak; hogy nem az élet része, és sosem lesz már az – épp csak az értelme.

Úgyhogy ez a pillanat nem az, amelyben neki választ kell adnia, nyilván csak magának, hisz ki más kérné számon, hogy miért fordult el végül az apjától, aki persze a saját hibájából, de mégiscsak elveszetten menedéket kért, ő meg nemet mondott. Vajon a gyerekeit védte egy haldokló piástól, vagy ő maga menekült attól a tudástól, hogy ez az ember, akit mindennél jobban szeret, valójában egy kőszívű barom, aki nem csak magával, hanem még annyi mindenki mással is piszkosul elbánt, ez már sosem derül ki. És mindegy is, mert a kérdés nem ez, hanem az, hogy az apja miért egy kórházban, egyedül halt meg.

Jó, rendben, elvállalja, az vesse rá az első követ, akinek határtalan a teherbírása, de ha kérheti, ne most, amikor neki végre megadott, hogy egyszer s mindenkorra nyugalmat leljen, biztonságot abban, ami az élete volt. Mert ha ez a férfi most itt lehet, akkor az ő céltalansága és összes félelme indokolt, hisz mind csak megannyi válasz volt arra a kérdésre, hogy.

Nem tudta befejezni a mondatot. Érezte, ahogyan kibillen a lágy és illatos burokból, amellyel ez a férfi őt a teste szerelmével bevonta, hogy csúszik vissza az időbe, ahol őt az apja magára hagyta, aztán az egészet úgy fordította, hogy nem ő, hanem maga a nő legyen a csalfa, aki őt a haldoklásában cserbenhagyja. Ennek a mondatnak bezzeg lett vége, már hogyne lett volna, hiszen ez volt ennek a nőnek mindene, ha úgy tetszik, a válasza arra, hogy.

A férfi megmozdult. Sóhajtott, a nő felé nyúlt, a szemét csak azután nyitotta ki. Ránézett, és nem kérdezett tőle semmit. Anélkül, hogy érdekelte volna, a nőt mi indította el kifelé abból a burokból, amellyel ő nem sokkal korábban bevonta, megcsókolta a nő zokogó száját, aztán egész testét maga alá húzta. Nem tett vele mást, egyszerűen csak tartotta. A nő sírt, a férfi pedig hagyta. A lányára gondolt. Arra a lányra, akit sosem látott, és elég biztos abban, hogy sosem is fog. Vajon kiskorában melyikükre hasonlított.

Nem mintha ne szeretné ezt a nőt, vagy mégis neheztelne rá, amiért becsapta. Itt kivárt, hátha téved, de aztán annyiban hagyta. Egyszerűen csak elszalasztották az alkalmat. A lehetőségét annak, hogy ez megtörténjen. Hogy ő a lányát kézbe vegye, dédelgesse, játsszon vele, sétáljanak, megfürdesse. Szóval hogy az apja legyen. Azóta sem lett az apja senkinek. Vajon a kislánynak lett-e apja. Érdekes, ezt nem kérdezte meg. Több mint húsz év, most már mindegy. A nő vörös haja és az illata, ez hiányzott legtovább. Pár évvel később, amikor újra látta, barna volt már, és ez kár.

Felkönyökölt, nézte hosszan, nem lett csúnya. Vannak nők, akiknek jól tesz a kor. Aztán rögtön arra gondolt, hogy vajon az ő teste, hogy azzal mi lett. Semmi extra, mázlisták ők mind a ketten, és ezen muszáj volt nevetnie. A nő erre felnézett, és azt kérdezte, mi van. A férfi ráhajolt a nő arcára, úgy felelt, hogy semmi, csak épp arra gondolt, hogy jobban is kibabrálhatott volna velük a sors. Jól tartjuk magunkat, nem igaz. A nő megcsókolta a férfit, és azt mondta, hogy ja. Aztán lassan hozzátette, hogy ha a férfi nemcsak csinos, hanem még kőszívű barom is

lenne, többre mennek. A férfi pedig azt válaszolta erre, hogy tudja. Ezen meg a nő nevetett, mire a férfi a nyakába csókolt, és azt mondta, hogy csináljunk még egy gyereket. A nő teste megfeszült, persze, ötvenhét évesen, prima ötlet, és hogy nem akarná-e inkább szemügyre venni azt az egyet, amelyik már megszületett. Erre a férfi elfordult. Aztán gondolt egyet, visszanyúlt, megmarkolta a nő állkapcsát, maga felé fordította, aztán várt. Kivárta, míg a nő ránéz, és akkor mosolytalanul csak annyit mondott neki, hogy elmész a francba.

A következő fél óra örömtelen szeretkezéssel telt. Nem bántották egymást, épp csak visszavonták magukat, és a testüket kínálták fel. Düh és dac volt bennük, így aztán az élvezet nem mámort, hanem magányt és keserűséget szabadított rájuk. Maguk fölött tartottak tanácsot, bár pontosan tudták, hogy ítélet nem lehet. Hogyan is mérhetnének húsz évet és egy kislányt utólag csakis egyikükre. Szoroson kulcsoltak kart és lábukat mintegy az utolsó szó helyett. Aztán megnyugodtak szépen. Az ágy két felében elnyúlt testük azt mondta, hogy vége. A plafonon délutáni fények, a nő ezeket nézte. A férfi szeme csukva maradt, utolsó pillanat, nem kért belőle.

A nő kivárt, majd felült. A lábait letette. Papucsot nem hordott, meztelen talpára állt, azon a fürdőszobába ment. Megállt a mosdó fölött, belebámult a tükörbe. Füléig érő hullámos, fehér haját ujjaival hátrafésülgette, aztán ellenőrizte a feje búbját, nem maradt-e csupaszon, nem, a haja egészen befedte. Megfordult, karját a zuhany felé lendítette, végül a köntöseért nyúlt, fehér hernyósejlem közepén átvetve. Sosem állhatta a selymet, de ezt az egy darabot valahogy szerette. Vitte magán a férfi illatát ki az erkélyre, ő úgy mondta, terasz, pedig nem volt az, még akkor sem, ha a tengerre nézett.

A férfi, mielőtt elment, lelőtte. De nem ez a lényeg.

PAPA-MAMA- GYEREK

[ʔ'PHAP:A]

Bocsánat

2. JEGYZET

Soha nem aggódtam amiatt, hogy a fiam megfullad, mert elfelejt lélegezni, leesik a székről, megakad a torkán egy játékautó kereke, megakad a torkán egy olajbogyómag, megfázik, felhevül, megégeti magát a tűzhelyen, az elektromos habverő szárával piszkálja a konnektort, rácsapja a konyhaajtót az ujjára, elveszi a késeket a konyhaasztalról, magára borítja a könyvespolcot, újabb asztmarohama lesz, addig köhög, amíg szétszakad a légcsöve, addig köhög, amíg eltörik a bordája, újra be kell vinni a sürgősségre, nem lesz hajlandó enni, újabb éjszakát fog átordítani, beveri a tarkóját a csúszdába az udvaron, megcsúszik a fürdetőkádban és kiveri a fogát a járólapon, fáj a hasa, fáj a feje, fáj a füle és nem tudja elmondani, megcsúszik az előszoba-szőnyegen, miközben a szájában van a fogkefeje, megissza a tisztítószert a konyhaszekrényből és megeshi a mosogatógép-tablettákat, amiket a konyhaasztal alatt talál, ismét kiesik a gyerekkocsiból, felborítja a kávéscsészémet, amit már megint az asztal szélére tettem le, kísétál egy autó elé az utcán, eltűnik a játszótéren a Caroline-parkban, megverik az óvodában vagy éppen ő kezd verekedni, kiközösítik az óvodában, úgy fogja érezni, hogy az anyja és az apja magára hagyták, rémálmai lesznek az apja rosszkedve miatt, félni fog az apjától
(...)

1. JEGYZET

jól van a fiam
a fiam jól van
van jól a fiam
a fiam van jól
van a fiam jól
a jól van fiam
jól a fiam van
van fiam a jól
fiam van a jól
fiam jól a van
jól a fiam van
jól van a fiam
van a fiam jól
a jól van fiam
a fiam van jól
jól a fiam van
van jól a fiam
fiam jól a van
jól a fiam van
van fiam a jól
jól van a fiam
jól a fiam van
van fiam a jól
jól van a fiam
jól a fiam van
a fiam jól van
van jól a fiam
fiam jól a van
a jól van fiam
a fiam van jól
van a fiam jól

(stb...)

Egyébként meg mit jelent:
jól van a fiam

[2'MAM:A]

Soha nem mondtam ki: bocsánat

(...)

Soha nem gondoltam, hogy azért, mert dühös leszek,
ennyit fogok aggódni

Soha nem töprengtem azon, hogy mi lehet valójában
a legrémisztóbb

Soha nem vágytam arra, hogy bárcsak végtelenre
nyújthatnám az időt

Soha nem hiányzott az önkéntes magány, amire
mindig lehetett időt szorítani, amíg szülő nem lettem

Soha nem hiányoztak a pillanatok, amiket szeretett
feleséggel töltöttem, amíg szülők nem lettünk

Soha nem hiányzott ő, a szeretett feleségem, amíg
szülők nem lettünk

Soha nem hiányzott ő, a szeretett feleségem

Soha nem gondoltam, hogy valaha volt énem egyszer
csak szétmorzsolódik, teljesen megsemmisül, miután
szülő leszek

Soha nem gondoltam, hogy a gyermekgondozási
szabadság ennyire nem könnyű

Soha nem voltam ideges, amíg nem egyszer kettesben
maradtam szeretett fiammal

Soha nem gondoltam, hogy szeretett feleségem túl kevés
figyelmet fordít a fiunkra

Soha nem gondoltam, hogy a figyelem, amivel
elárasztom a fiunkat, már-már beteges aggodalomná
fajulhat

Soha nem voltak túlságosan nagy elvárásaim
magammal szemben a nemek egyenlőségét illetően

PAP Vera-Ágnes fordítása

3. JEGYZET

S hogy neked hol a helyed a történetben:
nyelvem hatszögletű folyadékcsepp
amely hegyfaltól hegyfalig
tükörről tükörrre csapódik

Génjeid örökké emlékeznek majd rám
Én pedig
lelógó marionett vagyok
DNS-láncaim zsinégként lógnak alá
a családfa hajladozó ágairól

Ez itt a mozgásterünk
Ritmikus himbálózás
fényévek a lengő inga végpontjai között

A családfa legalsó ágán
hinta lóg
abroncskeretbe szorított falap
alatta hosszúkás homokbarázda
fékezi le a gyermekkort
hogyminden menjen tovább

(...)

24. JEGYZET: A HALÁL ELHÁRÍTÁSA

Gondoskodás/táplálék/étel
Gondoskodás/ folyadék/ital
Gondoskodás/közelség/gyöngédség/szeretet
És egy halálos adag türelem®

Otrivin
Nasopax
Rhinathiol
Paracetamol
Brómhexin

Vényköteles:

Efedrin
Ventolin Evohaler asztmaspray
Pulmicort
Singular

A sürgősségi osztályon:

Oxigénmaszk
Betametazon
Ventolin Evohaler asztmaspray
Adrenalin

Ayhan Gökhan

ÜTŐS NAP

Apa üt, de nem igaz, hogy nem a földön megpattant labdámra a tenispályán!

Apa üt, de nem igaz, hogy nem a süteményem körül repdeső légyre!

Apa üt, de nem igaz, hogy nem a sötétben a szobámban ijesztgető kísértetre!

Azt mondják, én apára ütöttem, de nem igaz, mert apa ütött énrám.

HÁT

A hátam mögött lakik a múlt,
és a hátam előtt lakik a jövő.
A hátam közepén lakik a jelen,
és abban lakom is én, ha

össze nem keveredem.

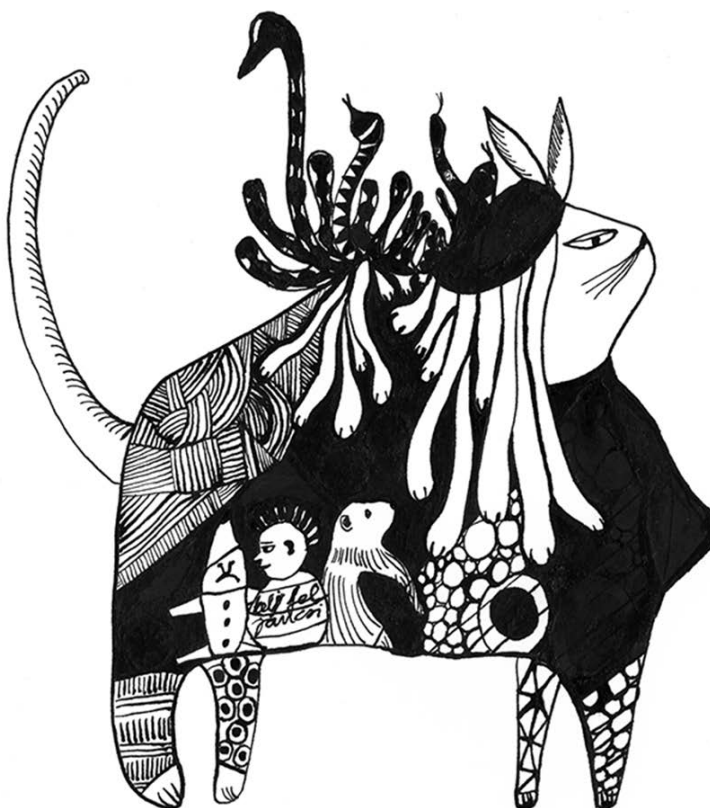
OLYAN-SZÜRKE-ZAJOS

Zajos-szürke-olyan eső használt
pizsamája mögött Geri
kopottállatoskék gombja széle,
ahol a világtól elvált.

HÓ ÉS ESŐ ÉS KÓRHÁZ ÉS MINDEN

Nagyon fekete, gonosz hó
jön az égből, még-fehér
épület a kórház, tetejét
harapdálja a hó. Finom
falatok csúsznak le a torkán,
meg ne egyen engem is a hó.

Nagyon fekete, gonosz eső
jön az égből, fehér-még
épület a kórház, derekát
körbetekeri az eső. Hamm-lassú
és lassú-hamm a szorítása,
meg ne fojtson engem is az eső.

Tillmann Hanna: Az elrejtés